

Officiel vanställning af ett verldshistoriskt skåltal

eller

Falska diamanter i vältalighetens diadem.

Af **BENEVOLUS.**

Det fans en gång vid en af våra högskolor en lektor i vältalighetens grunder, känd för sina egenomliga frågor i literaturhistorien. Bland annat sporde han: »Hvem har skrivit den *blå boken?*» — Sv.: *Geijer.* — »Mycket riktigt. Nå fins det någon annan svensk författare, som skrivit något *blått?*» — Ja, Atterbom, *Fågeln blå.*

Då denna lilla anekdot runnit oss i minnet, kunna vi derjemte icke undertrycka en önskan, att den ädle Atterbom med sina anti-radikala tänkesätt kunde få sig förunnadt att uppstå från de döda för att skingra alla de blåa dunster hvilka utgå från den falska liberalismen, i det nämligen denna söker inbilla sig att den absolutistiska principen skulle ha öfverlevvat sig sjelf. Det storartade skådespelet i somras, då världens mäktigaste monark omfamnade vår konung midt i den högtidsklädda Mälarstaden, är lyckligtvis bland mycket annat ett intyg på motsatsen. De som sett denna gripande syn hafva härutinnan erhållit ett intryck för lifvet, och de som sjelfva hört hvad den höge värden och den figurligt

taladt ännu högre gästen sade hvarandra vid dinern på Stockholms slott, kunna icke nog prisa sin lyckliga stjerna att dervid fått räknas bland de utvalde. Men så mycket angelägnare är då, att icke bilden på något sätt grumlas, naturligtvis framför allt icke af dem som med allvarliga pligter af ett eller annat slag äro satta så att säga i tronens omedelbara närhet.

Såsom mäktig utländska språk, är konung Oskar II känd och erkänd från Nevans stränder till Tajos, liksom hans oratoriska snille gjort sig gällande ända från Biskra till Malmö. Så mycket mera upprörande är hvad vårt officiela blad tillåtit sig i ett antagligen förhastadt ögonblick, glömmande den stränga sjelfkontroll som härvid borde varit en ofafvislig pligt.

I Posttidningen för den 27 sistlidne Juli möttes man nämligen af följande officiela tillkännagifvande: »Då åtskilliga morgontidningar tagit sig före att på fri hand öfversätta h. m. konungens skåltal vid galamidagen, föranledas vi att ordagrant på originalspråket återgifva detsamma».

Sire,

Zu den schönsten und theuersten Erinnerungen meines Lebens rechne ich die liebevolle Gesinnung die Sw. Majestäts ruhmreicher und verehrter Grossvater für mich schon als Jüngling an den Tag legte, fernerhin für mich als Mann und König behielt und auch die treue Freundschaft die Sw. Majestäts edlen jetzt in Gott ruhenden Vater seit langen Jahren mit mir vereinte!

An diesen Erinnerungen schliesst sich ja so natürlich die mir so theuere Freundschaft Sw. Majestäts und meine Dankbarkeit für Dessen mich und das Land so hoch beehrenden und erfreuenden Besuch. Möge Gott Sw. Majestät ein langes, glückliches Leben,

eine glorreiche und gesegnete Regierung verleihen, und mögen dem unstigen entsprechenden Gefühle sich auch zwischen Germaniens Völkern und den Brüder Völkern der scandinavischen Halbinsel in Gesinnung und im Wirken immer mehr entwickeln.

I det sålunda ordagrant återgifna talet, lika lydande i Aftonbladet och Nya Dagl. Allehanda för den 28 juli, förefinnas icke mindre än *tre* grammatikalfel: »sich schliessen an» fordrar ovillkorligt ackusativ, genitiven »Majestäts» är mer än barbarisk, och »entsprechend» skulle naturligtvis ha varit böjdt efter starka adjektiviska deklinationen (entsprechende), enär intet bestämningsord föregår. Dessa äro de mest i ögonen fallande felen i ofvanstående anförande, hvarvid man också kan anmärka smärre oegentligheter såsom »Brüder Völker» i stället för »Brudervölker», äfvensom »dessen» i st. f. »deren», refererande sig till den falska maskulinformen »Majestäts».

Märkvärdigt nog upptog icke tyska pressen konung Oscars tal in extenso. Framför oss ligger ett nummer af *Vossische Zeitung*, hvilken genom rubriken »Königlich privilegirte Berlinische Zeitung» vittnar om sin högt betrodda egenskap. I detta blad finnes blott ett kortare telegram om ifrågavarande uttalanden, och samma torde förhållandet varit i andra tyska tidningar. Det antagandet torde nu icke vara alltför långsökt, att tyska pressen låtit afskräcka sig genom den besynnerliga form hvori Posttidningen återgifvit talet, om hvars höga vikt och värde man lätt kan göra sig en föreställning, om man besinnar att det blifvit öfverlemnadt åt Utrikesministeriets arkiv, för att der utgöra ett sannskyldigt monumentum ære perennius.

Att »Europas mest bildade monark» icke till

den grad bortglömt sin Lyth eller kanske Filén, som Posttidningens *ordagranna* aftryck låter påskina, är ju alldeles själfklart. Vore man emellertid nog enfaldig att taga Posttidningens ord för kontant, skulle talet i föreliggande form svårligen kunna annat än ingifva högst besynnerliga begrepp om vederbörandes språkkunnighet, och hos en framtida historieskrifvare skulle deraf lätt kunna uppstå svåra dubier angående en viss sak, om talet nu verkligen är *ordagranta* återgifvet. Alla på samma gång språkkunniga och lojala undersåter hafva också — det tro vi oss tryggt kunna försäkra — känt sig smärtsamt berörda af hvad som inträffat. Saken har nämligen väckt ett kolossalt uppseende, ehuru den hittills dryftats endast man och man emellan. Enligt hvad vi bestämdt veta har frågan kommit på tal äfven bland den studerande ungdomen vid statens läroverk, der man t. o. m. säges ha använt detta språkprof såsom materiel för rättelser till skolgossarnes öfning, hvarvid en tillfrågad yngling genast svarat, att fel i böjning icke kunna rubriceras som skriffel, utan måste betraktas som »bock».

Huru kan nu Posttidningen, som i sin egenskap af Svenska akademis stödjepelare måste tänkas nitiskt verka för att skydda oss från befarad språklig vandalism, vara nog glömsk af sin ställning, att den genom sin oaktsamhet låter dessa grofva »bockar» insmyga sig i ett dylikt verldshistoriskt dokument? Genom sin säkra ton, som förutom en oartighet mot andra tidningar tillika innebär en djerf ofelbarhetsförklaring, förvärrar den ju endast ytterligare sin skuldbörda. Vi vänta därför, och många med oss, ett beriktigande i Posttidningen, en öppen och ärlig förklaring af sakens rätta sammanhang.

Till sist taga vi oss friheten hemställa till den

ärade tidningen, om den ej i dylika fall borde taga till ovilkorlig regel att begagna sig af den riksbekanta förmåga, som kritiskt verkar inom hennes spalter och hvars diktaresublimitet till icke obetydlig del torde bero på dess djupa studium och smakfulla försvenskningar af tyska sammansättningar (t. ex. vemodsfager, svårmodstung, förnyelsehelgad). Visserligen måste det tyvärr erkännas att signaturen C. D. W. i Posttidningen icke alltid visat sig lyckad i behandlingen af tyska språket. Sålunda minnas vi med ledsnad hur nyssnämde signatur i en redogörelse (den 6 Augusti 1884) för tvenne föredrag — »Über die Grenzen des Naturerkennens» och »Die sieben welträtsel» — af den ryktbare *Emil du Bois-Reymond* tillät sig följande, minst sagdt vårdslösa öfversättning: »Man kan ej förstå annat än att det för ett antal atomer af *kolstoff*, *vattenstoff*, *syrestoff* m. m. (kursiveringen är D. K—s) borde vara absolut likgiltigt, huru de förhållit, förhålla och skola förhålla sig.» Man kunde ej förstå hur en sådan bjesse, som märket C. D. W. eljest är i kritik när det gäller andra, kunde vara så okritisk mot sig sjelf att, när han kom till en *terra incognita*, d. v. s. i detta fall vanliga kemiska termer, icke taga fram det allra enklaste lilla tyska lexikon för att utforska hvad dessa termer hette på svenska; eller också gillade C. D. W. icke de gamla benämningarne kol, väte och syre, utan ville i stället importera *kolstoff*, *vattenstoff* och *syrestoff* såsom bättre. Öfversättningen väckte på sin tid mycket uppseende och framkallade åtskilligt skämt, hvartill »stoff» hemtades dels från titlarne på de båda föredragen — således yttrades att öfversättning från tyska ginge »Über die Grenzen des CDWerkennens» samt att *das achte Welträtsel* vore att kunna veta hur C. D. W. fått

betyg i moderna språk — dels från Johan Olof Wallins bekanta: »Underligt har Herren hulpt mig, underligt på denna livvets stig, underligt i *gradualexamen* (pastoralexamen)».

Men här gäller det något viktigare och vi tro, att C. D. W. icke skulle genialsktvårdslöst behandlat ett uppdrag berörande någonting sådant som det ifrågavarande världshistoriska ögonblicket.

Den stridande kyrkan.

Det är onda tider för kyrkan och Ragnarök tillstundar. Auktoriteten har flytt sin väg, himmelrikets nycklar säljas i dussintal olika former i den allmänna marknaden, utiliterna sända sina heretiska förklaringar till sjelfva kyrkomötet, utan att ens herr Per Axel Bergström förmår lyfta lagens svärd emot dem. Och dock härstamma ju vår kyrkas män — låt vara på sidolinien — från de store fäder, som på sina möten satte in sonen och den helige ande vid fadrens sida i himmelen, som genom sitt anatema lemnade åt förödelse och undergång hela landsdelars befolkning då separatismens ande innästlat sig, som utstakade salighetens väg för orientens och occidentens folk.

Det är icke därför att den elektriska lampan, uppfunnen af en amerikan som aldrig hört talas om den rena evangeliska läran, belyser kyrkans representanter som de förefalla så små, då de sända en saknadens suck efter klockareposten, söka utfundera huru de skola reda sig med några stackars folkskollärare eller huru de skola värna sig mot åtal för tjänstebrott. De ha verkligen blifvit små. Det är icke blott tiden som ilat ifrån dem, utan de ha sjelfva krymt ihop och glidit baklänges. Och är det någon stackars prelat som tror sig kunna undvara tiden och förkunna, att det är bättre att slå ihjel barnen än beröfva dem dopet, så ryser icke världen öfver den heliga straffdomen: den endast undrar om karlen är riktig i hufvudet.

Det är förfallets, dekadensens intresse både vår statskyrka och dess representation erbjuda.

Det är med orätt man tillägger kyrkomötet epitetet medeltidsaktig. Det hvilat öfver medeltidens kyrka äfven på förfallets dagar det drag af stolthet och grandiositet som den sjelfmedvetna styrkan skänker. Denna kyrka bar dock, oaktadt allt, världens kultur, den räknade bland sina tjenare allt som fans af snille och begåfning och mensklighetens store buro dess hederstitlar. Det fans äfven här mycket smått och lumpet och med kyrkans tro togo äfven dess egna män det icke alltid så noga, men byggnadens imponerande storhet och prakt kunde väl öfverskyla en och annan skröplighet och inom dess vida murar var plats äfven för individuell frihet och egendomlighet.

Det är sannerligen icke om denna tid våra kyrkliga förhållanden erinra. Men det kom en annan efter den och derifrån ha våra prelater in petto hemtat sina mönster. Sedan reformationen brutit fram, burens af en innerligare religiositet, än den katolska kyrkan fostrade, understödd af lågande frihetsbegär, hänförelse för vetenskaplig forskning och icke minst magnaternas lust till kyrkans rika egodelar, kom protestantismens konsolideringsperiod. Kampen för andlig frihet aflöstes af käbblet om symboler, de store reformatörerna voro döde — åtminstone andligen — och hade aflöstes af ett prestparti, som visserligen svor vid andra gudar än katolicismen men som ännu mera än denna saknade begrepp om reformatörernas stora idéer och icke mäktade något annat än sätta en papperspåfve i stället för den lefvande. De skötte detta värf med affällingarnes fanatism och den separerande klickens småsinnade inskränkthet. Intelligensen, som varit med då rörelsen började, hade redan dragit sig ifrån den vanslägtade reformen.

Det är desse prester som i våra dagar äro föredömet och då biskopen i Vesterås fantiserar om en ny symbolbildande epok inom kyrkan, så vittnar det om en viss om-

domesförmåga rörande kyrkans män. Att epoken icke kommer beror endast derpå, att världen, fastän man inom den svenska kyrkans synvidd icke märker det, har något förändrat sig de sista trehundra åren. På femtonhundratalet voro de bildade och kunnige varmt intresserade för de kyrkliga differenserna och väntade af teologerna lösningen på lifvets högsta frågor — då kunde symboliska böcker skapas. Ännu i förra århundradet skulle det kunnat ske: då var man ännu tillräckligt intresserad, för att tidens bästa män skulle gyckla med dogmerna och föra en satirens kamp mot kyrkorna. Men i våra dagar, när man endast rycker på axlarne och då »den rena lärans» detaljer för dem som äro med i utvecklingen endast ha samma intresse som alla andra religioners, från Zoroasters till Brigham Youngs, — då är det något sent att tänka på nya symboler.

Liksom för de nämnda andliga fäder, från hvilka representanterna för vår kyrka närmast räkna sina anor, är det för dessa icke längre religiositetens utan prestpartiets intressen, som äro de afgörande. De se derfor sina värsta fiender icke i de religiöst indifferent eller fritänkarne utan i dem, som tro på konkurrerande dogmer eller till och med blott konkurrera i ämbetet. En statskyrka, inom hvilken prestbanan är en bland de vägar att försörja sig som presentera sig för hvarje skolyngling, der således ekonomiska förhållanden bestämma öfver kallelsen, och inom hvilken presten är halft religionslärare, halft civil skrifkarl, är alltid ur stånd att tillfredsställa de menniskor som ha djupare religiösa behof. Hos oss som i alla protestantiska land ha derfor dessa mestadels sökt i enskilda föreningar vid sidan af eller i motsats mot statskyrkan vinna en form för ett fylligare religiöst samlif. Det är desse »separatister», hvori kyrkans män se sina värsta fiender, och det herskar mellan båda partien en teologisk hätskhet, som är föga uppbygglig att skåda. Gent emot dem, som äfven i religiösa ting tänka egna tankar, stå de visserligen samman,

men i dagliga verksamheten slås de helst med hvarandra.

Det är ock naturligt att så skall vara. Förklaringen till denna högkyrkliga vrede ligger ej blott i konkurrensen utan vida djupare. Det är icke nu som det var för femtio år sedan, att de goda hufvudena vid universiteten taga sin grad och sedan bli prester. Det är i allmänhet de klenare begåfningarne, som välja den teologiska vägen. Der undantagsvis ett ljusare hufvud af andra än enbart ekonomiska skäl blir teolog, stegrar sig kyrkligheten naturnödvändigt till fanatism. Man kan ej alltid värja sig för känslan att stå utanför hvad vetenskap och utveckling verka och söker sin tillflykt i att med våld tvinga sig allt djupare in i den riktning man valt, allt innerligare hänge sig åt den tro man en gång besvurit. Då blir allt annat falskhet och när man mest sysslar med religiösa ting och hemtar all sin andliga näring från teologiska källor, så är den falskhet man oftast stöter på just det som i dessa ting läres af andra, annorlunda troende teologer. Att det utanför detta teologiska bråk rör sig en vetenskap, en konst, ett lif, till hvilket teologien ej har någon relation, det märker man knapt eller söker tvinga sig att icke se det — ty det kunde vara farligt att se för mycket deraf.

I denna afsigtliga exklusivitet ligger också hufvudsakliga skälet till den presterliga vreden mot »den usla tidningspressen och den usla literaturen». Dessa det lefvande lifvets alster kunna i våra dagar icke ens teologerna undgå och då de deri finna en och annan hiskligt oteologisk tanke, så tro de, att det är något som denne författare eller denne publicist hittat på, de föreställa sig att dessa ofta omedvetna och obetydliga reproducenter af till allmän egendom blifna tankar äro revolutionära illgerningsmän som gå ut för att förstöra det heliga och dyrbara i lifvet.

Ett så eklatant bevis på denna teologiska tankegång föreligger från kyrkomötet, att vi ej kunna undgå att redan

i detta sammanhang nämna det. Hofrättsrådet Widström, en bland de mest teologiska naturerna vid hela mötet, kan i en motion icke underlåta att omnämna den sedeförderfande och oheliga verksamhet studentföreningen Verdandi i Upsala utöfvar. Inom denna förening har, som allbekant är, debatterats hvarjehanda frågor på dagordningen och dervid ha refererats eller försvarats både mycket gamla och mycket nya meningar, naturligtvis alla hemtade från hvad talarne lärt eller erfarit från skäligen allbekanta håll. Så går det goda hofrättsrådet hän och tror, att dessa ungdomar bilda en samhällsvådlig montagnardklubb, som sysslar med att utfundera och utsprida hittills oerhörda irrläror!

Mera direkt blir naturligen kriget mellan kyrkans män och de icke-konfessionella åskådningarne, när någon af dessa äfven organiserar sig såsom kyrka, anordnar regelbundna predikningar och föredrag etc. Då varsna de teologiska andarne att en ny och hemsk fiende uppstått och de gripa till svärdet. Så har det senast gått med utilisterna, hvilka tyckas ärna i vårt land införa en ordnad folklig propaganda för fritänkeriet.

Till och med justitieministern Bergström grep då till lagens svärd — i detta fall visserligen jemmerliga rostadt — och slog till. Det vore dock säkerligen orättvist att tro, det hr Bergström härvid leddes af samma motiv, som presterskapet. Han har säkerligen förut någon gång hört talas om utilistisk åskådning eller i alla fall åtminstone icke trott, att denna åskådning var något som herr Viktor Lennstrand funnit på. Skälet till hr Bergströms ingripande torde ha varit en omåttlig ärelystnad. Han har sannolikt resonnerat så här: »Jag har varit med om rätt mycket här i landet och har skaffat mig ett visst rykte men mitt namn är dock ej fäst vid något betydande verk, som efterverlden skall minnas. Men jag vill ha ett namn i historien. Något måste göras.»

Och han har lyckats. Om några hundra år, då man

glömt både kyrkomöte och grundskatter och landshöfdinguniformerna förmultnat i statens historiska museum, då skall ännu hvarje skolbarn i sin lilla kulturhistoria finna ett par rader om, att det i slutet af nittonde århundradet i Sverige fans en konung som hette Oscar II med en minister som hette Bergström, hvilken för sista gången väckte till lif en förordning den der belade med fängelse och böter personer, som förnekade en gud och något som kallades den rena evangeliska läran, hvarom man visserligen saknar närmare kunskap, eftersom intet af den tidens bevarade literära alster sysslar dermed, men som synes ha varit en från Tyskland införd religion, vid hvilken många fäst stor vikt. Och barnens ögon skola öppna sig stora af förundran, hvarför man icke fick förneka den läran, och de skola fråga folkskolans professor i kulturhistoria, om det verkligen fans en sådan lära som alla trodde på och om man på den tiden brukade straffa menniskor för det de inte trodde den. Nej, skall professorn säga, det var egentligen icke på det sättet längre, men därför är också tilldragelsen så mycket märkligare och han I icke lärt det ordentligt fån I baklexa. Då skola barnen gå hem och flitigt läsa öfver sin lexa och de skola somna med namnet Bergström på läpparne.

* * *

Vi ha förut nämt att det hufvudsakligen är prestpartiets icke religionens intressen som upptagit innevarande års kyrkomöte. Förhållandet har flera gånger erkänts af representanterna sjelfva med en rörande naiv uppriktighet. Biskopen i Karlstad, en af de 18 i Svenska akademien, Rundgren har lidit mycket af konkurrensen från personer som predika religion eller utöfva prestverksamheten utan att staten betalar dem. »När man», utropar denne representant för snille och smak, »inom alla andra områden hade befogenhet att med borgerliga medel söka tillförsäkra veder-

börande uteslutande rätt att utöfva den dem tillkommande verksamheten, hvarför skulle icke detta få gälla äfven om de kyrkliga handlingarnas handhafvande? Borde icke hvarje person som fögrepe sig på andras rätt straffas?» Herr Rundgren anförde exempel på hur illa det stod till. En gång hade i hans stift en person efter slutad gudstjänst begärt att få hålla en predikan i den kyrka presten nyss lemnat. Denne hade naturligtvis nekat men — kan man tänka sig en sådan ondska — personen i fråga hade sedan hos klockaren skaffat sig kyrkonyckeln och användt kyrkan för sitt syfte. Om presten möjligen var oduglig, om den frivillige predikanten möjligen var ifrig anhängare af den rena läran, derom ansåg talaren ej nödigt nämna något, han blott konstaterade detta ohyggliga faktum, att det hållits en predikan utom ordningen. Och dock kunde han icke få personen dömd till straff af domstolarne! Vexjöbiskopen Andersson — han innehar den biskopsstol en gång Esaias Tegnér beklädt! — hyllade icke heller så abstrakta teorier, som att kyrkliga »förbrytelser» endast skulle medföra kyrkliga straff: bra mycket riktigare vore att medelst borgerliga straff möta dylika brott. Biskop Billing hade varit nästan ändå värre ute. Det hade i hans stift inträffat att en baptistpredikant omvände en fjortonårig flicka från herr Billings metod att blifva salig till sin egen. Domkapitlet tog saken om hand och förmådde beskedliga konungens befallningshafvande i Vesterås att springa åstad och åtala den opåkallade konkurrenten. Denna blef frikänd och det af en så tarflig anledning, som att något straff för en dylik handling icke finnes i lagen. »Kunde man verkligen tro», utbrast herr Billing, »att icke bittra sår skulle slås i samvetsömms församlingsmedlemmars sinnen genom en dylik tilldragelse.» Om samme Billing hade herr Bergström ett par dagar förut sagt att han var så skicklig att plädera, att om han blifvit jurist han skulle hunnit lika långt på den banan som nu på den presterliga.

Herr Bergström var då ännu chef för Sveriges jurister — det kunde vara intressant att veta, om de eller herr Billing kände sig mest smickrade af omdömet.

Nog af, skydd mot konkurrensen, det är kyrkans viktigaste intresse. Åt krigsknektarne skulle, om kyrkomötet finge råda, öfverantvaras hvar och en som faller presten i embetet genom utöfvande af religiösa handlingar. Från alla kyrkliga rättigheter skulle uteslutas en hvar som ej tror eller låtsar sig tro — hvilketdera är likgiltigt från kyrklig synpunkt — att de svenska presterna allena känna rätta metoden att bli salig. Kyrkan vill blott i ett hänseende ha med en sådan att göra — den vill ha hans pengar. Och helst så mycket af hans pengar som möjligt. Tror man inte på den rena läran, borde man egentligen betala mest till densamma, ty då kan man göra presterna mera besvär.

Det är hvad tredje trosartikeln kallar en helig allmänlig kyrka, inom hvilken den helige ande verkar.

Genom bemödandet att skaffa annorlunda troende böter och fängelse har kyrkomötet visat sin uppfattning af den kristliga kärleken. För att det äfven skulle få tillfälle visa, huru det fattar den menskliga kärleken, väckte hr Torelius en motion. Man har i våra dagar alltmera börjat luta till den meningen, att ett äktenskap mellan man och qvinna borde hvila på kärlek, den borde vara förutsättningen för dess ingående och för dess bestånd. Kyrkomötet biträdde hr Torelius i att ytterligare åtgärder böra vidtagas att tvinga makarna till fortsatt sammanlefnad, vare sig kärlek fins eller ej.

Med religionsfrihet menar kyrkomötet att ingen som tillhör kyrkan genom verksamhet eller underlåtenhet gör opposition mot dess lära och reglementen. Och till kyrkan böra alla höra, framför allt de som ej tro dess lära, ty — sade mötet med anledning af hr Fehrs motion att fritän-

kare skulle få utgå -- kyrkan älskar desse villfarande så mycket att den ej kan släppa dem.

Bland mötets öfriga verksamhet i religionens intresse må nämnas beslutet, att präster böra ha laga förmånsrätt för sina löner hos utarmade medborgare, att kyrkorna böra vara stängda mellan gudstjänsterna, att prästerna fortfarande böra svärja på att alltid hålla fast de dogmer man lärt dem i skolan -- det är betydligt tryggare, om de aflagt ed derpå, menade hr Sjöbring -- att katekesen fortfarande skall läsas som utanlexa o. s. v.

Vi skola ej uppehålla oss dervid. Dertill är det alltför betydelselöst. Det 1888 hållna kyrkomötet har sitt intresse för alla som en kulturbild. För de kristne har det sin vikt allena som ett bevis, hur vår kyrka förverkligar det guds rike på jorden Jesus af Nazareth predikade och de skola säkerligen djupt känna sanningen i den store mästarens ord: ve de skriftlärd och fariseer!

A. Haraldson.

Panegyrisk och opanegyrisk Karl Johans-literatur.

- A. *Blomberg*, Marskalk Bernadotte, skildringar ur hans lif och tid, h. 1—3.
- G. *Svederus*, Konung Karl XIV Johans historia, h. 1—4.
- A. *Ahnfelt*, Två krönte rivaler.
- O. *Alin*, Karl Johan och hans tid 1828—44.
- J. *Mankell*, Fälttåget i Norge år 1814, kritisk belysning.

Då man i rikssalen ser Gustaf II Adolfs och Karl Johans bildstoder som vakthållare på hvar sin sida om tronen, gör man gerna den reflexionen, att dessa båda män, så olika de än i öfrigt må hafva varit, dock haft några rätt anmärkningsvärda likhetsdrag. Både vasasonen och gascognaren voro »hommes extraordinaires», båda inledde för vår historia ett nytt tidevarf, båda förenade politikerns begåfning med fältherrens. Och — *last, but not least* — för dem båda har det varit lika svårt att af efterverldens historieskrifning erhålla en helgjutet objektiv, opartiskt tecknad karaktersbild. Öfver dem båda finnes det, från svensk synpunkt sedt, en officiel och en kättersk häfdateckning, hvardera med sin ensidighet. Medan vi äro vana att se Gustaf Adolf, »protestantismens hjelte», afmålad som ett slags byzantinsk helgontyp, hvilken genom sjelfva sin öfversvinneliga fullkomlighet blir stel, kylig och ointressant, är han i den utländska historieskrifningen den hänsynslöse organisatören, den ärelystne planläggaren, den verldskloke, i politikens konster välbevandrade statsmannen, som nog inger lifaktighetens intresse, men med helgonen har föga gemensamt. Som den »fräjdade stamfadern» har Karl Johan fått äreminnets panegyrik i fullaste mått; »ingen har fylt en bana liknande hans».

Å andra sidan har lofprisningens öfverdrift framkallat sin motsats i gestalten af en historieskrifning, som hänsynslöst påpekat den fräjdade personens skuggsidor och karaktersfel. Båda riktningarne äro representerade i de här ofvan uppräknade arbetena. En af den kätterska riktningens mest bemärkte hufvudmän hafva vi nämnt sist i raden af de fem författarne, liksom förrädaren Judas Iskariot plägar nämnas sist bland de tolf apostlarne. Och det är icke mer än rätt och billigt; ty kapten J. Mankell har ju förgripit sig både på Gustaf Adolfs minne och på Karl Johans samt har därför mer än en gång stämplats som ett slags riksförrädare.

I sjelfva verket gör den officiellt panegyriska häfdateckningen, sådan den hos oss ibland framträd, genom sitt förfarande både sig sjelf och sina dyrkade föremål en stor otjenst. Hjeltekaraktären skulle framstå vida mer sympatisk i den rent mänskliga färgbrytningen af ljus och skugga. Sant yttrar dr Blomberg i sitt företal: »Det är ej längre i den mon en bild är vacker, utan i den mon han är sann och mänsklig, som han förmår tillvinna sig vår sympati.» Äfven skulle sjelfve historieskrifvarens begåfning visa sig i klarare glans genom uppletandet och frambållandet af dessa karakterens centralkrafter, ur hvilka både förtjenster och fel med samma nödvändighet framgingo, samt genom uppvisandet af karaktersutvecklingens många vexlande tillflöden, så väl de orena som de rena. Och just derigenom, att den officiele panegyrikerns ställning är så fördelaktig för honom sjelf, verkar den menligt för hela den historieskrifning, till hvilken han lemnar bidrag. Instämmandet i den officiela lofprisningen är en säker väg till hofgunst, utmärkelser, befordran och allehanda timliga förmoner; men också är den lycklige innehafvaren af denna ställning utsatt för frestelser och misstankar, hvilka hårdt drabba sjelfva historieskrifningen och röja sin obehagliga verkan i den bland allmänheten allt mer gängse föreställningen om en i dynastiskt och byråkratiskt intresse förfalskad rikshistoria. Oppositionsmannen, hvilken vill följa och uttala sin kätterska öfvertygelse, måste deremot från början taga farväl af hvarje utsigt till yttre förmon och utmärkelse samt får vara nöjd, om han undgår vederbörandes förföljelse, hvilken har många bepröfvade vägar, hemliga och oppenbara, slingriga och räta, att anlita, då det gäller att »klämma efter» den misshaglige. Han äfventyrar att blifva ensidig, bitter och klandersjuk, men

han är ej utsatt för servilismens frestelser, och han *kan* återställa det historiens anseende, som panegyriker förspilt.

Dessa förhållanden sakna ej sin tillämpning på bidragen till Karl Johans historia, om än hvad vi yttrat om den officiella panegyriken lyckligtvis ej gäller om något af de här uppräknade arbetena. Med glansen af stamfaderns rykte måste vår regerande dynasti ersätta bristen på lysande anor; genom att lofprisa honom gör man sig förtjent af den väl-sinnades belöning, genom att klandra honom drager man öfver sig den illasinnades vanrykte med deraf följande obehagligheter. I det stora, nu af prof. Alin afslutade verket »Minnen af Sveriges nyare historia», har den, så att säga, officiella framställningen af stamfaderns lefnadssaga fått sin grundläggning, och ett rikligt källmaterial har stått till de ärade utgifvares förfogande. Den oppositionela riktningens båda banbrytare Crusenstolpe och Lindeberg råkade bägge naturligtvis rätt illa ut, men lästa hafva de blifvit, isynnerhet den förre, hvars »romantiska skildring» af »Karl Johan och Svenskarne» under detta årtionde utgått i en ny, anseelig upplaga. Under förtrytelsen öfver blottandet af vissa skuggsidor, som bort vara förtegnade, stiftades Karl Johansförbundet, som nu lär hafva en fond (man talar om 20,000 kr.) samlad för att understödja och honorera utgifvandet af ett panegyriskt arbete, som skall utplåna alla fläckar och låta hjeltebilden framstå i den renaste glans. Helt visst är ej meningen att dermed fresta till förräderi mot historisk sanning, ty i motsatt fall blefve Karl Johansförbundets stora honorar en verklig judaspenning.

Den gamle, nyligen aflidne forskaren G. Svederus, som redan under Karl Johans tid började sin bana som politisk skriftställare i strängt konservativ riktning och sedan i ett lärdt arbete försvarat dennes politik, hade ämnat egna sin sena ålders dagar åt utarbetandet af ett grundligt historieverk öfver Karl Johan, hvilken han af varm öfvertygelse beundrade. Karl Johansförbundet hade väl bort kunna blifva belåtet med detta arbete, som genom sin värdiga hållning och frånvaron af panegyrisk svulst bär sann häfdatäcknings prägel, hur ensidigt det än må vara. Men den gamle, i fattigdom råkade literatören torde ej hafva ansetts som fullt »presentabel» för ett så lysande företag. Han klagar i sitt företal öfver mot honom visad oginhet, särskildt huru han vid sitt försök att hemta upplysningar af de hi-

storiska uppsatser, dem konungen sjelf samlat, »möttes af det bestämdaste motstånd hos den förtroendemän, som hade dokumenterna om händer» och äfven vid ett senare försök »icke blef lyckligare i sin forskningsifver». Af det i flere afseenden förtjenstfulla arbetet utkommo endast fyra eller fem häften, omfattande Bernadottes historia till år 1800. Under titeln »Marskalk Bernadotte» har nu utkommit samma tids historia, utarbetad af dr A. Blomberg och i liknande anda, men med mer färgrika skildringar af de förhållanden under hvilka hjälten lefde. Till en del har dr B. begagnat Svederus som källa; än mera har han hemtat ur revolutions-tidens rika, lifliga memoarliteratur. Det nyutkomna tredje häftet slutar vid den tid, då Bernadotte blifvit direktorial-regeringens ambassadör i Wien. »Äreminnets tid är förbi», yttrar dr B. i sitt företal, tydligast påminnes man derom genom tillvaron af dr Ahnfelts och hr Mankells arbeten, i hvilka den oppositionela uppfattningen skarpt nog tagit till orda.

Om man nu, vägledt af hrr Svederus och Blomberg genomgår begynnelseskedet af »marskalk Bernadottes» historia, får man intrycket af en alltigenom fläckfri karakter, den enda klara stjernan i mörkret af revolutionstidens styg-gelser och brott. Den förre förklarar sig utan inskränkning »gifva utslaget till förmon för denna individualitet, som jämte snillet och talangerna framställt endast det ädla i handlingen under en tidslängd af tolf lustrer, fyllda af en storartad och djupt human verksamhet». Dr Blomberg framhåller redan på titelbladet uttrycken af en till hänförelse stegrad beundran, då han i sina motton antyder, att den store mannen egde »gudomlig inspiration», och citerar hans egen förklaring om sin lifsuppgift att »tjena humanitetens sak». Derjämte anför han på samma titelblad ett af Böttigers grannaste lofqväden: »mer tapper och mer mänsklig fins det ingen» än »den höge», som »med sin tjuskraft fång-lar alla så», och hvars »bild är dyrkad allestäds». Det hade dock ej skadat, om förf. till dessa motton äfven lagt ett citat ur Tegnér's beundrande, men också manligt frimodiga sång till Karl Johan:

Din storhet skall mitt öga ej förblinda;
Som hvarje stor man har du dina fel.

Dessa fel framhållas deremot så mycket bjärtare i dr Ahnfelts arbete »Två krönte rivaler», hvilket tager vid, unge-

fär der Svederus och dr Blomberg sluta, och hufvudsakligen behandlar den tid, då Karl Johan var svensk kronprins. Men äfven för uppfattningen af den föregående tiden får man här helt andra synpunkter. I förhållandet mellan Bonaparte och Bernadotte ser Svederus endast den nödvändiga motsättningen mellan den maktlystne, hänsynslöse egoisten och den laglydige, hänsynsfulle medborgaren. Han ser i Bonaparte den förorättande, den förföljande, mot hvilken Bernadotte alltid handlar lidelsefritt och ädelt, och i Napoleons fall uppenbarelsen af en moralisk verldsordning, hvars redskap Karl Johan enligt försynens vilja blef. Dr B. ser den börjande beröringen mellan de två männen ungefär med samma synglas. Dr A. ser deremot i förhållandet dem emellan en djupgående, personlig rivalitet, hvilken hos marskalk Bernadotte röjde sig i den otillfredsställda ärelystnadens dolda, halft vanmäktiga förbittring, hvartill kom grämlsen öfver den förolämpning, som Napoleon tillfogade honom efter slaget vid Wagram; hos kronprinsen Karl Johan skulle då denna stämning gifvit sig luft i en oförsonligt fiendtlig, af personlig hätskhet genomträngd politik, hvilken sammanknöt den stora alliansen till Napoleons störtande. Här gäller nog emellertid något det gamla ordstäfvet: »Har man sagt A, måste man säga B.» Ty mot den skoningslöst stränga domen hos dr A., skall nog i framtiden en gensaga gifvas af dr B. Kanhända hafva de också hvar sitt stycke af den historiska sanningen.

Man märker väl, hurusom dr B. alltigenom vill låta Karl Johans ljusa bild bryta sig mot en mörk bakgrund; sålunda äro revolutionstidens personer, med hvilka Bernadotte stod i närmare eller fjärmare beröring, nästan alla tecknade med öfvervägande skuggdrag, endast han sjelf är helt ljus. Men ett betänkligt missgrepp synes det vara, då dr B. så hårdt dömer direktorialtiden, som just var tiden för Bernadottes största upphöjelse, och starkaste inflytande, liksom denne också till nämnda författnings försvar i det längsta ville motsätta sig statskuppen den 18 brumaire. »Aldrig», utbrister dr B., »hade Frankrike varit underkastadt ett mer förnedrande ok än direktoriets. Visserligen kunde intet vara olyckligare än skräckregeringen; men de makter, som försvaga ett folk, äro kanske ännu förderfligare än de, som tyrannisera det». Men här torde man nödgas att säga A, då man sagt B. Ty tvifvelsutän måste man

här beakta, hvad dr A. erinrar, då han skrifer: »Att Bernadotte, som gjort sin egentliga skola som statsman under direktoriets tid och riktigt kan betraktas som en typisk representant af franska revolutionens karakter, sådan denna under direktorium utbildade sig, ej blott skulle väl förstå penningens användbarhet, utan tro allt med denna kunna uträttas, var äfven naturligt». För den, som verkligen vill sätta sig in i Karl Johans karaktärsutveckling, är denna erinran tvifvelsutan värd att väl taga vara på.

Öfver åtskilliga mystiska åtgöranden sprider dr A:s bok en rikare belysning genom offentliggörandet af en mängd bref och aktstycken, som hittills varit okända eller förbisedda. Sålunda utredes fullständigare den af Signeul med begagnande af Fournier som mellanhand ledda »subalternintrigen», hvarigenom Karl XIII, mer än till hälften dupe-rad, förmåddes att föreslå, och ständerna att företaga Bernadottes val till svensk tronföljare; man skulle dock kunna anmärka, att förf. uraktlåtigt omnämmandet af Funcks och Grewesmöhlens ej oväsentliga medverkan. Czernicheffs beskickning i dec. 1810, hvarigenom Karl Johans förtroliga närmande till Ryssland inleddes, har hittills endast relaterats i de schinkelska Minnenas korta resumé, »hvarigenom man dock knappt får en aning om verkliga beskaffenheten af de meddelanden, som utbyttes». Genom sina i Petersburg gjorda arkivstudier har dr A. blifvit satt i tillfälle att derom meddela lika utförliga som intressanta detaljer; han offentliggör sjelfva aktstyckena, hvilka utgöras af bref från Romanzov, från Stedingk och från Czernicheff sjelf. Deraf framgår, hurusom Karl Johan redan då förklarar för Czernicheff, att ryska kejsaren hädaneftter »kunde betrakta Sverige som sin trogna skildtvakt», samt att han till Alquier rent ut sagt sig vilja »kasta sig armarne på Ryssland». Karl Johans politik får äfven sin flersidiga belysning genom de många i arbetet offentliggjorda breffven från och till van Suchtelen samt genom dennes utförliga biografi, hvarmed det inledes. Likaså får man genom aftryckta aktstycken fullständigare besked om Löwenhjelm's beskickning till Petersburg i febr. 1812, för hvilken de schinkelska Minnena framlagt diplomatens egen redogörelse i temligen stympadt skick. Från hvilken synpunkt dr A. ser »1812 års politik», är af det föregående klart, liksom äfven, att han samlat och publicerat åtskilligt material, som kan tjena till stöd för hans

uppfattning. Sjelfva familjetraktaten i Åbo finnes här införd in extenso och med bifogad öfversättning.

Karl Johans egendomliga finansoperationer utgöra ett ämne, som den officielt lofprisande historieskrifningen högst ogerna vidrör. Dr A. har deremot lemnat nya, pikanta bidrag till utredningen af detta ämne, på samma gång han sammanfört och i mer ordnadt skick framställt hvad redan förut varit i den saken känt. Sålunda meddelas, huru »rebelfondens annektering» försiggick, huru de pommerska domänerna »gaspillerades», huru Guadeloupefonden tillgodogjordes som kronprinsens enskilda tillhörighet, huru man efter hand lade beslag på Barthélémyfonden. Förf. avslutar sitt arbete med en detaljerad, på riksgäldskontorets aktstycken stödd redogörelse öfver de egendomliga, stundom något »oegentliga» transaktionerna vid »riksskuldens liqvidering». De många sifferuppgifterna äro för läsaren kanske något hårdsmälta; »men vi hafva», skrifver förf., »föresatt oss att sprida fullständigt ljus i ämnet», och han har åtminstone nystat upp en Ariadnetråd för blifvande vandrare genom den labyrinten.

Af fälttåget i Norge 1814 har kapten J. Mankell gifvit en »kritisk belysning», hvilken nära ansluter sig till hvad från norsk sida i det ämnet skrifvits. Undersökningen har här ett politiskt intresse som inlägg i frågan om Norges ställning i unionen med Sverige. Man vill nämligen visa, att Norge 1814 ej gaf sig på nåd och onåd, enär det vid krigsutbrottet hade tillräckliga krafter att försvara sig mot svenskarne samt förde kriget på sådant sätt, att en slutlig framgång ej behöft anses som otänkbar. Särskildt vill hr M. visa, att misstagen i den norska krigföringen mest varit att tillskrifva prins Kristian Fredriks oduglighet, hvaremot de norske befälhafvarnes åtgärder tagas i försvar; dessutom vill han lägga i dagen, att Karl Johan både i utförandet och i sjelfva planen begick felgrepp, som lätt kunnat vålla honom ganska svårt bryderi, samt att konventionen i Moss i sjelfva verket utgjorde det medel, hvarigenom han hjälpte sig ur en iråkad förlägenhet. Å andra sidan har man i liknande politiskt intresse, dertill äfven i panegyriskt syfte, med en viss häftighet förfäktat, att Norge saknade försvarskraft, och att konventionen i Moss utgjorde en handling af ädelmod, hvarigenom norska hären räddades från en annars oundviklig undergång eller kapitulation. Vi kunna emeller-

tid på intet villkor tillerkänna nämnda politiska intresse någon befogenhet att för sig tillgodogöra vare sig det ena eller det andra resultatet. Norges politiska ställning till Sverige beror i alla händelser icke af krigföringen eller maktställningen 1814, utan af ordalagen i konventionen i Moss, sådan den faktiskt afslöts, samt af den derefter antagna riksakten. Norges genom dessa aktstycken bestämda ställning i unionen är densamma, antingen den erhållits af segrarens ädelmod eller genom norrmännens egen uraktlåtenhet att med begagnande af sina resurser tilltvinga sig en fullt separat ställning. Tystar man än talet om »tacksamhet» mot dynastiens höge stamfader, så fås deraf ingen politisk vinst; ty »tacksamheten är ingen faktor i politiken», har Bismarck mer än en gång upprepat. Ur sjelfva den officiella lofprisningens synpunkt kan framhållandet af denna tacksamhet lätt undvaras; ty om Karl Johan vid Moss ej finge prisas som den ädelmodige segraren, så skulle man i stället så mycket mer beundra den skicklige underhandlaren samt leda tacksamhetens känslor upp till den försyn i hvars hand han äfven på sådant sätt var ett utvaldt redskap för ävågbringandet af de skandinaviska rikenas lyckliga förening.

Men om vi ej kunna förena oss med hr M. i den nutidspolitiska uppfattningen af detta krig, kunna vi ännu mindre instämma i det skarpa klander som mot honom riktsats därför, att han från norsk synpunkt och med beredvilligt erkännande åt norrmännen berättat detsamma. Den fejd, hvars händelser här berättas, är sannerligen så obetydlig i rent militäriskt hänseende, att vi, som hafva att uppvisa tillräckligt med krigsbragder på vida större skådeplatser, ej behöfva tvista med norrmännen om den ena eller andra partens öfvervigt i dessa småstrider. Ryssarne, som väl gentemot oss tänka på samma sätt, hafva ju skrivit finska krigets historia med största erkännande åt Sverige, ja nästan från svensk synpunkt, och lära förbereda en mot oss lika välvillig framställning af Karl XII:s ryska krig. Det vore väl ej då så illa på sin plats, om äfven vi, då det gäller att upplifva minnet af en fejd med vårt broderfolk, så mycket möjligt är tänka oss in i dess ställning, göra rättvisa åt dess förehafvanden, ja tillochmed söka göra oss bekanta med dess egen synpunkt. Genom ett sådant förfarande skulle ömsesidigt vänskap och aktning tvifvelsutän bättre befästas

än genom en småaktig och för motståndaren nedsättande detaljparadering med vår öfverlägsenhet.

Mankells framställning af detta krigs militära enskildheter har bekämpats i en brochyr af G. Svederus; den har äfven i åtskilliga punkter fått motsägelse i en uppsats i historisk tidskrift. Uppriktigt sagdt, saknar anmälares både tid och lust att fördjupa sig i dessa frågor; han har icke gjort några militära fackstudier, ämnar icke heller göra dem. Dyligt torde vara bäst att hänvisa till de militära fackmännen; kunna de ej deri komma öfverens, så har man väl icke heller att vänta sig något afgörande genom »civilistens» domslut.

Slutskedet af Karl Johans historia är behandladt i den af prof. Alin utgifna volym, hvilken utgör 12:te delen af de schinkelska Minnena; den åtföljes af tre dryga band tryckta arkivhandlingar, dels officiella skrifter, dels enskilda bref. Officielt kan väl detta arbete i viss mening kallas, men med den officiella panegyriken har det ingenting gemensamt. Det sysselsätter sig egentligen högst obetydligt med konungens person och nästan endast för att angifva hans ställning till regeringspersonalen eller till misstänkta sidoinflytanden (»Braheväldet»). Till den Karl Johans-literatur, som har till hufvudsyfte att skildra Karl Johans personhistoria och karaktärsutveckling, är sålunda detta arbete knapt att räkna.

Säkerligen blir det ingen lätt uppgift att en gång skriva Karl Johans historia med opartisk fullständighet och att åt hans skiftande karaktärsbild gifva den rätta blandningen af ljus och skugga. Den, som vill försöka sig på den uppgiften, måste först och främst kunna sanningsenligt säga om sin ställning till hvarje materiel makts innehafvare det samma, som Tegnér skref till Karl Johan:

Jag är ej hofman, är en svensk man bara
och blott som man för mig din man jag kunde vara.

Otto Sjögren.

Kristiania teater.

Reseminnen med reflektioner.

Våra tidningar innehålla ofta — och detta med rätta — referat från utlandets teatrar, detaljerade redogörelser för styckenas grundtanke och handling, uppgift på hufvudrollernas innehafvare m. m.; men dessa referat hafva också enligt min åsigt gått för långt i beskrifning öfver mera oväsentliga ting, såsom kostnad för uppsättning, publikens elegans o. d. i stället för att hålla sig till det viktigare: en kritik *i sak*. Hvad som felas i dessa notiser är försöket att gifva vår allmänhet en föreställning om de utländska scenernas prestationer med afseende på spelsätt, jemfördt med det vid våra teatrar, om de fordringar, man der uppställer, jemförda med våra. Med andra ord: jag saknar i dessa referat en helgjuten bild, detaljerna äro öfvervägande. Jag syftar nu särskildt på Paris, verldsstaden, der konsten — efter alla hörsagor att döma — står på höjdpunkten af hvad vår tid förmår.

Men jag börjar hysa mina tvifvelsmål angående riktigheten af de föreställningar, vi hafva om denna af ryktets gloria omstrålade stad. Skulle det ej möjligen vara så, att der finnas enstaka konstnärer, som betydligt höja sig öfver sina kamrater i alla länder och glänsa som obestriddliga förstarrangs-stjornor, hvar de än uppträda, men som på samma gång äro liksom ett lifsvilkor för den teater de tillhöra, och som utan dem skulle spela för tomma väggar?

Jag vill med ett exempel närmare belysa, hvad jag menar. Jag har aldrig — Théâtre français undantagen — hört någon Pariserteater nämnas som särdeles framstående *i sin helhet*. Denna ära — den största som väl kan vederfaras en teaterpersonal — åtnjuter blott en trupp, och det

är Meiningarne. Meiningarne nämnas alltid »i klump»; aldrig hör man någon bland dem framhållas särskildt. Det är denna jemnhet, som är så berömvärd och långt att föredraga framför en scen med en eller högst två »äkta perlor», infattade i oäkta metall, d. v. s. sekunderade af medelmåttor.

Jag tror ej, att dessa mina ord skola jäfvas af den publik, som minnes Ristoris, Sarah Bernhardts, Judics uppträdanden i Stockholm. Jag tror, att vi svenskar äro allt för benägna att underskatta allt hvad svensk konst heter och i stället med en öfverdrifven vördnad blicka upp till allt utländskt. Detta gäller såväl i fråga om den dramatiska som lyriska scenen och ej minst om konsertsalen. Hit komma Europas och Amerikas »stjornor», föregångna af mer eller mindre klumpigt uppfunna berättelser om deras »lefnadsöden», som hafva sitt rätta hemvist på Strakoschs m. fl:s skriffbord, — diamanter såväl af renaste vatten som af glas. Och publiken? — ja, samma publik, som tjusas af miss Thursbys fina sång, hänföres af Trebellis herrliga röst och gedigna föredrag, Albanis fulländade makt öfver sin organ, — samma publik applåderar frenetiskt åt — Lucca och — — Mierzwinski!

Är detta omdöme?

Och vice versa. — Från Sverige »exporteras» många, som man tid efter annan återfinner under rubriken »Svensk sångare (sångerska) i utlandet». Ofta medelmåttor, som långt ifrån att här hemma väcka någon uppmärksamhet, med rätta betecknats som mer eller mindre »omöjliga». — De komma ut, göra lycka, ibland furor. —

Här stå vi inför tvenne alternativ: Antingen ljuga de af utlandets tidningar, ur hvilka de svassande notiserna äro hemtade; eller också måste man fråga sig: Hvilka fordringar hafva de derute? Om dessa äro stjornor, hvad äro då våra egna?

* * *

Men låtom oss återtaga tråden. Jag talade om Meiningarne, särskildt med afseende på deras berömda samspel, och det är just detta, som för mina tankar till mitt senaste reseminne, till Kristiania teater.

Vill man nämligen söka utröna, hvilken eller hvilka det är, som egentligen kunna kallas denna scens stödjepelare,

måste man — nämna dem nära allesamman. Mest bekant hos oss är af helt naturliga skäl *Johannes Brun*; dernäst *Reimers*, Ibsensskådespelaren ex professo. Lika utmärkta äro — jag börjar med veteranerna — *herr* och *fru Gundersen* i den allvarliga stilen, den förre såsom karaktärsskådespelare (*Werle* i »Vildanden», *Harald Jarl* i »*Sigurd Slembe*» m. fl.), den senare isynnerhet såsom tragedienne (*Hjördis* i »*Hærmændene*», *Inga* i »*Mellem Slagene*», *Maria Stuart* m. fl.).

Från den period — 40- och 50-talen — då Kristiania teater inom sig hyste nästan endast danska krafter, återstår den gamle *Nielsen*, i sina yngre år en Jeronymus-framställare som få, mästerligt sekunderad af sin gamla kamrat fröken *Parélius*, Norges fru *Phister*, hvars *Holberg*sfigurer och i samma stil hållna *Grete* i »*Kjærlighed uden Strømper*» länge skola fortleva i traditionen.

Ännu en af den gamla stammen: Fru *Lucie Wolf* glänser i det komiska facket, har skapat och skapar fortfarande typer af det slag, som tyskarne kalla »*Komische Alte*», t. ex. *Madam Rundholmen*, tant *Ole* i »*Nya systemet*» o. d. i mängd.

Ehuru ej gammal till åren, har dock *Henrik Klausen* nyligen firat sitt 25-årsjubileum vid teatern, der han löst ett stort antal olikartade uppgifter. Han har utfört titelrolen i »*Per Gynt*», bisp *Nikolas* i »*Kongsemnerne*» m. fl. karaktärsroller, men har hufvudsakligen varit uppbyren som farceskådespelare, och som sådan intager han en hög rang.

Fru *Gundersens* yngre pendant och själfskrifna efterträderska är utan tvifvel fröken *Constance Bruun*. Med ett ungdomligt, behagligt och ståtligt yttre förenar hon en talang, som redan infriat många vackra löften och innebär ännu större för framtiden. Återstår att hoppas, att hennes tyvärr något svaga helsa måtte stå henne bi vid sträfvandet efter mästerskapet. En sådan *Julia*, en sådan *Audhild*, en sådan *Svava* har teatern ej råd att mista. Konstvännerna äro — på tal om detta — redan ytterst smärtsamt berörda af att — huru länge, är omöjligt att säga — behöfva sakna herr *Hammer*, teaterns ypperlige lyriske älskare. *Gringoire*, *Ambrosius* har tystnat tills vidare; *Julia* får en annan *Romeo*, *Svava* har redan en annan *Alf*; ty herr *Hammer* måste på grund af sjuklighet på en längre tid hålla sig borta från der tiljor, dem han varit en sällsynt prydnad.

Hans plats har intagits af herr *Halvorsen*, ganska ny

i hufvudstaden, men med god scenvana från sin verksamhet vid Bergens teater, der äfven många af hans nuvarande kamrater gjort sin lärospån. Herr Halvorsen besitter mycken talang, som visar sig i ett naturligt, ledigt och lifligt spel.

Den gemytligt-komiska genren representeras af herr *Schanche*, mycket användbar som »förmädd älskare» och i dermed beslägtade uppgifter. Fritz Triddelfitz i Reuters dramatiserade »Lifvet på landet», grefve d'Outreville i »Giboyers son» förlänar han en lagom anstrykning af ömklighet, utan att karrikera.

Framstående som komiker är äfven herr *Selmer*. Oemotståndligt skrattretande är hans namnlösa person i »Villa till salu» med sin intensiva, tydliga kroniska snufva; likaså hans utförande af betjentens rol i »Gamla minnen», Maréchal i »Giboyers son» m. m. Herr Selmer har ock en annan sida, hvarom jag på tal om »En handske» vill nämna några ord.

En ofta använd, ovanligt intelligent yngre förmåga vid Kristiania teater är fröken *Alma Bosse*, som oftast — dock ej alltid — har komiska roller sig anförtrodda. Hon spelar dessa med en humor och all qvinlig fäfänga åsidosättande realism, som förråder samvetsgranna studier och kännetecknar den äkta konstnärinnan. Frk. B. har svingat sig upp till en af publikens afgjorda favoriter. — Bland hennes roller vill jag framhålla Ane i »Geografi och kärlek», Marie Möller i »Lifvet på landet», Mette i »Kjærlighed uden Strømper», m. fl. Fröken B. lofvar äfven att blifva en Holbergsskådespelerska af betydelse, hvilket ej hindrar henne att på ett utmärkt sätt gifva lif åt Sven Asleivsson i »Sigurd Slembe» och andra elegiska figurer.

Jag går för ett ögonblick tillbaka bland veteranerna för att med dem införlifva herr *Isachsen*, hvilken i egenskap af »teaterbof» kompletterat uppsättningen af mångt stycke och varit sant är scenen till stor nytta i mången uppgift.

En genre, som ingalunda saknas vid Kristiania teater, är konversationskomedien. Denna konstgren idkas — förutom af de ofvannämnda — på ett mycket tillfredsställande sätt af fru *Selmer*, fröknarne *Reimers* och *Ryning*, herr *Hans Brun* samt — last but not least — herr och fru *Hanson*, bland hvilka herr Hanson med rätta intager en dominerande plats på grund af sin särdeles värdade replik-

behandling och sitt naturliga spel. Herr Hans Brun får många uppgifter att lösa; men han löser dem, och detta con amore.

* * *

Som af förhållandena helt naturligt framgår, intager *Björn Björnson* en aldeles säregen ställning dels till teatern, dels till sina kamrater. Han är nämligen på samma gång skådespelare som — och detta hufvudsakligen — sceninstruktör.

Jag vill ej med bestämdhet yttra mig om, hvilket af sina båda värf han fyller bäst; men är det någotdera, som jag skulle anse företrädesvis lämpa sig för hans skaplymne, vore det utan tvifvel sceninstruktörens. Som skådespelare är han god, ja utmärkt: i det allvarliga dramat, i den franska salongskomedien, såsom Sigurd Slembe, framställande Shakespere-karaktärer o. s. v., det är känt och erkänt; men som sceninstruktör är han enastående, det är notoriskt.

Till ingen står Kristiania teater och dess publik i så stor tacksamhetsskuld som till honom för den höga plats, denna scen intager i den norska odlingens historia. Få teaterledare — om ens någon — ha haft så stora vanskligheter att bekämpa, så mycket motstånd att öfvervinna som Björnson, innan han vid teatern uppnådde den ställning, han ansåg sig behöfva till genomförande af sina storslagna planer, och innan han fullt kunde hos sina sujetter ingjuta denna till all uppoffring färdiga vördnad och obegränsade aktning för sin och deras konst, som nu besjalar dem alla, stora och små.

Gränslös energi, förenad med strängt ordningssinne och omutlig rättvisa äro kännetecknande för Björn Björnson; och otvifvelaktigt är, att dessa hans egenskaper utöfvat sitt inflytande på hans omgifning. Man säger ju, — och detta troligen icke utan skäl, att stora sceniska talanger hafva en viss tendens att i sina roller — isynnerhet i de tacksamma — vilja glänsa på bekostnad af sina medspelande. Sådant förekommer aldrig vid Kristiania teater; det goda *samspelet* störes ej af dylikt. Detta är ju alltid till en stor del instruktörens förtjenst, ehuru han ju visserligen ej kan utträta mycket, om ej de, han har att instruera, äro intelligenta och gedigna konstnärer; äro de det åter, inse de gifvetvis

sjelfva riktigheten af att ej hvar och en bör få »sjunga sin egen behagliga melodeja», utan att ledningen måste, — för att resultatet skall bli helgjutet — vara på *en* hand. —

Men det är ju sant! Det för sitt goda samspel så berömda sällskap, Meiningarne, har ju räknat Björn Björnson bland sina medlemmar. — Applet faller icke långt från trädet.

* * *

Kristiania teater öppnades innevarande spelår med Björnsons »Sigurd Slembe». Då jag förutsätter innehållet såsom bekant och ej kan begära att få mig utrymme anvisadt till en utförlig kritik, måste jag inskränka mig till att söka återgifva några af de lifligaste intrycken.

Det var en mönsterföreställning. Herr *Gundersen* framställde mästerligt den stackars Harald Jarl, hvars förstånd till hälften omtöcknats af sorg och lidande. Hans dämpade tal, hans drömmande åtbörder verkade hemskt. Men Harald är ädelmodig — och listig; han dör hellre själf än han ser sin broder lömskt mördas af sin moder Helga och hennes syster Frakark, styckets »bof». Han lurar till sig den förgiftade skjortan, stänger sig inne med den och återkommer med döden för ögonen. Denna döds scen — kanske styckets svåraste — utför herr G. med en berömvärd måttfullhet, som just genom sin frihet från all öfverdrift verkar så mycket mera gripande.

Haralds trogne ledsagare, den unge Sven Asleivsson (fröken *Bosse*), är en rörande naiv företeelse. Gossens gränslösa hängifvenhet för sin älskade husbonde, hans stumma förtviflan vid dennes gräsliga död voro särdeles naturligt återgifna. »Der växer din baneman», säger Sigurd till mörderskan Frakark, och denne Svens heia väsen tycks bekräfta hans spådom. Figuren är allt igenom sympatisk.

Husets goda ande, Audhild, spelas poetiskt och vackert af fröken *Constance Bruun*, som på ett utmärkt sätt framhåller alla de fina skiftningarne i den unga flickans sjäslif: hennes blyga tillbakadragenhet, hennes okuffiga kärlek till Sigurd, hennes rädsla för honom, då hon får bevitna utbrottet af hans vrede och hersklystnad, tolkas konstnärligt af denna talangfulla skådespelerska.

Som en sannskyldig kontrast till den milda, veka Audhild

står Sigurd — styckets hufvudperson — i all sin vilda och oböjliga kraft, ständigt förföljd af ett oblidt öde, slutligen bruten af dess öfvermakt. I raska och kraftiga drag tecknas denne Sigurd af herr *Björnson*, skaldens son. Måhända har ock pieteten för hans store faders mästerverk gjort sitt till; faktum är, att man ovilkorligen ryckes med af denna framställning af den obändige ynglingen, den energiske mannen, som i orubblig tro på sin medfödda rätt till konunganämnet uppbjuder allt för att nå detsamma.

Jag vill särskildt nämna ett par kontrastställen, dem herr B. ypperligt markerade; det ena, då han i ett öfversvall af oemotståndligt befallande kraft visar den trotsiga Frakark på dörren och — scende huru Audhild, i sin förskräckelse öfver hans vilda uppbrusning, stum drar sig undan — derpå försöker, så godt han kan, för den älskade dölja sin otyglade häftighet; det andra hans hejdlösa förtviflan, då han för sent upptäcker, att Audhild — i den oriktiga tron, att han vill fly henne — har genom den olycksdigra dörren kastat sig i afgrunden, med den derpå följande slappa reaktionen, då han viljelöst går att sälla sig till de utanför sjungande korsfararne och med orden »Ja, nu kommer jag» apatiskt lemnar det olycksaliga huset.

Fröken *Parelius'* tolkning af Frakark är en prestation af hög rang; hon kom mig formligen att rysa, så sann syntes mig denna djefvul i kvinnogestalt, på detta sätt framförd. Och huru tydligt såg man ej den makt, hon hade öfver Helga, som också i fru *Gundersens* händer blef på samma gång en öm moder mot Harald som ett viljelöst eko af sin blodtörstiga och ränkfulla syster, en halft motsträfvig medhjelperska vid verkställandet af hennes onda anslag. Helgas glänslösa sorg öfver att mot sin vilja vara orsak till sin son Haralds död var förträffligt framstäld.

Tora, Sigurds mor, spelades enkelt och flärdfritt af fröken *Reimers*, lugnt och värdigt biträdd af herr *Isachsen* i Koll Sæbjörnsons gestalt.

Mindre roller innehades dessutom — Sven Vikings af herr *Jean Berg* och Kaares af herr *Hans Brun*, af hvilka den senare smakfullt föredrog Nordraaks i stycket inlagda sånger. — De till detta solo hörande, äfvensom de i sista scenen förekommande chörerna gingo med renhet och precision.

Ännu ett norskt stycke hade jag nöjet se på Kristiania teater, nämligen »En handske». Jag kan inte säga, att jag förstår mig på detta alster af Björnsons penna. Författaren kallar det sjelf hvarken drama, lustspel eller sorgespel, och vanskligt vore äfven att söka hänföra det till någon af dessa kategorier. Närmast kommer väl stycket den sistnämnda; i mina ögon åtminstone är »En handske» ett sorgespel, huru man än tänker sig det af författaren utlemnade slutet.

Antingen räcker Svava sin hand åt Alf för att dermed rädda sin far från »hvad folk skall säga»; eller också stöter hon bort honom, som hon ändock älskar, och blir derigenom olycklig. I begge fallen är hon — från dramatisk synpunkt sedd — onekligen tragisk. En tredje upplösning kunde tänkas på det sätt, att Svava insåge möjligheten af att Alf genom deras ömsesidiga kärlek kunde så förbättras, att deras äktenskapliga lycka blefve varaktig. Man lär ju ha exempel på att prostituerade kvinnor blifvit goda hustrur; Alf, som är af samma, om ej af ännu sämre kvalitet, kan således blifva en god make.

Men jag undrar storligen, om Björnson velat lemna en sådan möjlighet öppen; åtminstone borde han i så fall — tycker jag — ha markerat detta något tydligare.

Utförandet var på nästan alla händer godt, på somliga utmärkt. Ej riktigt lyckad var herr *Björnson*; han talade nämligen så fort och otydligt, att jag, som dock fullkomligt kan följa med hvilket norskt samtal som helst, gick miste om många af hans repliker, särskildt i första akten. — I allo tillfredsställande var herr B. deremot i den svåra inkvisitionsscenen med Christensen, hvilken af herr *Gundersen* gjordes till en riktig rakknif, hotande att ställa till den ena skandalen för att nedtysta en annan.

Hans fru — i både pjesen och verkligheten — hade fått den för hennes skaplynne särdeles olämpliga uppgiften att framställa en karrikatur af maka och mor, tanklös och lättsinnig, till hälften komisk. Fru *Gundersen* är dock för stor konstnärinna för att kunna skämma bort någon rol.

Att återgifva fru Riis är ingen lätt sak; jag tror äfven, att detta öfversteg fröken *Reimers* krafter, denna djupa förtviflan, hela tiden våldsamt undertryckt, men slutligen oemotståndligt frambrytande. Det är ej min afsigt att klandra frk. R.; snarare har författaren skuld i att figuren

är så svar att få fullt klar. Fru Riis är ej nog dramatisk; det är för mycket känslöstämningar, för mycket enformig elegi öfver henne. I den mån detta varit skaldens mening, har ju frk. R. haft rätt i sin uppfattning.

Fröken *Bruun* är i alla afseenden berömvärd för sin tolkning af Svava. Efter en sorglig erfarenhet jublar hon öfver att ha funnit en ung man, som hon kan älska och akta. — Så tror hon och blir därför desto mera förtviflad, då hon upptäcker sitt grundliga misstag. Rollen passas förträffligt för frk. Bruuns intelligenta talang, och hon lennar — liksom författaren — åskådaren i fullständig ovisshet om, hvad Svava till sist besluter sig för.

Herr *Halvorsens* Alf var en gestalt af kött och blod, den klaraste af hufvudpersonerna, till ytterlighet lättsinnig, t. o. m. simpel och rå, men med en jargon, en polerad yta, som låter folk — och framför allt Svava — tro, att han är en »hederspojke». Utmärkt var denne Alfs sjelfförsvär i sista scenen med Svava, hans cyniska tillit till sin makt öfver henne, hans trotsiga harm öfver det sår, hon slutligen tillfogar hans inbillade värdighet.

Och nu vill jag begagna tillfället att i tankarne räcka en stor lagerkrans åt herr *Selmer* för hans mäterliga återgifvande af den arme Hoff. Denne förekommer blott i en enda scen, men denna scen skall jag aldrig glömma. Hvad jag deremot då för en stund glömde var, att jag befann mig på teatern, så lifslevande var detta spel, denna dämpade förtviflan, denna med våld qväfda gråt — jag mins särskildt repliken: »Tuttligen, det er jeg, det» —, den stackars mannens tydliga bemödanden att endast upplysa Svava om fakta utan att låta henne märka hela djupet af sin sorg. — Det var en perla af dramatisk konst.

* * *

Jag måste nu något flyktigare förbigå de öfriga stycken, jag hade tillfälle att denna höst se på Kristiania teater, dels emedan jag fruktar att eljes d:r Ahnfelt rynkar ögonbrynen vid åsynen af manuskriptet och lägger det i papperskorgen, dels för att ej trötta läsaren.

I »Landtmansliv» uppträdde efter en längre frånvaro publikens gunstling *Johannes Bruun* såsom Bræsig. Han är oförbränneligt rolig i denna rol, och såsom äkta konstnär

lika utmärkt i allvarliga uppgifter (t. ex. Michel Perrin), det vet ju också vår allmänhet. Det är inte heller *hans* fel, att salongen ej blott i tid, utan äfven i otid lägger sin — för öfrigt fullt berättigade — sympati i dagen och ständigt applåderar »på replik»; detta verkar onekligen störande.

Om det hela vill jag endast säga, att alla — ingen nämnd och ingen glömd — bidrogo till en rask och hurtig framställning af denna dramatiserade Reuter-roman.

»Durand och Durand» är en på sina ställen rätt rolig fars; sjelfva uppräningen — kusinernas förväxling — temligen osannolik, men många situationer rätt muntra. Ett hejdlöst skratt framkallade bl. a. herr *Hans Brun*, den stammande Javanon, som slutligen måste använda sin — n. b. i pjesen — för sång föga lämpade röst för att få fram sitt ärende till advokaten Durand. — Fru *Wolf* var en utmärkt »enkenåd» från den gamla »goda» tiden, fru *de —* *quelque chose*, ett högfärdshöns af första klassen. —

Till efterpjes gafs den lilla lustiga bagatellen »Landsted till Salgs», nu äfven känd för Stockholmspubliken under namnet »Villa till salu», och spelades på alla händer med lif och lust.

På herr *Klausens* jubileumsafton upptog programmet trenne enaktsstycken: vaudevillen »Gamla minnen», Nansens »Kamrater» och slutligen »En söndag på Amager».

Girard, f. d. dansören Gambetti, numera godsegare och kyrkovärd, står i begrepp att gifta sig med sin granne markisinnan och måste därför — så tror han — dölja sin forntid för att ej den fina frun skall taga sitt löfte till baka. Men just ett gemensamt »gammalt minne» af mycket ömtåligt slag gör hennes beslut ännu fastare, då hon får veta, hvem hennes trolofvade är eller rättare varit. Girards ångest och slutliga öfverraskning voro förträffligt skildrade; illusoriskt framhöll herr Klausen, att denne gentleman, denna samhällets pelare varit en hängifven dyrkare af Terpsikores konst.

Jubilaren biträdades med smak och god uppfattning af sina medspelande, särskildt frk. *Rynning* i den nätta dansösens tacksamma rol och herr *Selmer* såsom den enfaldige betjenten.

Nansens fina lilla proverb fick en prägel af natur och sanning genom det konstnärliga arbete, som frk. *Bruun* och herr *Halvorsen* nedlagt på detsamma.

I »En söndag på Amager» hade aftonens hjelte, herr

Klausen, såsom Rasmus ett godt tillfälle att ådagalägga den mera burleska sidan af sin komiska talang.

Slutligen vill jag med några ord omnämna ett gästspel. Man gaf »Giboyers son» af Emile Augier. Författaren kallar det skådespel, men komedi vore ett riktigare namn. Ty såsom i de flesta franska »skådespel» behandlas äfven här ingen fråga med allvar, utan allt beröres endast med behandskade salongshänder.

Utförandet var bättre än stycket förtjenar. Fränst vill jag nämna herr *Garmann* från Bergens teater, som framstälde den gamle Giboyer, den beryktade skandalskrifvaren, som — åtminstone delvis — blifvit det för att skaffa sin icke officiellt erkända son bröd och uppfostran, för den skull uppträdande med förvridet namn. Jag kan ej annat än berömma herr Garmanns tolkning af den till hälften afsigkomne mannen, den uppoffrande fadren, men måste på samma gång erkänna, att jag ej förstod mig på hans spelsätt. Masken var ypperlig, spelet *konsequent* och lifligt, men *för* lifligt. Det gjorde på mig ett oroligt, litet nervöst intryck. Också kontrasterade herr G. rätt betydligt mot sin omgifning, och detta störde det helas enhet, som jag så högt värderar.

»Giboyers son» är en konversationskomedi; därför är också herr *Hanson* i sitt esse såsom markis d'Auberive. Den tafatte d'Outreville spelades utmärkt af herr *Schauche*, förföljd och kurtiserad af fru *Hanson* i baronesse Pfeffers väl tecknade gestalt. Herr *Selmer* gaf en mycket rolig bild af herr Maréchal, som är än aristokrat, än demokrat, allt efter omständigheterna; och fru Maréchal, som har — Gud vet huru många anor och i grunden är förtviflad öfver sin gruffliga »mésalliance», kunde ju ej komma i bättre händer än fru *Wolfs*.

Maximilien, Giboyers son, är en ganska svår uppgift, men lyckades särdeles godt för herr *Halvorsen*. Frk. *Rynning* var äfven tillfredsställande såsom hans tillkommande, den unga *Fernande*.

* * *

Innan jag nedlägger pennan, kan jag ej underlåta att uttrycka en tanke, som hos mig mer och mer antagit fasta former, ett önskemål, hvares förverkligande — trots onekliga svårigheter — ej ligger utom möjlighetens område. Jag

anser nämligen, att det såväl för fackmän som för allmänheten vore af ofantligt intresse att få se Kristiania teaters personal *en corps* gifva ett antal föreställningar i Stockholm. Ensidighet är alltid skadlig; att se något annat vidgar vyerna och gifver tillfällen till jemförelser, som kunna bära rika frukter.

Spelsättet vid Kristiania teater skiljer sig i flera afseenden från det vid våra teatrar; en naturlig sak är ju, att specielt norska stycken der gifvas med mera stilenlig uppfattning än hos oss; och det vore naturligtvis hufvudsakligen alster af den norska litteraturen, som borde ifrågakomma under ett eventuelt gästspel

Men huru skulle väl detta kunna gå till? fråga antagligen många. — Jo, vore det då så omöjligt, att t. ex. Dramatiska teaterns och Kristiania teaters resp. styrelser komme öfverens om att på en tid upplåta sina scener för hvarandra? Fördelarna af ett sådant *samtidigt* gästspel ligga i öppen dag: Ingenderas personal behöfde under tiden vara ur verksamhet, och alla — annars måhända krångliga — underhandlingar om hyresvilkor o. dyl. blefvo derigenom öfverflödiga.

Anbefallande detta framtidsförslag i vederbörandes benägna åtanke, slutar jag nu med den förhoppning, att jag ej förgäfvos anlitat denna tidskrifts utrymme, utan att jag i min ringa mån måtte ha kunnat bidra till spridandet af kännedom om en konstanstalt, hvars ärliga och gedigna verksamhet i sanning är en *connaissance à faire*.

Stockholm, september 88.

Torleif.

Herr Daniel.

Af

J. H. Hooijer.

Från holländskan

af

J. Granlund.

(Forts. fr. föreg. häfte.)

XXVIII.

Från detta ögonblick gjorde Daniel sitt bästa att försona sig med sitt öde. Hans moder räckte honom härvid en hjälpsam hand, i det hon skaffade sin son goda böcker och intresserade honom för konst och litteratur med den brinnande hängifvenhet, hon sjelf kände därför. Hon egde ett smycke af högt värde, ett perlband, en gammal familjeklenod, från hvilken hon aldrig kunnat skilja sig. Hennes mor hade varit smyckad dermed som brud, det hade varit i hennes slägt sedan århundraden. Icke så mycket för värdet af det vackra smycket, som icke fast mer för det minne, som dermed var förbundet låg det henne så mycket om hjertat. Den, som icke är fäst vid till exempel en gammal möbel, denna relik, vid hvilken ett stort stycke menniskolif är förknippadt, detta vittne till såväl glädje som smärta, den, fruktar jag, känner sig lika litet bunden af andliga eller moraliska band. Sätt intet förtroende till en person, som slänger ditt porträtt hit och dit. — Detta smycke sålde hon. För penningarna därför lät hon Daniel taga lektioner. En lärare från en större plats infann

sig hos honom två gånger i veckan. Så fick Daniel öfva sig på piano och violoncell. Allt hvad som stod i moderns förmåga gjorde hon för att godtgöra den orätt, som hans faders sorglöshet tillfogat hennes sistfödde.

XXIX.

Imellertid började kontoret allt mer taga Daniels tid i anspråk. Hans fader visade sig der så sällan och så flyktigt, som det någonsin var förenligt med nödvändighetens kraf. Motgången, som sätter sporrarne i sidan på en del menniskor, verkade i stället enerverande och slappande på hvad han ännu hade kvar af karaktär. Hans sociala tillbakagång, förlusten af två af hans mest älskade söner bidro blott att ytterligare öka hans behof af förströelser. Hans vårdslösa yttre, den irrande blicken och de slappa dragen voro pinsamma tecken till förfall hos mannen. Hans omgifning såg honom så småningom sjunka till en punkt, dit visserligen kärleken följer, men der aktningen gråtande slår ned ögonen och vänder sig bort. Stads-kassören förde ett svirrande lif, satt vid spelbordet till sent på nätterna och försummade allting, men förblef trots allt afhållen af sina församlingsbor för sitt hjertegoda sinnelag och sitt öppna väsen. I hemmet var han god och vänlig samt slundtals ångerfull. Han såg upp till sin hustru med naiv beundran och stundom äfven med sjelfförebåelse. Det fans något hos denne man, något oemotståndligt bedårande, som gjorde det omöjligt att man icke, trots allt, höll af honom. Han ryckte visserligen upp sig tid efter annan, såg öfver sina räkenskaper, tog ledningen af sina göromål om hand, läste in sitt jagtgevär, afsvor biljardkö och kort, kom i god tid på kontoret, höll ut der till middagen och stannade hemma om aftonen. Men det töfvade icke länge, innan han återföll i sina gamla vanor. När oren åter visade sig, och när Daniel hörde sin far draga till porten och kom hem först sent på natten, så underlig och så upprymd, vågade han knapt se på sin mor. Hon satt blek och nedlutad, på det sonen ej skulle se de fårar, som brännheta föllo ned på hennes handarbete.

XXX.

Hans moder höll sig vid honom såsom vid den enda skatt hon ännu hade kvar från sitt lifs sorgliga skeppsbrott.

Näst barnslig vördnad kände Daniel ett utsägligt medlidande för sin mor. Hans karaktär, luttrad i de husliga sorgerna till offervillighet och sjelfförsakelse, intog hastigt ett drag, som gjorde honom främmande för stadens ungdom. Stilla och inåtvänd mer än som var förenligt med sin ålder, räknades han icke till de unge.

I staden fortfor man att kalla honom Daniel. Han förblef en yngling för de goda människorna långt sedan han redan var en man. Stadskassör Daniel vardt aldrig fullvuxen i allmänhetens ögon.

Sin ålders nöjen måste han försaka. Man vände på slanten mer än en gång i hemmet, innan man gaf ut honom. Daniels moder förrättade en pigas sysslor men förblef likafullt den bildade damen. Fattigdomen kunde icke förödmjuka hennes stolthet. I sin tarfliga dräkt förblef hon alltid qvinnan af stånd. Det gifves hem, som ej väcka anstöt, om kläderna äro litet trädslitna eller möbelöfverdraget en smula urblekt. Det är vi, som bära upp kläderna, och icke kläderna oss. Att i olyckan bära hufvudet högt utan bitterhet i hjertat mot sina medmänniskor och med ödmjukhet inför Gud — det adlar den välborna damen mer än hennes aurika vapensköld.

När lampan var tänd om aftnarne, bordet skjutet intil soffan och det lugna lampskenet föll öfver hans bok, kände sig Daniel försonad med sitt klosterlif. Hans fina, känslofulla föredrag på pianot skänkte ofta en stor tröst åt hans moder; mor och son läste derjemte mycket tillsammans och samtalade sedan om hvad de läst. Modern tänkte djupt och fritt, hvilket stundom yttrade sig på ett okonstladt sätt. När hon en gång fått i handen en bok, i hvilken en personlig Gud förnekades, förde hon tankfullt handen till pannan.

»Författaren är ganska skarpsinnig», sade hon långsamt, »men han kämpar mot en skugga. Gud har ingenting med tanken att göra; han förnimmes. När vi innerligt älska det goda, antager det kroppslig gestalt. Det är inom oss mera lefvande och påtagligare, ja personligare än mycket af hvad vi se för ögonen. Det älskar oss tillbaka, det omfamnar oss och det drager oss. Huru skulle vi kunna hålla ut i våra vedermödor, om vi icke hade Gud att hålla oss till i våra bekymmer.» Bibeln skattade hon högt och af dess innehåll framför allt Kristi Bergspredikan. »De orden äro så underliga och djupa. Det är liksom bilder i ett galleri,

som i sin upphöjda marmorskönhet stå med slutna ögon. Man stirrar på dem och hvad de säga oss, det går oss förbi eller öfver våra hufvuden. Först när man tänkt mycket och trängt till djupet af lifvet — genom lidandet — öppna de med ens ögonen. Säsom de då se på oss, göra de intryck på oss . . . ack, djupare än jag kan säga.» Och på Danlel trängde moderns ord till ett mottagligt hjerta. Han hade henne att tacka för det bästa af hvad han har och är.

XXXI.

När han någon gång råkar att tänka på den tidens bittra sorger, framskymtar genast i det dunkla, gråa fjerran det friska, fylliga ansigtet af Betje, den tjenstvilliga, raska och hurtiga sjömanshustrun, som var dem en sådan trogen hjälp i nöden. »Gubben är på sjön», brukade hon säga, »och jag har sprungit hit för att se, om jag ej kan hjälpa frun med något.»

I det lilla huset vid hamnen, der sjömanshustrun, nu vorden enka, bodde, tillbragte Daniel som gosse många lycklig stund. Den gamle sjöbussen visste att förtälja, hurusom ynglingens hjerta der kunde flamma upp. »Den Allsmäktige höll sin hand öfver oss», utlät sig kaptenen, när Daniel uttryckte sin förundran öfver att fartyget kunnat undgå stormen. »Jag tror, kapten», kunde stadskassören stundom skämta med honom, »att ni är herre . . . på ert fartyg.»

»Ja, ja», svarade då kaptenen, i det hans breda, undersätsiga gestalt skakade af förnöjelse; »der står min styrman till lands», hvarvid han pekade på Betje, som på landbacken höll tyglarne. När Stoete slagit upp sitt tält på torget — kaptenen var tokig i teaterföreställningar — fick Daniel följa med sina vänner på teatern. Vid riktigt rörande ställen runno tårarne utför sjömannens kinder: Stod det åter en skälm eller skurk på scenen och skroderade, spände kaptenen ett par ögon i honom, som hade han velat uppsluka den arme syndaren med hull och hår. Unga fröken Stoete spelade vid ett tillfälle en förnäm dam. Himmel, hvilken lott var icke beskärd den förträffliga flickan! Beskyld för otrohet af en niding, som åtrådde henne för egen räkning, stod hon och vred händerna framför rampen, så att hjertat kunde brista. Det hjälpte icke att hon grät och bedyrade:

Mitt hjerta rent som himlen är. Publiken trodde det visserligen obetingadt, ty allmänheten hade de bästa tankar om fröken Stoete, men hennes motspelare grinade misstroget. Detta tyckte kaptenen gick för långt. »Hör du, Bet, den stackars . . .» ropade han i det hans hårda, valkiga näfve slog ned på Betjes knä. »Ja visst», svarade denna snyftande, hvarpå han med en ursinnig blick på teaterbofven skrek: »Jag skall kölhala dig, din bof.»

Publiken ryckte till och såg sig omkring. Några af åskådarne, som funno sig störda, ropade »sst! sst!» Jo, det var ett spektakel! Nu ligger den hederlige kaptenen någonstades i närheten af Sundasundet på botten af sitt högt älskade, men trolösa haf. Det hade uppstått en storm och den Allsmäktige lemnade fartyget åt sitt öde. Betje grät båda ögonen röda för sin »gubbe» och förblef hans minne trogen.

Ett år hade förflutit sedan »Wilhelmina» gick förlorad på kusten af Sumatra, när Betje trädde in till Daniels moder. »Frun», sade enkan, »jag har kommit att tänka på att jag åter måste komma till er. Jag sitter hellre i köket med klädningsärmarne uppvikta än i min kammare, der det är så tyst. Jag drömde om »gubben» i natt. Han stod bredvid sängen och sade att jag måste göra det.»

Och till svar slog Daniels moder båda armarne om den trogna flickan. Vid Betjes axel grät hon ut och lättade sitt qvalda hjerta.

XXXII.

Ty med stadskassören var ingen bättring att hoppas. Den stöt Daniel fick, när han såg sin fader i detta tillstånd, när han såg sin stackars svage fader ragla in i rummet, den stöten var förfärlig. Han kände sig till mods, som om hela världen skakats på sina grundvalar och han sjelf med ett förtviflans skri sträckt ut armarne för att finna något att gripa fast i. Han hvarken kunde, ville eller vågade låtsa om, att han hade en aning om den fruktansvärda sanningen.

Men på omvägar, försigtigt och vördnadsfullt och så finkänsligt, hans sammanpressade hjerta tillät, lockade han sin fader att stanna hemma om aftnarne. Allt gick bra en fjorton dagar, men så vardt begäret efter spel och sällskap åter öfvermäktigt. För att rädda sin faders goda namn

och skydda hemmet för vanära och prat, företog sig Daniel att äfven gå ut om aftnarne. Han infann sig likväl först sent på faderns stamhåll, der han gömde sig bakom en tidning, och när så tiden var inne, trädde han fram och yttrade sakta: »far!» »Ja, visst, min son», var svaret och så lockade han fadern med sig. Om aftnarne, efter den tarfliga qvällsmåltiden, stängde sig fadern inne på kontoret. Vid dessa tillfällen vakade och vaktade Daniel, till dess dörren knarrade och ostadiga steg kommo honom att spritta till. Den gamle mannen stapplade uppför trappan stödd vid sin sons arm . . . . Alla sofvo redan och ingen menniska i staden hade en aning om . . . . Den trogna tjenarinnan, hon teg som grafven. Ack, Betje, hon visste nog hon, hvarför hon återvände till sin gamle husbonde, hvarför hon stannade och *måste* stanna hos honom.

XXXIII.

Den enda trösten och tillflykten för Daniel under dessa pröfningens dagar var musiken.

I staden fanns en pensionerad officer, som med sin familj lefde i knappa omständigheter. Han hade en dotter, som genom sin flit och sin ihärdighet stödde den lilla pensionen med det lilla hon förtjänade på sina lektioner. Det var en vänlig, glad och intagande blondin, musikalisk liksom Daniel, hvilken sistnämnda egenskap drog båda till hvarandra. Om dagarne sprang hon ur hus och i hus i staden och gaf pianolektioner, och hvart hon kom, mottogs hon med jubel af smättingarne. Hennes ansigte var idel solsken och vänlighet; hon hade så mycket tålmod, så mycken godlynthet och så mycket intresse för sina elever, att de voro alldeles förtjusta i henne, så väl äldre som yngre. Hela staden var betagen i fröken Anna. Med sina lustiga infall uppriskade hon om aftnarne den knarrige fadern, som led af gikt, på samma gång hon oförtrutet stickade strumpor åt bröderne. Hennes största nöje var att kunna lägga en extra gulden till sin mors magra hushållskassa. Sina bröder höll hon i kärleksfull uppsigt och betedde sig dervid med så mycken takt, att hon fick dem att göra allt hvad hon ville. När hon hotande höjde fingret, rynkade ögonbrynen och dervid såg så bister ut, som hennes blida anlete tillät, fick hon den mest bångstyrige pojke

att genast lyda. När Anna kom hem om middagen, rusade hela skaran utför trapporna emot henne och hängde sig vid hennes hals och kjolar. Så brådt hade hon imellertid aldrig, att hon icke hade tid att uppoffra en timme då och då på att göra musik med Daniel, som hon lärt känna och värdera och allt innerligare höll af med hvar dag.

Ehuru hon sedermera icke ville tillstå det, hade hon skrattat åt honom, när hon första gången såg honom, tafatt och bortkommen som han var.

Hans uppskjutna axlar såg hon icke nu mera; hon såg endast hans djupa, drömmande, själsfulla ögon och genom ögonen blickade hon rakt in i hans hjerta. Molnet, som hvilade på hans panna, förjagades af hennes leende, liksom dimman af solen. Vid en knyck på det vackra flickhufvudet, upplät sig hans hjerta, liksom blomkalken öppnar sig för daggdroppen. Om söndagarne musicerade de; hon spelade då piano och han ackompanjerade henne på violoncell. Då spändes hvar nerv, för att utförandet skulle komma i jemnhöjd med kompositionen, andhemtningen varldt hastigare, hvardera täflade om att göra sin sak bäst. Utbytande korta eller afbrutna meningar sutto de der med lågande kinder och glödande ögon.

»Hvad han ser ond ut!» sade Anna, när sista tonen förklingat, i det hon pekade på mästartens byst. »Fader Beethoven, jag ser nog hvad du tänker; hvarför skola de der båda fuskarne misshandla mig, tänker du.» Hon svängde sig omkring på pianostolen mot Daniel och såg honom skalkaktigt i ögonen.

»Åh», sade Daniel, »han drager ihop ögonbrynen därför att han söker finna form för upphöjda tankar.»

»Hvad behöfver han väl se så barsk ut för det. Jag tycker, att när man kan skapa sådana härliga verk, som tjusa och trösta tusenden, så måste man se riktigt innerligt god och mild ut.»

»Ja, han är en verklig välgörare. Hans verk äro lika många välgerningar.»

»Men hade han icke kunnat lyckliggöra människorna med ett litet mindre buttert ansigte?»

Hon slog upp sina älskliga, glada ögon på honom. Ljusskenet föll på hennes friska ansigte, på de tjocka hårflätorna af hennes silfverblonda hår. Den enkla klädningen, som omslöt hennes smärta midja, förlänade hennes yttre

något barnsligt och oskuldsfullt. Daniels hjerta svälde af en känsla, som gjorde honom förvirrad. Den som vore så lycklig att få känna denna mjuka, fylliga kind mot sin egen! Det förekom honom, som om ingenting gör människan så stark här i lifvet och så väpnar henne mot ödet, som det ljufva biståndet af ett ömt, men dock spänstigt qvinnohjerta med dess glada lynne och dess tålmodighet.

Det stormade i Daniels innersta, ty han såg sig fastkedjad vid sina olyckliga föräldrar. På honom hvilade hela bördan af faderns svaghet, och den bittra hemligheten af hans lif reste sig som en skiljemur mellan honom och den känsla, som genomströmmade hans hjerta med outsäglig ljufhet. Han kämpade mot sitt öde och stred liksom så många andra af oss mot den jernhårda ordning, som ej kan brytas af någon enskild utan men för hela samhällsbyggnaden. Hvad hans fader beträffade, hade han till sitt väsen blifvit en smula skygg och undfallande, som det gjorde en ondt att se. Den förut så kraftige mannen kunde nu sitta timalts med sänkt hufvud; den klara, vackra, klangfulla stämman ljöd nu dof och tonlös, stundom nästan vek. »Min son», sade han en afton, i det han sköt bort damspelbordet, »jag har fordrat för mycket af dig. Det är tid att tänka på din framtid. På det här sättet går det inte i längden.» Han reste sig, tog godnatt af sin hustru med en kyss och gick till hennes förundran och glädje förbi kontorsdörren direkt upp till sitt sofrum.

Hunnen halfvägs uppför trappan vände han sig om och ropade ned till hustrun, som följt efter: »Julie, från och med i dag behöfs det inte något ljus vidare på kontoret om qvällarne.»

Ett ögonblick stod Daniel liksom fallen från skyarne af öfverraskning och glädje. Det svindlade för honom på hans rum. Hvarför kunde det ej gifvas en vändpunkt? Det var något oväntadt, något mystiskt i faderns plötsliga uppvaknande till känsla af ansvar, något som såg ut som ett svar på de senaste dagarnes lidanden. Sorgen är gudarnes moder, hon sliter dem ifrån oss, hon bringar dem åter. Det är alltid samma svaga barnhänder, som famla efter hjälp under den brådskande färden. Han slog upp fönstret på vid gavel, lutade sig mot fönsterbrädet och blickade ut i den ljumma sommarnatten. Olyckans barn bygde luftslott. — Det knarrade i förstugan . . . man

hörde ljudet af fotsteg. Daniel spratt till och lyssnade. Ljudet kom närmare. Någon smög sig förbi hans kammardörr; han såg en svag ljusstrimma genom dörrspringan, och när han öppnat dörren, som stod på glänt, såg han något, som han aldrig skall glömma, så länge han lefver.

Med ett tändt ljus i den darrande handen smög sig fadern, stödjande sig mot trappträcket, försigtigt och ljudlöst som en tjuf utför trappan. Begäret var starkare än den svage mannens goda vilja; trånande efter retemedlet, som han icke kunde undvara, ej kunde sakna en enda afton, smög han sig mot sin fiende, när denne lockade honom . . . han kunde icke annat. Dödsblek, liksom förstened, såg Daniel i ändan på den långa förstugan det gråa hufvudet, svagt upplyst af det flämtande ljusskenet, sjunka . . . och försvinna.

XXXIV.

Två dagar efter ofvan berättade tilldragelse skred vår vän i den heta middagsstunden utför gatan ned mot färjstället. Det var en varm augustidag, gatstenarne brände under fötterna, icke en själ syntes på gatan. De prydligt målade och fogstrukna husen stektes i solen, gatdammet rök omkring. Lik ett koppartält hvälfde sig den molnfria himmelen öfver platsen, som låg försänkt i en dvallik hvila. Urverket i det gamla tornet förkunnade timmarne och det var som om staden låg försänkt i sin djupaste sömn. Med långsamma steg och het andedrägt följde Daniel den väg, som förde ned till floden, hållande sig i den smala skuggan af de glesa almarne, då helt oförmodadt en besynnerlig, liffig herre kom emot honom. Han bar en grå mössa med bred skärm, och en lång nattrock fladdrade kring benen; kortklippta, stubbiga mustascher rörde sig med öfverläppen oafbrutet upp och ned. Daniel igenkände Annas fader. »Stora nyheter, stora nyheter», ropade han redan på långt håll, i det han svängde sin långa sjöskumspipa i luften. »Anna har fått anbud att följa med till Indien; hvad säger ni om det, såsom guvernant hos familjen R. . . ., präktig kondition på fem år. Hon är bergad, min herre, hon är bergad. Alla menniskor sitta hemma och tjuta. Jag sprang min väg från alltsammans. Flickan är bergad för hela lifvet, säger jag. Här är det bara släp,

ett satans släp. Se på mig. Har man icke satt mig på svältkur? Hade jag fått komma till Indien, säger jag till min hustru, sutte du nu kanhända under en kokospalm med en svart betjent bakom stolen, hviftande med en fjädersiska. Då hade jag, anamma mig, nu varit öfverste! Men hvad skall man göra, fruntimmer tänka aldrig längre än näsan räcker; men låt dem hållas, så få de väl ögonen öppna efteråt. Ni är på väg till kontoret, förmodar jag? En varm dag, satan så hett!»

Kaptenen tokade sig i ansigtet med sin röda silkesnäsduk. Den andres rörelse vid den sällsamma underrättelsen undgick honom. När Daniel fortsatte vägen ned mot hamnen, stod kaptenen ännu kvar och slog efter flugorna. »Ni tittar väl in en stund i afton?» ropade han efter den bortgående, och så helt om.

Hvad som sedan hände Daniel på denna promenad, kan han icke erinra sig. Han gick som i en dröm; hans själsförmögenheter voro bedöfvade liksom efter ett hårdt slag i hufvudet. Han formligen dignade under den tunga bördan. När han om aftonen återvände till färjstället och såg staden ligga deruppe bekransad af gröna träd, kände han ett djupt vemod i hjertat. Luften var frisk och svalkande. Öfver den krusade vattenytan drog aftonbrisen fram med lätta fläktar. Små insekter dansade öfver floden, gungande på sina små vingar af silfverskir. Vattnet sqvalpade drömmande mot landfästena vid färjstället och från ängarne strömmade den ljufva doften af nyslaget hö. Landskapet var så lifligt, aftonen så fridfull, solens klot sjönk ned i en purpurfärgad molnbädd . . . och han sjelf kände sig så djupt olycklig. Var han född endast för att andra skulle lefva, var han endast en bakgrund för sin nästa att teckna sina namn på? Ett eget hem, en egen härd, hustru och barn att älska, denna anspråkslösa lott, som ju kommer äfven den fattigaste till del, hvarför skulle den vara förmenad just honom? En sådan ungdom som andra hade han aldrig haft. Sin frihet hade han af pligtkänsla gifvit till spillo, skulle nu äfven den högsta lyckan frånryckas honom? Lidelsen uppörde hans själs innersta. Den makt, som lärde honom känna dess qval och dess sällhet, hade högre rätt, ja, mycket högre rätt än alla pligter, alla band, vore de än aldrig så ömma. Han visste ej hvad han gjorde; han tänkte ej på några följder, då han skyndade till hennes hem, med

hjärtat så fullt, att det hotade att sprängas; han hade ej längre styrka att tåga och lida. Hon såg honom tråda in; hans upprörda ansigte gjorde henne bestört, men han lemnade henne knapt tid att göra några frågor. Och i ord, som darrade af lidelse och smärta, berättade han henne allt hvad som låg honom på hjertat, sade henne, att han älskade henne och förklarade, att han ej kunde lefva utan henne.

Den stackars flickan greps af rörelse, skräck och medömkan vid det hon lyssnade till hans ord. I Daniel hade hon alltid sett vännen och aldrig — någon annan. Hon hade umgåtts så fritt och otvunget med honom, just emedan det i hennes hjerta dittills ej vaknat någon annan känsla. Och denna bekännelse, som kom så plötsligt och oväntadt, förskräckte och förvirrade henne. Den känsla, hon dervid erfor, var icke den elektriska stöt som framkallas af gryende kärlek, det var snarare en känsla, som sammanpressade hennes bröst, en ångest för den leda, hon motsåg skulle komma ett förtvifladt, smärtsamt sökande efter ett svar, ett ord af tröst, som hon, ack! så gerna velat finna inom sig sjelf, men icke kunde.

»Lemna mig tid att reda mina tankar», ljöd hennes smekande svar. Dock, det första intrycket bedrager merändels aldrig en qvinna. Huru hon än vred och vände sitt bultande hufvud på kudden, huru mycket hon än tillfrågade, ja, nästan gjorde våld på sitt hjerta, som hyste medlidande med hans qual, för att finna ett svar, som kunde tillfredsställa honom — så, som han önskade det, kunde hon icke älska honom. Ack, denna högsta och heligaste känsla, hon kommer ej på vägar och stigar, der skäl och vilja hafva något att betyda. Med förbigående af hvad vi finna värdigast vårt hjerta, gifver hon oss motståndslöst åt det obekanta, som står i motsägelse mot vår egen natur, och det vi fruktade, förkastade eller undveko, det tjuisar henne med ett oemotståndligt behag. Två eller tre gånger hade hon sagt ja. Hon höll så innerligt af honom, att intet annat svar ville flyta ur pennan. Men något, som var starkare än hon sjelf, något, som besegrade hela hennes medlidande, höll åter hennes hand tillbaka. Hon var för uppriktig och äfven för ung för att öfvertala vare sig sjelf eller andra. Hon kunde aldrig gifva sig, lydte beslutet efter dagar af tvekan, utan med hela sitt väsen, odelad; på annat sätt och af andra skäl kunde hon icke göra det. Det bref

hon skref till honom, bar vittne om den hårda kamp, hennes hjerta kämpat för hans skull. »Tillgif mig, att jag bedröfvar er», skref hon, »och hata ej er väninna derför att hon ej kan vara någonting *mer* för er. Om ni kunnat se mig och visste, hvad jag lidit under dessa dagar, så skulle ni icke göra, hvad jag framför allt fruktar — tänka ovänligt på mig.» Daniel kände henne för väl för att icke veta, att han ingenting hade att hoppas. »Huru», skref han tillbaka, »skulle jag kunna tänka på er annat än med den största tacksamhet. Ni vet icke, hvad ni varit för mig . . . och fortfarande är i dyrbar hägkomst. Gud välsigne er, jag *glömmer er aldrig.*»

XXXV.

År hade förgått sedan den dagen. Daniels lif hade förflutit i hård pligtuppfyllelse, i förtviflad kamp med sig sjelf. Leda för menniskor, leda för lifvet fylde hans själ. Han kände sig moraliskt duka under. Allt hvad som slutet oss inom oss sjelfva, så glädje som sorg, springer ur lifvets brunn; hemligheten af allt lif är rörelse: att känna, att sträfva med andra menniskor, hvilkas banor skära vår egen här på jorden. Framgång och motgång, det mynt, som ödet låtit falla på vår lott, har betydelse och värde endast i och genom den valuta vi derigenom tillbyta oss för själen. Daniels natur hade icke stålets spänstighet, som antingen slår bort hindren eller springer i bitar; den liknade snarare jernet, som långsamt lämpar sig efter de former lifvet antager. Hans eget lif syntes honom förfeladt; omständigheterna hade så fogat, att hans öde ej var hans eget utan tycktes utgöra endast en del af andras. Att taga sitt eget öde om händer hade lyckats honom först då, när han insåg, att långt värre än hvad som vederfares oss utifrån är den inom oss framkallade bitterheten och knotet mot hvad som fallit på vår lott och ej kan undgås, oviljan mot menniskor, som blifvit oss förhatliga för hvad *de* hafva och *vi* sakna. »Låt ej sådana känslor få insteg i mitt hjerta o, min Gud!» hade han ropat när han kände sådana tankar vilja uppstå. »Jag vill ej känna mig olycklig, jag måste af mitt lif göra, hvad som ännu kan göras.» Sålunda skapade han sig en egen verld, i hvilken han lefde med själen och ur hvilken han hentade styrka och krafter för att fullgöra sonens tunga

pligter, för att bjuda spetsen åt enformiga sysselsättingars själsmördande tråkighet. Ju mer han förmådde slita tankarne från sig sjelf och rikta dem på sina beklagansvärde föräldrar, desto mindre brände hans eget sår. — Obemärkt, beklagad af några, begabbad af andra såsom sin faders underdånige slaf och lastdragare, förnötte han på den tysta platsen det bästa af sitt lif. Det är i vår tid modernt att tänka lågt om människorna. Men jag tror, att det fins mera godt hos dem än till och med de varmaste människovänner veta eller ana. Månget martyrskap, öfvertaget med oförskräckt hjeltemod och buret i hemlighet, är icke bokfördt af dem, som hafva räkenkaperna om hand. När Daniel såg på sin fader, sade honom hans hjerta, att han afvärjt den offentliga vanäran från hans grå hår och räddat modern från värre än döden. När stadskassören till sist lades ned på den sjukbädd, från hvilken han aldrig mer skulle uppstå, tillkallade den gamle mannen sin yngste son. Vid det Daniel knäböjde vid sängen, lade den döende sin hand på hans hufvud och hviskade, i det han riktade de bristande ögonen på honom:

»Daniel — min . . . käre . . . son!» Med knapt hörbar stämma tillade han . . . »förlåt . . .!»

»O, fader!»

Det rådde en högtidlig tystnad i kammaren. Ett majestät, döden, tronade derinne. På aftonen inträdde Daniel allena i det dystra rummet, öppnade fönsterluckorna och drog undan gardinerna för att för sista gången befinna sig ansigte mot ansigte med den döde. Aftonljuset föll på de lugna dragen. Hans fader låg der med detta blida uttryck, som han mindes från barndomen. Själen, hvars oförgångliga ungdom ej kan oskäras af lidanden eller synd, hade vid skiljsmessan från kroppen tryckt sin ursprungliga prägel på den dödes drag.

Daniel lade sin hand på den marmorkalla pannan. När han lyfte ögonen från den döde, hade han frid.

XXXVI.

Efter stadskassörens död — Daniel fick hans plats — forforo mor och son att bo tillsammans. De par år, som förflyto innan äfven hans mor gick bort, voro sköna år. Moderns största bedymmer var blott att hon fortfarande skulle stå i

vägen för honom eller på något sätt falla honom till last. Hon påyrkade ifrigt, att han skulle söka sig en hustru. Men Daniel hörde till dem, som älska blott en gång i lifvet. Det hade tagit för djupt. Han nämde aldrig hennes namn, men hennes bild låg gömd i hans hjerta. När han sedermera erfor, att hon förenat sig med en aktningvärd man, för hvars moderlösa barn hon vardt en andra mor, lät han ingen märka sin rörelse, icke ens sin egen moder. Efter moderns död fortsatte han sitt ensamma ungarlslif. Daniels värdinna för tillfället gjorde sitt bästa att bringa honom på andra tankar. »Jag fruktar, ni kommer derhän till slut — och till er egen välförtjenta lön och straff får ni söka er en hustru», sade en väninna. — »Det är mycket för sent», vardt det undvikande svaret. — »Det är aldrig för sent», återtog doktorsfrun. »I ären som alla gifta fruntimmer», fortfor Daniel att försvara sig, »jag menar som alla fruntimmer, hvilka äro gifta efter sitt sinne. I skullen vilja se hela verlden gift.» »Ja, det skulle jag verkligen», försäkrade värdinnan uppriktigt. »Nej, Daniel, allvarsamt, jag hade verkligen tänkt . . . men nu söker herrn till sinna sig undan. Ni vill icke? Ni är förstockad, ni är en egoist.»

»Jag fruktar, att jag är det. Betrakta mig som förlorad och unna mig blott af medlidande att någon gång få lägga till hos er.»

»Det borde jag egentligen icke. I ungarlar ären alltid på kapplöpning efter andras familjelif. Behaget viljen I ha, men besväret icke.»

»Det fins således besvär?» sporde Daniel leende.

»Sade jag verkligen besvär? Huru kom jag att nämna det? Naturligtvis får man göra en hel del för sina barn, men den som ej behöfver spänna sig i skacklorna för andra, sitter plågad med sin egen besvärliga person.»

Daniels hjertliga värdinna hade skarpa ögon. Hon trodde sig upptäcka något ovanligt i hans ansigte. »Jag har väl icke gjort er ledsen», ropade hon plötsligt med en så oförstäld förfäran, att Daniel måste le.

»Åh, nej», sade Daniel räckande henne handen, »jag tänkte bara på, hur god ni och er man och hela er familj ären mot den gamle, egoistiske ungarlen. Ni måste unna honom plats i er familjekrets, dit han får komma och muntra upp sig någon gång. Låt mig få söka ersättning för hvad jag saknar hos vänner . . . som förstå mig.»

Den trohjärtade doktorsfrun såg härvid Daniel rätt i ögonen. När han tystnade, räckte hon honom handen och tryckte varmt hans. Ämnet togs aldrig vidare upp af henne.

XYXVII.

Doktors familj var för Daniel vorden ett nytt hem. Han kunde komma dit när honom lyste och mottogs alltid som en af familjen. Doktorn, som, alltid färdig att taga hans parti, var bittida och sent, dag och natt ute på vägar och stigar i sin lilla schäs, räckte Daniel båda händerna, så fort han träffade honom. »Han är en hedersman», sade eskulapen, »sträng mot sig sjelf och välvillig mot andra. Det är som jag vill ha det. Jag har en gång sett denne saktmodige, till utseendet så kroppsligt svage man lida plågor med ett mod, som bjuder aktning. Han har aldrig besvärat mig för litet ondt i fingret eller för en stiekning i ögonhären, likt så många andra karlar i kjolar som jag känner.»

Doktorn påminde Daniel om hans fader: samma gladlynthet, samma helsa och lefnadslust, fastän här parad med starkare karaktär och mindre lättsinne. Han lefde helt och hållet för sin konst och sin vetenskap, var något sträf mot sina bortskämda förnämre patienter, men god och välvillig mot de fattige. Han unnade sig knapt tid att äta, intog mången gång sin middag på stående fot och kastade sig derpå halfmätt i suffletten. Bara i väg! Dessa ord omskrefvo hela hans lif. På de mest obanade vägar, i ur och skur kunde man se honom med pelsmössan neddragen öfver öronen; de ljusgråa ögonen tindrade under det ludna pelsbrämet och på det röda helskägget frös andedrägten till is. Belåtnare menniska fans icke på jorden; ingen, som var känslolösare mot inbillade lidanden, men ej heller någon som var ömsintare och mera deltagande för det verkliga lidandet. Hans allvarsamt sjuka patienter lågo honom med centnerstyngd på hjertat.

Satt han en afton och teg med sammanbitna läppar utan att röra vid aftonmåltiden, så visste hans hustru, hvad klockan var slagen. »Går hon inte igen?» hade hon en gång vågat hviska. Doktorn hade då ryckt på axlarne, lagt armarne i kors och kastat sig hit och dit i läinstolen. Efter den betan hade hustrun aldrig frågat vidare.

Två dagar om året tog sig doktorn permission. Han

sprang då bokstafligen ifrån sin praktik för att slå sig ned på ett landställe i närheten, som en vän upplätit åt honom. Under dessa två gånger tjugufyra timmar låtsade doktorn, som om det ej funnits några sjuka. »Louise, jag är räntetagare», voro de första ord han yttrade, när han steg upp om morgonen. »Hvilket lif! Åh, hvilket lif.»

»Stoppa mig en pipa, jag skall ut och se på mitt jordagods.» Sedan kunde man se honom spatsera fram och tillbaka på sin egendom. Pipan gick dock snart i kras, ty den gode doktorn stötte emot än här än der, medan han smög sig mellan blomrabbatterne och till hälften stack fram hufvudet mellan buskarne, i det han förtjust ropade: »inga patienter, inga patienter.» Kom någon af en händelse åt trädgården till, medan doktorn var ute på sin promenad, så gaf han honom en ilsken eller skygg blick. Blott han luktade en patient, tog han ögonblickligen till benen; tag sedan fatt honom, den som kunde!»

Hustrun, frisk och outröttlig, var som skapad för denne man. Hon höll sträng ordning i sitt hus. På tjugu dagar kunde hon dressera den dummaste bondpiga. Hennes döttrar sågo på hennes ögon, liksom orkestermedlemmarne på kapellmästarens taktpinne. Men det oaktadt hade det icke gått med henne som med honmyrorna, hvilka efter parningen förlora sina vingar. Hon slog blott ihop sina vingar om dagen, när hon sysslade i kök och visthus, men hon vecklade åter ut dem, så snart lampan var tänd.

Sittande mellan sina båda fagra döttrar — den äldsta var redan sjutton år — framtog hon sin stickstrumpa och sin bok. Hon läste högt, medan hon stickade, en konst som kräfver öfning och sådana skarpa fältherreögon, som doktorinnan var i besittning af.

Ett och annat quatremains förekom äfven. När Daniel infann sig, slog han sig ned vid pianot. »Farbror Daniel» kallade flickorna honom. De slet o i honom och höllo af honom. Han fick knapt tid att öppna dörren, förrän hans väninnor flögo emot honom. »Mamma, mamma, nu är farbror Daniel här.» De togo honom imellan sig och så bar det af till pianot — han måste fantisera, antingen han ville eller icke. Stundom voro de toner, han framtröllade, så friska och känslofulla, att hans älskvärda åhörarinnor lade bort sitt arbete och sakta smögo sig fram till pianot. När de sista ackorderna förklingat och han lyfte

ögonen från instrumentet, fick vår vän blicka in i ett par ljft rörda flickansigten. Flickorna lösgjorde sig långsamt från hvarandra och räckte honom hvar sin hand med ett: »Tack, farbror Daniel!» Den kärlek, den ensamme ungarlen egnade sina vackra väninnor, öfvergår all beskrifning. Han egnade qvinnan i allmänhet och den unga oskyldiga flickan i synnerhet, denna fina, ridderliga hyllning, som pryder mannen och aldrig är en förnärmelse mot qvinnan. De unga damernas födelsedagar voro riktiga högtidsdagar för honom. De föregingos merändels alltid af hemlighetsfulla utflygter å Daniels sida. Någon småsak, hvarmed man kunde glädja en ung flicka, var det alltid jemförelsevis lätt att uppspåra i hufvudstaden, och Daniel sökte med en ifver, ett intresse, en noggrannhet, som hade det gällt att göra en vetenskaplig upptäckt.

Presenter, som man får, äro som blommor; en del pruka i de grannaste färger men sakna doft, andra åter äro blygsammare och hafva en enklare färgprakt, men i stället ega de denna fina doft af hjertlighet, som gör dem så dyrbara för oss. »Ser du icke att flickan vill ge dig en kyss?» ropade doktorn. »Se så, karl, du går ju redan på fyrtitalet.» Och Daniel mottog på kinden de friska läpparnes tack med lika mycken förtjusning, som jag tror vi skulle göra litet hvar . . . ända till våra dagars slut. Hvilken lycklig familj, hvilket angenämt hem, hvilka goda, blida, förnöjda, gästfria menniskor! Tänk bara en afton på senhösten; regnet smattrar på fönsterrutorna, medan brasan sprakar i kakelugnen. Doktorn sitter i sin länstol och beundrar sina döttrar, som omslutande hvarandra, lätt sväfvat öfver golfvet i valsens behagliga rörelser.

Kan det väl finnas någon angenämare syn, tänkte Daniel, då han allt som oftast vände på hufvudet efter flickorna, medan han skötte pianot, kan det väl finnas någon behagligare anblick, än två sådana unga väna, smidiga, väsen, i sin ungdoms fullaste fägring, röra sig efter musikens rytm. De gamle sågo på och markerade takten med fingrarne, och på de sträfvaste drag spelat ett leende.

Ungdomen gjorde, att vädret syntes vackert, och förlånade de långsamt framskridande timmarne vingar, så att de ilade undan med snabbare fart. Det sammankrympta hjertat, från hvilket ungdomens vår längesedan flyktat, fylles med sällhet af den ljusa, glada ungdomen, och vid pia-

nots tickande inuti rummet och regnets tickande ute på rutorna drömde de gamle ljufva drömmar om sin egen ungdom.

Men doktorn påstod, att deras mor dansade, bättre, när hon var ung. Och så ville döttrarne nödvändigt att mamma skulle dansa.

»Jag aktar mig nog för att göra mig till ett åtlöje för de unga», sade husmodern leende.

»Hjelp mig, Daniel», ropade doktorn, »de sakramenska flickorna hafva mig fast. Se så, barn, seså, mina ben äro för styfva. Nå, så i Guds namn, låt gå då.»

Och doktorn lyfte först det ena benet och sedan det andra en handsbredd från golvet, tung i vändningarna som en elefant och hufvudet bakåtlutadt.

»Nej, se pappa, se pappa!»

»Tyst barn, icke skratta så der», förmanade modern, som sjelf satt och skakade på sin stol af undertryckt skrattlust.

»Har man sett på, de der näsperlorna göra narr af sin gamle far», ropade doktorn. »Du har varit klok, Daniel, som icke gått och gift dig. Och dock, era flickslinkor, kan jag försäkra er, att det ej funnits någon bättre valsör än jag.»

»Är det sant, mamma?»

Det var ej rådligt att tvifla på den saken, ty — och det var det lustigaste af alltsammans — då vardt doktorn ond.

(Forts.)

Silhuetter från 1888 års kyrkomöte.

Jag vet väl, att då man beträder kyrkomötets helgade mark man egentligen borde ställa ifrån sig skodonen, liksom Moses vid den brinnande busken, och taga till gåspennan. Jag beklagar att jag icke vill göra det förra och icke kan det senare. Det strider nemligen mot en förklarlig mensklig princip att i onödan ådraga sig en förkylning, och hvad beträffar gåspennan, så har jag icke så godt om gäss som de högvärdige fäderna, i synnerhet vid Märtenstiden. Och för öfrigt — den lokal, der de svenska odalmännen fyra månader på året trampa med sina grofva becksömsstöflar, är icke lämplig att beträda i bara strumplästen!

Det är icke min mening att leverera en djupgående utredning af de beslut, som 1888 års kyrkomöte fattat. De lagförslag, med hvilka det hotar att öfversvämma K. M:t, äro legio. En sådan utredning tjenar också icke mycket till och kan endast få sitt hufvudsakliga intresse såsom utvisande den ställning, som den svenska statskyrkan år 1888 intager, och de känslor och tankar, som i denna tid af otro och förnekelse röra sig inom hennes bröst. Det hvilar nemligen ett drag af bitter ironi öfver hela vår kyrkomötesinstitution. Hela dess befogenhet stannar vid att göra hemställanden till K. M:t. Att endast få framställa *önskningsmål*, då man anser sig född att *herska*, att vara hänvisad till *bönen*, då hela ens sträfvan och traktan kulminerar i det lilla, enstafviga ordet *makt* — det är en bitterhet, som endast i ringa mån försötmas genom rättigheten att *prata*. Och pratar gör man — Gud, hvad man pratar!

Nej, det är icke min mening att utreda, endast att lätt öfverfara denna andliga församling, utgörande blomman af all landets lärdom, insigter, andlig fromhet, högre odling och snille — det är icke min mening att modellera, endast att silhuettera.

Var det en händelse eller var det måhända något mera än en ren tillfällighet, att samma dag som 1888 års kyrkomöte öppnades, ja, samma timme, som det denna dag var församlat i Andra kammarens plenisal, himmelens slussar tycktes öppnas och ett det intensivaste oväder urladdade sig öfver hufvudstaden? Det ena molnbatteriet efter det andra körde upp öfver Riddarfjärden och bröstade af, så att fönsterrutorna i riksdagshuset skallrade och den erkänt dåliga byggnaden rent af tycktes darra på sina grundvalar. Det var en stund riktigt hemskt in i salen. Oaktadt middagstimmen rådde halfmörker. Den ena blixten efter den andra slog en blåaktig flamma genom rummet. Sorlet hade förstummats af sig sjelft. Alla sutto stilla på sina platser, och flere hade omedvetet knäppt ihop händerna.

Jo, jo, gubbar, så talar Herren Zebaoth, liksom en gång på Sinai berg, då han vill ödmjuka menniskornas sinnen, och icke genom era munnar! Derfor — hafven era visors buller bort och tysten *era läppars oxar!**

Medan emellertid himlen klarnar derute, så låtom oss taga den högtidliga församlingen i närmare betraktande.

Framst möter oss då, halft tillbakalutad i den bekväma talarestolen, en, trots de sjuttio åren, mäktigt, imponerande gestalt, inför hvars allvarliga, tänkande ansigte man gerna — hvilka åsigter man än för öfrigt må hysa och hvilken religiös ståndpunkt man än intager -- vördnadsfullt böjer sig.

Hvad är det som gör, att erkebiskop *A. N. Sundbergs* namn öfverallt i Sveriges rike, i alla samhällsklasser nämnes med en till vördnad gränsande aktning och omfattas med så varma sympatier, som endast sällan komma en man till del? Är det hans ställning som den svenska kyrkans primas? Långt derifrån. Tidsandan är icke sådan, att blotta embetet förmår omgifva sin innehafvare med en nimbus som denna, och minst af allt är detta förhållandet med de höga presterliga embetena. Man har blifvit kritisk. Fordringarne hafva stigit. Uppbäres icke messkruden tillräckligt, så faller den som en skinnpels. Men hvad erkebiskop Sundberg beträffar, så är han i besittning af egenskaper, som skattas högt nu för tiden, emedan de äro så sällsynta, och som vi kort och godt sammanfatta i ordet: det är en *man!* Ja, erkebiskop Sundberg är en *man*,

---

* Uttrycket är »historiskt» (Schéele).

i detta ords bästa och vackraste betydelse. Det tarvas icke någon annan karakteristik.

Öfver erkebiskop Sundbergs ansigte hvilat vanligtvis ett värdigt allvar, som dock stundom ger vika för ett halft humoristiskt, halft sarkastiskt uttryck. Att det äfven kan vara uttryck för andra känslor, det har varit 1888 års kyrkomöte förunnadt att i rikaste mått ådagalägga. Under de långa och vidlyftiga debatterna, som ofta icke afslutats förr än klockan öfver 11 på natten, har hr ordförandens ansigte varit en bokstallig profkarta på alla de känslor, hvaraf en uttröttad och otålig åhörare kan vara mäktig. Än stiger han upp och går några steg, än vrider han sig på sin plats, än beskjuter han en långträdig talare med ett helt batteri af bistra, missnöjda blickar, ja, stundom slungar han med en energisk åtbörd blyertspennan ifrån sig på bordet, under det att hans kraftiga natur ger sig luft i några halfqvädda — hm! fraser.

Det är icke parlamentarisk takt detta, men ingen annan, utom erkebiskop Sundberg, skulle kunna bära sig så ogeneradt åt utan att lida men deraf. Det är icke hvilken ordförande eller talman som helst, som, då han tycker det börja lida för långt ut på tiden, med en blick på klockan och med en röst, som hörs öfver halfva salen, kan förtrytsamt utropa: »här få vi sitta till midnatt!» eller som, då det gäller, kan gå fram till en biskop och offentligen ge honom en skrapa för ett alltför omoget förslag.

Erkebiskop Sundberg är sedan sitt talmanskap i Andra kammaren känd för att vara en temligen despotisk ordförande. Jag erinrar mig en anekdot från den tiden, som är karakteristisk nog.

Under en debatt höll en skollärare H. från Norrland på med ett ovanligt långt och tråkigt anförande. Talmannen vred och vände på sig, ty klockan var långt framskriden. Skulle då inte karlen någonsin sluta? Nej, H. fortsatte. Slutligen hade talmannen förlorat tålamodet. Vredgad vände han sig till den närmast honom sittande kanslitjenstemannen X. och sade:

— Säg åt den tusan d—n, att han slutar!

Den tilltalade tvekade.

— Säg åt honom, säger jag!

Det fans ingen annan utväg än att lyda. X. gick fram till den ännu orerande H. och lade sin hand på hans axel. Förvånad och utan att ana något ondt, afbryter denne sitt anförande och vänder sig till den förlägne X, då — begagnande sig

af den uppkomna tystnaden, — talmannen lät höra sin kraftiga röst:

— Behagar kammaren åtskiljas? åtföljdt af ett energiskt klubbslag.

Så långt går hr erkebiskopen visserligen icke i kyrkomötet, men något despotisk är han äfven här. Och han kan vara det. Det är den af alla kända och erkända öfverlägsenheten, som får sitt uttryck i hela hans personlighet. Och om äfven biskop Rundgren i sitt svar på erkebiskopens afskedstal vid kyrkomötets afslutning något spetsigt talade om hr erkebiskopen som en tyst mötesdeltagare, den der endast »med sitt vexlande minspel» deltagit i debatterna, så vitnade den djupa, vördnadsfulla tystnaden vid ordförandens vackra, malmfulla, af en stark rörelse vibrerande afskedstal och de varma, sympatiska blickarne från alla håll, att han förstätt ingifva icke blott respekt utan äfven kärlek.

Säkert är, att om ordförandeklubban i den svenska kyrkan till nästa kyrkomöte för alltid fallit ur den nuvarande ordförandens hand, en blifvande efterföljare skall aldrig komma en att glömma den vackra, ståtliga gestalt och den manliga personlighet som före honom förde denna klubba, lika säkert som det är, att erkebiskop A. N. Sundberg är en större tyngd i statskyrkans svigtande vågskål än någon kanske anar.

* * *

Vända vi oss från den tyste, endast genom sitt »vexlande minspel» i debatterna deltagande ordföranden till de mera aktiva kämparne i den stridande kyrkans tjänst, så delas de officiellt i de bägge hufvudgrupperna: prästerliga ledamöter och lekmän. En närmare mönstring af trupperna i den ordning, som de under mötet gått i elden, ger dock vid handen en vida mera tidsenlig och efter strategikens alla regler ordnad slaglinie.

Längst ut på högra flygeln störtar, under väldiga härskrin och svängande svärden öfver sina hufvuden, en oförvägen skara fram mot den fruktansvärda drake, som kallas tiden. Det är de tappreste bland de tappre. Det är arméns berserkar. Blinda af raseri rusa de fram. Visserligen händer det, att de under sin framfart stundom hugga i sten och inlåta sig i en försviflad kamp med väderqvarnar, men detta förringar på intet sätt deras mod. Tvärtom är det egnadt att än mera stegra den beundran, de ingifva. Striden mot fantomer och hjern-

spöken är alltid den farligaste. — Här höjer sig främst i ledet biskop *Rundgrens* aristokratiska ansigte bredvid biskop *Billings* stränga profil och den förstenade schartaivism, som talar ur den nye Göteborgsbiskopens asketiska drag. Smidig och elegant lyfter biskop *v. Schéele* sin fruktansvärda spikkclubba, under det att *Wexiöbiskopen* med en gest af sin feta hand ordnar sina getapojkar och uppmuntrande nämner dem vid namn sådana som *Olbers*, *Keijser*, *Widén*, *Liedholm*, *Warholm*, *Torelius* m. fl. Här inspekterar professor *Rydin* sin juridiska arsenal och såsom utnämnd fortifikationsgeneral utlägger han ett nät af snaror och fallgropar, uppkastar förskansningar och befäster de svagaste punkterna med tiraljörer, rekryterade ur det outgrundliga djup, som kallas den svenska lagboken, och förlagda i bombfria kassematter, under det att de bägge adjutanterna, domprostarne *Björnström* och *Rosell*, såsom styfva ordryttare spränga upp och ned mellan lederna, hvar och en följande sin herre och biskop tätt i hälarne. Det grofva artilleriet, som ofta spelar utefter hela linien, står under högsta befäl af biskop *Billing*; lösen är »Vårt land.»

Centern utgöres af en rätt försvarlig styrka, till antalet kanske ännu större än högern, ehuru den på grund af sin moderatare hållning och längre tillbakadragna positioner ej låter tala så mycket om sig. Anförarne skulle egentligen utgöras af triumviratet *Beckman* — *Strömberg* — *Sjöbring*, men den ledande chefen är professor *Johansson*, hvilkens energiska natur gör honom synnerligt lämplig till denna post. Efter dem komma på längre eller kortare afstånd domprostarne *Brandell*, *Charleville* och *Wetter*, hrr *Staaff*, *Lenke*, *Anjou* m. fl. — Det egentligt utmärkande för denna grupp är, att den inskränker sig till att göra fienden ett mera passivt motstånd. Den är visserligen icke nöjd med förhållandena sådana de äro, men af fruktan för att förlora något af den mark, den kallar sin och rädd att blifva alldeles utstängd från de egyptiska köttgrytorna, intager den en mera avaktande hållning. Det är därför med en viss oro, blandad med beundran, som den iakttagert den högra flygelns djerfva anlopp. *Centerns* angrepp äro icke våldsamma och sakna den stränga disciplin, som utmärker högern. Ja, det händer t. o. m. stundom, ehuru lyckligtvis sällan, att den gör halft front mot denna flygel, då den går för långt i sina klerikala excesser. Dessa egendomliga små kavallerichocker ledas alltid af chefen sjelf med stor skicklighet och ha icke sällan till hufvudmål den högra flygelns högste

artilleribefälhavare. Märkvärdigt nog händer det ofta i sådana fall, att det grofva batteriet — som visserligen egentligen är riktadt mot de fireligiöse, men hvars pjäser dock med en stor elevation förena en betydlig skottvidd — förstummas och att t. o. m. en och annan af kolosserna förnaglas.

Komma vi så till den venstra flygeln och här stöta vi först på f. d. justitieministern *P. A. Bergström* — bestämdt ett misstag, min käre Anatole! — förlåt, det är intet misstag, landshöfdingen *Curry Treffenberg* — ni ljuger! — jag ljuger inte, presidenten *K. J. Berg* — det var lögn! — det är ingen lögn, f. d. ecklesiastikministern *C. G. Hammarskjöld* — oförskämtd! — det är inte oförskämtd och pastor primarius *F. A. Fehr* — ah! — — ah! Tillägga vi så landshöfding *Sjöerona*, borgmästaren *Wellander* och landssekreteraren *Bagge*, så få vi ju en rätt aktningvärd styrka, som, så venstersinnad den än är, litet hvar skulle kunna umgås med.

Det är sålunda en ganska märklig venster, som kyrkomötet består sig med, en venster, som i hvilken annan församling som helst ovilkorligen skulle slungas rakt öfver till den yttersta högern. Hvad ödet ändå kan vara ironiskt! Aldrig häfva väl hrr *Bergström*, *Treffenberg*, *Berg* och *Hammarskjöld* kunnat drömma, om att de skulle betraktas som venstermän!

Behöfver den stridande kyrkan någon annan karakteristik? Herr *P. A. Bergström* är henne för radikal — *voilà tout!*

Till de reguliera trupperna sälla sig några fribrytareband, hvilkas djerfva voltiger och i allmänhet hållningslösa stridssätt stundom uppväcka stor harm hos centern och högern. Och detta med rätta. Ströfkåren *Olsson-Barnkows* plundringståg mot den gemensamma krigskassa, som heter kyrkocodebetsedel, kan sålunda icke nog starkt klandras. Den andra kåren består af hrr *A. P. Danielsson*, *Ola Andersson*, *J. E. Vikstén* och *Gustaf Jonsson* — alltså idel landsknektar och såsom sådana sedda öfver axeln. Bägge dessa kårer hafva för öfrigt det obotliga felet att icke se allting genom statskyrkans prydliga glasögon utan att använda sina egna, ärliga, svenska bondögon — ett fel, för hvilket den ultra-klerikala högern *in effigie* redan dömt dem till förlust af lif, heder och ära. (Obs! De anklagades egendom skall som konfiskerad gods tillfalla den svenska statskyrkan och enkanneligen användas till förstärkande af »Fonden för ålderstigna prestmän»).

Nämna vi så till sist, att som fältväbel är anställd domprosten *C. A. Torén*, som spejare professor *W. Rudin* och som

muntrationsråd professor *C. W. Skarstedt*, vid hvilkens sida dock — för att glädjen icke skall blifva för högljudd — hof-rättsrådet *C. U. Widström* fått anställning som »dämpare», så torde den effektiva styrkan vara något så när känd.

Vi vilja nu öfvergå till att skärskåda de förnämsta käm-parnes olika stridssätt och utrustning.

* * *

Strax bakom den upphöjda ordförandeplatsen står en stol, som har starkt slägttycke med den gamla välbekanta skamvrån, men hvarifrån man kan förträffligt beskjuta hela salen. Det är v. ordförandens stol, som innehafves af biskop *C. H. Rundgren*.

Ser man biskop Rundgren ute, der han går med långa, något dröjande steg, med den glänsande cylinderhatten lindrigt tillbakaskjuten i nacken och cigarren i mun, så skulle man kunna tro honom vara en gammal rik grosshandlare af den fina, engelska snitten. Inne ser deremot den resliga gestalten mera böjd ut och det aristokratiska ansigtet får en grubblande prägel. Herr Rundgren är ock måhända något litet affärsman men ej en dyster grubblare. Han är prelat ut i yttersta fingerspetsarne. Man märker det redan på det sätt, hvarpå han talar. Lugnt och sakta, i en jämnt glidande ström komma orden från hans läppar. Icke en gest stör det högtidliga intrycket af hans tal, icke ett ord behöfver omstöpas. Allt är cirkladt, afrundadt och — kallt.

Hr Rundgren har en märkvärdig förmåga att säga elakheter så att det käns, men allt på samma stillsamma sätt; det låter, som om han förmanade en skolgosse. En lugn person kan bli retad, en häftig natur ursinnig. Dessa hans små lena spydigheer förskaffade honom mera än en besk replik. Den dråpligaste gafs honom dock af hr Treffenberg under debatten om katekesutanläsningen. Ty då hr Rundgren på sitt vanliga retsamt öfverlägsna sätt menade, att hr Treffenberg säkerligen icke menat allvar med sin motion om katekesutanläsningens inskränkande, så brusade den hetlefrade motionären upp och förklarade utan omsvep, att han satte sig öfver, hvad hr biskop Rundgren yttrade. Att sätta sig öfver en biskop! Det skall vara en landshöfding och icke en vanlig taskspelare, som skall kunna utföra det konststycket!

Hvad hr Rundgrens ställning till tidens frågor beträffar, så åskådliggöres den bäst genom följande lilla deduktion: då

hr P. A. Bergström är för radikal för kyrkomötet, och då kyrkomötet är för radikalt för hr Rundgren — hur skall då den senare vara beskaffad? Ty hr Rundgren har sjelf offentlig och bittert under debatten om domkapitlens ombildning beklagat sig öfver 1888 års reformsträfvande kyrkomöte — tänk, *1888 års reformsträfvande kyrkomöte!* — och påpekat det vådliga inflytande, som dessa reformsträfvanden kunde hafva på vår konservativa befolkning (sic!). Detta tal var t. o. m. kyrkomötet för starkt. Man skrattade, skrattade öppet. Stackars hr Rundgren! Det var icke med lätt hjerta, han återvände till sina bygder — han förklarade det sjelf. Stackars hr Rundgren, som icke kan hejda tiden i sitt lopp och befalla jorden att stanna! Stackars hr Rundgren, som icke kan allt hvad han vill — och lyckliga vi andra, att så icke är förhållandet!

*   *

Biskop Rundgren skulle nog vara det hög-ortodoxa partiets ledare, om han icke hade tvänne fel: det ena att vara för gammal, det andra att ha för svag röst. Det första felet skulle väl dock kunna anstå, men det andra är ohjelpigt. Ty chefen för detta parti måste vara en stormklocka, hvars ljud höres vida och kommer alla menniskor att lyssna och säga: »nej, hör hur det låter!»

Man sökte och man fann — biskop *Billing*.

Det är förunderligt med den statskyrkan. Blind måste hon vara och döf på båda öronen. Då en menniska märker, att alltför stora hinder uppresa sig mot henne, så kämpar hon icke mot strömmen utan inväntar en lämpligare tidpunkt för att förverkliga sina planer. Om en statsman känner marken vackla under sig, så sträfvar han icke att föröka sitt maktområde utan att konsolidera sin ställning och att bota gamla refvor innan han orsakar nya. Det är en stor konst att vänta. Hvarför väntar icke statskyrkan? Förstår hon det icke, eller känner hon måhända instinktmässigt, att framtiden icke hör henne till? Hur hon nu än gör, men faktum är, att hon måste anse den närvarande tidpunkten synnerligen lämplig att fiska i grumligt vatten efter hon går så aggressivt tillväga som hon icke gjort på många år. Denna aggressiva politik visar sig icke minst i valet af chef, ty biskopen i Vesterås, *Gottfrid Billing*, är framför allt en aggressivitetens man.

Hr Billing är utan tvifvel en synnerligen lämplig chef.

Hans ansigte är karakteristiskt nog och ådrager sig redan i och för sig ovilkorligen uppmärksamhet. Mycket blekt och magert slutar det med en ovanligt smal och hög panna, som ger hela ansigtet en sällspord likhet med en långkatekes. Han sitter gerna med hakan lutad i den hvita, magra handen, eller också med händerna hopknäppta öfver bröstet och stirrar rakt framför sig. Man skulle kunna tro, att han satt försjunken i inre betraktelser, men en uppmärksam åskådare märker snart, att ingenting af hvad som säges undgår hans uppmärksamhet. — Nu fälles en replik från det motsatta lägret, han reser sig långsamt upp från sin plats, tittar på ordföranden utan att säga något och snart lyder det: *biskop Billing*.

Denna gång reser han sig icke långsamt, det fälda yttrandet har retat honom, frågan berör statskyrkans intressen och stormklockan måste ljuda.

Herr Billing är en framstående talare, och hans stora oratoriska talang understödjes af en stark och klar stämma, hvars skånska uttal endast ökar skärpan af hans ord. Det ligger en ovanlig myndighet i hela hr Billings uppträdande. Allting — från det sätt, hvarpå han reser sig och tar till ordet, till de långsamma, skarpt pointerade uttrycken och det beslutsamma sätt, hvarpå han uttalar sina åsikter och sina »allvarliga gensagor» — bär vittne om en märkvärdig tvärsäkerhet och en lycklig tro på sin egen betydelse. Att denna tro delas af många andra framgår af den stora uppmärksamhet, som alltid egnas hans ord: från hans meningsfränders sida för att få den rätta signalen, från motståndarnes, emedan de af hans ord med tlemligen stor visshet kunna bedöma ställningen inom det högkyrkliga lägret.

Hr Billing har en synnerligen stor förmåga, att, utan att genera sig, förneka de mest uppenbara fakta, och att förvandla svart till vitt lika qvickt som man byter skjorta. Lika lätt som han sålunda på ett sätt, som har en betänklig likhet med en viss jesuitisk regel, förstår att bortresonnera andras synpunkter och skäl, lika lätt kan han bära den malheuren att offentligen bli beslagen med orätta uppgifter. Han vänder sig endast till den förargliga interlokutören och säger helt lugnt: »jaså, förhåller det sig på det viset! Nå, det var ju bra då, att jag begärde ordet, så fingo vi en upplysning!» — hvarpå han fortsätter lika lugnt och myndigt som förut. Han låter med ett ord icke konfundera sig.

Under den diskussion, som egde rum med anledning af

hr Björnströms motion om inskränkning af kyrklig rösträtt för dissenters, fick hr Billing ett lysande tillfälle att visa sin advokatoriska anläggning. Det gälde att mot gjorda skarpa angrepp försvara det berättigade i att, på samma gång man ville fråntaga dissenters kyrkliga rättigheter, kräfva skatt af dem till statskyrkan. De föregående presterliga talarne i frågan hade visligen undvikit att gifva sig in på detta kinkiga ekonomiska spörsmål, förmodligen anseende det vara ett absurditet, som endast kunde försvaras ur ekonomisk synpunkt, men hr biskop Billing vågade kuppen. Och hur försvarade han detta oerhörda skattekräfvande? Hör denna dråpliga logik! »Dissenters orsaka statskyrkans män så mycket *bekymmer* och så mycket arbete, att *om* några skulle slippa att betala, icke är det *de*.» Inför en sådan logik skrattar Loyola, men — gråta englarne, hr biskop!

Såsom chef har naturligtvis biskop Billing äfven sin stabschef, hvars hufvuduppgift under detta kyrkomöte endast tycks ha varit att skenbart opåverkad framlägga sina små högklerikala funderingar om saker och ting. Men nog kan man om domprosten *Björnströms* motioner säga, att de »varit i säck, innan de kommo i påse.» Domprosten i Vesterås har ingenting förlorat af den utsökta elegans, som alltid utmärkte kyrkoherden i Katarina. Samma svartglänsande, pomaderade hår, samma hvita, utmärkt väl värdade händer, samma koketta, qvinligt mjuka rörelser. Han är med ett ord, nu som förr, en sannskyldig »Kristi kavaljer» — hvarken mer eller mindre.

*
*
*

Menniskohjertat är dock ett besynnerligt ting. Dess känslor och tycken låta icke befalla sig. Det fattar sympatier och antipatier instinktligt, utan föregående kännedom och öfverläggning. Det fins personer, som ega det sällsynta och lyckliga »något», som gör, att man, redan första gången man ser dem, känner sig sympatiskt berörd, men det fins äfven andra, som omedelbart och lika oförklarligt ingifva en motsatt känsla. Man kan inte hjälpa det, men man tycker inte om dem. De äro med ett ord — osympatiska.

Hvad är det, som gör, att biskop *v. Schéele* på — jag vill icke säga alla — men dock på så många gör ett dylikt egendomligt osympatiskt intryck? Det kan inte ligga i hans yttre människa.

Biskop v. Schéele är en lång, ståtlig man med ett vackert, om också något salongsartadt Kristusansigte. Han rör sig med mycket behag, är elegant, en synnerligt begåfvad konversatör, har en tjuvningsförmåga, som på det täcka könet utöfvar en sällan felslående verkan, men — ty det fins ett men!

Jag skulle kunna uppehålla mig och äfven läsaren länge med en uttömmande förklaring öfver detta lilla ordet »men», men jag vill lemna den taktiken och låta fakta tala.

Alltså — en historia och hvad bättre är, en sannfärdig historia. Jag har fått den af en fullt trovärdig sagesman, som i sin ordning fått den af *personæ dramatis*.

Scenen: Visby. Tid: våren 1888.

Såsom en nitisk själasörjare egnar och anstår läser biskop v. Schéele sjelf fram barnen, med öm omvårdnad för samhällets högre intressen väljande de s. k. bättre klassernas barn, och, sin naturel trogen, tagande de unga flickorna på sitt kapitel. De der läsaftnarne äro naturligtvis till följd af hr biskopens eminenta förmåga synnerligen intressanta, hvadan ofta barnens mödrar och andra qvinliga bekanta bruka höra desamma. Nåväl! Det händer, att en af de unga flickorna vid ett tillfälle säger till en sin väninna: »det skulle gå mycket bättre, om inte de der käringarne satt och hörde på!» Det var obetänksamt sagdt, slynaktigt till och med, ehuru väl meningen inte var så illa, och skulle kräft en mild, moderlig förmaning. Så hören då, I rättvisa gudar, hvilket straff, som drabbade den brottliga! — Det fälda uttrycket råkar höras af en annan flicka, som ofördröjligen anmäler det för sin mamma. Denna ställer hastigt ifrån sig kaffekoppen, sätter på sig hatt och salopp och ilar med vindsnabba steg till fru landshöfdingskan. Enligt den gamla kända regeln »katten på råttan» etc. etc. är denna icke mindre qvick att omtala den ohyggliga saken för fru biskopinnan, som i sin ordning berättar den för sin man. Så är då hela kedjan färdig! Nå, såsom varande den ende karlen i hela denna affär, klappade väl hr biskopen sin hustru på axeln och sade: »min gumma lilla, så'na der småsaker ska' vi inte lägga oss i», hvarpå han i all tysthet gaf den brottliga en mild tillrättavisning, som det egnat och anstått en sann förkunnare af fridens, försonlighetens och — framför allt — barnens evangelium? Nej, det var just det, hr biskopen *inte* gjorde! Vid nästa läsning står han som en sträng domare framför den förskräckta och darrande flickskaran och spörjer med vrede, hvem, som fält det oerhörda uttrycket. Offret be-

känner. Fortsättande sin inquisitoriska rol, frågar hr biskopen, om det var några af de andra flickorna, som sagt på samma sätt. Då reser sig en af de unga flickorna upp och säger (o, det fins dock mod här i verlden!): »Nej, jag har inte sagt det, men jag har *tänkt* det!» Alldeles okänslig för ett dylikt vackert drag af öppenhet och frimodighet, ger hr biskopen de bägge unga flickorna en skarp, offentlig tillrättavisning och varnar (!!) de andra att umgås med sådana dåliga (!) flickor. Är den stränge domaren ännu nöjd, är Herren Zebaoths vråde blickad? Nej, hr biskopen tvingar (!!!) såsom eforus föreståndarinnan för den skola, i hvars högsta klass den förstnämnda unga damen går, att, oakadt *eljes* inga anmärkingar förekommit mot hennes uppförande, — tvingar henne, säger jag, att — sätta ned hennes sedebetyg. Den stackars flickan kommer ut i verlden — hon ämnar blifva lärarinna — med nedsatt sedebetyg! Nu ändtligen är den hämnande Guden försonad, kärlekens evangelium är tolkadt!

Men låtom oss lemna denna vämjeliga historia; den belyser hr v. Schéeles karakter vida bättre än hvad volymer beskrifningar om intryck, tal om sympati och antipati m. m. kunnat göra. Med anledning deraf må det blott tillåtas mig att framlägga en liten gåta: hvilken af de deri uppträdande personerna var den största käringen?

* * *

Af de öfriga till den högkyrkliga falangen hörande personerna vill jag endast i korthet framhålla fyra, nemligen hrr *Rodhe, Olbers, Liedholm* och *Widén*.

Det rådde stor spänning inom kyrkomötet, då den nyutnämnde Göteborgsbiskopen första gången begärde ordet. Var det emedan man väntat sig för mycket, som man efteråt icke kunde värja sig från en känsla af besvikning? Voro förväntningarne för stora, eller var biskop *Rodhe* för liten? Faktum är emellertid, att det var en missräkning.

Det väckte en viss förvåning, då, efter biskop Björcks död, de flesta rösterna tillföll kyrkoherden i Norrköping. Hade den store Henrik Schartaus ande vikit ifrån våra ortodoxa vestkustprester? Man väntade på en förklaring, och den uteblef sannerligen icke. Biskop Rodhes nyligen utsända herdabref lemna ingenting öfrigt att önska i strängt schartauanskt anda. Man visste nog hvad man gjorde nere i Göteborg. —

Och hur kunde man för öfrigt misstaga sig på detta bleka, asketiska munkansigte!

Herr Rodhe lär vara en utmärkt predikant; som talare och i all synnerhet som debattör tycktes han dock icke vara i sitt esse. Det skulle dock vara lika orättvist som vanskligt att efter de få gånger, han uppträdde på kyrkomötet, ställa hans horoskop för framtiden. Flera än en dålig eller medelmåttig debutant har blifvit en storhet med tiden. Man kan ha rampfeber på scenen, hvarför skulle man icke kunna lida deraf på ett så stort spektakel som kyrkomötet? Någon »stormklocka» blir dock hr Rodhe näppeligen. Liksom ett visst uttryck af svårmod, man kunde nästan säga lidande hvilat öfver hans ansigte, så bär hela hans sätt och uppträdande en pregel af timiditet, som bildar en egendomlig kontrast mot det prelatensiska högmod, som utmärker hr Billing. Med ett ord, — biskop Rodhe må vara en religiös fanatiker i den schartauska stilen så mycket som helst, — han inger dock sympati.

Då det ju svårigen kan bestridas, att vår svenska statskyrka i mångt och mycket är en originel företeelse, så kan det icke heller väcka någon förvåning, att den sluter inom sig åtskilliga original. Originalens tid är förbi, säger ni. Värdeste, ni har inte sett domprosten *Olbers* i Lund!

Hr *Olbers* har otvifvelaktigt varit en på sitt område och på sin tid mycket framstående man; han har ansetts som ett af våra styfvaste teologiska hufvuden, (hvilket väl dock att döma af professor *Rudins* fatala öppenhet, då han liknade våra teologer vid skolpojkar i jämförelse med de tyska, icke vill säga så mycket!) — ja, malisen påstår t. o. m., att den store *Billing* icke är annat än ett språkrör för de tankar och idéer, åt hvilka hr *Olbers* genom en ogin naturs nyckfullhet icke kunnat gifva ett lämpligt uttryck.

Hr *Olbers* är dock framstående ännu i dag; han var nemligen utan gensägelse kyrkomötets originelaste företeelse — hvilket icke vill säga så litet. I det hänseendet skulle kanske prof. *R:s* jämförelse — hm! . . .

En af kyrkomötets mest inbitet stockkonservativa medlemmar var — underligt nog — en lekman, hospitalsläkaren *J. F. Liedholm* från Vexjö.

Läkare bruka i allmänhet vara humant folk, med visserligen solida men moderata åsigter, men hvad dr *Liedholm* än är, moderat är han icke. Hvarifrån har den mannen hemtat alla sina ultra-ortodoxa åsigter? Skulle man måhända vara

berättigad att söka en naturlig förklaringsgrund i det enkla sakförhållandet, att dr Liedholm är gammal — därhusläkare och sálunda van att betrakta alla menniskor som stollar, de der både till kropp och själ behöfva tvångströja?

Komma vi så slutligen till kyrkomötets rikaste man — lektor *Widén* från Hernösand. Hans karakteristik som kyrkomötesledamot göres bäst i fyra ord: lika tråkig som rik. Att hr Widén kunde få så många röster till biskopsstolen i Hernösand är nästan oförklarligt. Kanske tänkte han med högtsalig hr Ivar Blå: »ur den pung, jag bär, kunde väl jag skaka fram en biskop!» . . .

*
*
*

Liksom seglaren från det oroliga, stormupprörda hafvet längtar att klyfva lugnare vatten, så är det en lisa att från den kämpande, stridslystna yttersta högern hvila ut i de stilla vattendrag, hvori centerns farkoster ligga förtöjda. Fritt må man klandra, att vattnet här är stillastående, gerna för mig må oppositionen — den komme från höger eller venster — klaga, att det är mängdt med en del »dödsvatten» och att tång och sjögräs klamrat sig fast vid mer än en köl — frid är dock bättre än strid, den försonande kyrkan ädlare än den hätska.

Långt ifrån verdens buller, i en stilla, vindfri vik, omgifven af skogklädda höjder, men med ett smalt sund ledande ut på ett oändligt, trots så många seglares ansträngningar, så många seklers oroliga tankefoglar ännu lika gåtfulla haf — evighetens haf — ligger en liten farkost med en ensam gammal skeppare ombord.

Ja, biskop *Beckman* är gammal, han är kyrkomötets senior, och det vill icke säga så litet. Biskopen i Skara yttrar sig icke mycket på kyrkomötet, men då han gör det, så är det med en svag röst, som dock för en så gammal man har en övanligt fast och sonor klang. Men, som sagdt, ofta begär han icke ordet och inte är det för hans skull, som ordföranden vrider sig på sin stol. Han sitter stilla och hopsjunken på sin plats, följer nog med förhandlingarne men stirrar stundom rätt framför sig med en förströdd och frånvarande min. Ser han på något? Hvem vet? Kanske skönjer han genom sundet en liten flik af ett blått haf, vidsträckt och outgrundligt som intet annat.

Förbigå vi den vältalige och poetiske, i de flesta kyrkliga frågor mycket konservative, i det enskilda umgänget glade, vän-sälle och därför populäre biskopen i Strengnäs *A. T. Strömberg* och den toujours Kalmarbiskopen *Pehr Sjöbriny*, till ansigte och gestalt lifligt erinrande om en rund och trind smålandsprestost, så komma vi till en farkost, som midt bland dessa fredliga gamla skutor har en afgjord likhet med ett krigsfartyg.

Liten och oansenlig till det yttre är professor — förlåt, biskop *Martin Johansson* begåfvad med en själ, som tycks stå i en oafbruten och liflig opposition med sin kroppshydd. Det ligger i hans lilla satta figur, i hela hans uppträdande en energi och beslutsamhet, som än mera framhäfves genom det runda massiva ansigtet och en kraftig, nästan ljungande organ. Det fins ganska litet af prest, allra minst af prelat i den Billingska stilen hos hr Johansson. Hela hans person tycks vara ett förkroppsligande af det kraftfulla tal, hvarmed han under debatten om domkapitlens ombildning häfdade teologie professurens ställning som en vetenskaplig institution gentemot af hrr Billing, Olbers och Rosell gjorda försök att nedsätta den till den tvifvelaktiga rangen af blott och bart en »prestbildningsanstalt».

Begåfvad med ett skarpt hufvud — af många ansedt som det skarpaste på hela kyrkomötet —, mycken lätthet att uttrycka sig, en oböjlig logik, stor slagfärdighet och — framför allt — en viljekraft af jern, är hr Johansson en motståndare, som icke är att leka med. Kommer dertill en oförskräckthet, som icke skyr att uttala sitt hjertas mening. Med sådana betingelser är det ganska eget, att hr Johansson icke spelade den rol vid kyrkomötet, som han bort kunna göra. Förklaringsgrunden ligger utan tvifvel att söka i hans icke absolut ortodoxa ståndpunkt, som icke rätt väl stämmer öfverens med den prononceradt högkyrkliga anda, som genomgick mötet och — icke minst — i det hardt när sfinxlika inflytande, som hr Billings person tycks utöfva på våra prester — alla i grnd och botten så benägna, att, om också endast genom en tyst voteringsedel, träda i härnad mot tidens sträfvanden. Kom så kanske också det förhållandet, att hr Johansson ännu under mötets dagar icke kunde uppträda med den pondus, som endast biskopskräklan förmår skänka — denna underliga tingest, för hvilken mötets deltagare både syn- och hörbarligen hysa den djupaste respekt.

Herr Johansson bär nu kräklan. Af hans märklige ytt-

rande under den nyss omnämnda debatten kan man draga den slutsatsen, att han icke med uppräckt händer tog mot den erbjudna utmärkelsen. Han uttalade nemligen som sin åsigt, att det icke var rätt att draga den ena teologie professorn efter den andra från deras viktiga post vid universitetet till befattningar, hvilka lika bra kunde skötas af andra. Genom sin utnämning har han nu desavouerat sig sjelf och förtagit verkan af sin spydiga anmärkning mot hr Billing, att icke alla teologie professorer vore designerade till biskopar.

Men har man ens rättighet att förundra sig öfver, att hr Johansson antog utmärkelsen? En professur är nog bra, men bestämdt sitter man inte bättre på en biskopsstol!

Jag har kallat professor *W. Rudin* för kyrkomötets spejare, och denna sin befattning sköter han också som en hel karl. Hans nit är verkligen beundransvärdt och hans upptäckter mångahanda. Liksom så många upptäckare skördar herr Rudin dock oftast otack för sitt besvär. Och hvarför? Jo, herr Rudin tycks ha gjort till sin specialitet att upptäcka sprickor och brister af alla slag i en viss gammal skröplig men högligen vördnadsvärd byggnad, som heter svenska statskyrkan. Än äro kyrkorna för mycket stängda — slå upp dörrarne, ropar hr R., drömmande sig våra kalla, vanligen så litet tilltalande kyrkor som verkliga bönehus, i stället för som nu, endast dogmatiska hörsalar; än finner han kyrkomusiken vara på dekadans — musik måste vi ha, menar hr R., vacker, till hjertat gående musik, som försätter åhörarne i stämning; än är det fel med presten och så vidare — är det inte det ena, så är det bestämdt det andra.

Herr Rudin är en religiös svärmare, men af ett mycket sympatiskt slag. Allt hos honom är känsla, kärlek och hänförelse. Religionen är för honom icke en förståndets sak utan hjertats, icke tanke utan känsla. Hur han bemödar sig att väcka denna känsla! Der den icke kommer inifrån, der vill han uppväcka den genom yttre medel. Hela hans verksamhet vid kyrkomötet var icke något annat än ett uppväckande af — döda; döda eller slumrande känslor i ett så gammalt förstockadt skrälle som människohjertat. Det låg en släng katolicism i alla dessa försök att besticka de yttre sinnena: Man sade detta på kyrkomötet, men hr Rudin afvisade med indignation en dylik uppfattning.

Underligt dock att hr Rudins alla förslag rönt ett så kyligt mottagande från den högkyrkliga sidan. Ty på det hållet är

man väl, om någonsin, böjd för att bevara kyrkan genom *yttre* åtgärder, ehuru man visserligen föredrager bål och stegel.

* * *

»Jag behöfver inte befara att misstänkas gilla de folk-skollärare, som bryta mot den kyrkliga eller borgerliga ordningen» — yttrade dåvarande justitieministern *P. A. Bergström* under debatten om skolråds befogenhet att ingripa mot folk-skollärare, som äro djerfva nog att hysa åsigt, divergerande mot statskyrkans, och oförsynta nog att gifva dem uttryck — »men jag vill allvarligt varna mot att gå tillväga på det sätt, som kyrkolagsutskottet föreslagit.»

Och vid ett annat tillfälle uttalade han:

»Erfarenheten i detta land har lärt, att, om man vill vinna något, så får man icke taga till för mycket på en gång utan gå varsamt och försigtigt till väga.»

Dessa bägge uttalanden af en man, sådan som hr Bergström, skulle i hvilken annan församling som helst varit tillräckliga att åtminstone väcka *någon* eftertanke. I kyrkomötet förklingade de ohörda. Ty hr Bergström är jurist, och kyrkomötet tycktes afgjort hylla den gamla satsen: *Juristen sind schlechte Richter*. Dessa ultra-ortodoxa herrar, som i sina andliga tvister bedrifva det som en själsodlande sport att klyfva hårstrån — fina som så, hysa ett uppenbart förakt för dem, som på borgerliga förhållanden tillämpa samma förfaringssätt — n. b. om kyrkans och samhällets intressen icke äro fullt kongruenta. Herr Billing t. ex., hvilkens största styrka just ligger i hans spetsfundighet, och hvilkens hela person är en förkroppsligad advokatyr, förlorade intet tillfälle att ge sina medbröder på det borgerliga området den ena dufningen efter den andra. Ja, det gick så långt, att presidenten i Svea hofrätt, *K. J. Berg*, fann sig föranlåten att erinra de andliga herrarne om, att då man ville stifta lagar, så var det först och främst nödvändigt att vara hemma i lagkunskap. Äfven dessa ord voro som skrifna i vatten. Kyrkomötet fullföljde lugnt sin tankegång: *Juristen sind schlechte Richter* . . .

Det var verkligen en tragikomisk syn att se det juridiska elementet i kyrkomötet förgäfves streta emot de Halsbrytande borgerliga lagar, som mötets presterliga medlemmar under pust och låt födde till världen. Herr Bergström är nu visserligen

ganska humoristiskt anlagd, och mer än en gång under debatterna skakades hans kolossala kroppshyddas af sådana der intensivt magstärkande skratt, som gör en glad att se på, men stundom blef det äfven honom för starkt och med lagboken i hand protesterade han — för döfva öron.

Men om hrr Berg och Bergström inskränkte sig till att på det rent juridiska fältet leverera den ortodoxa falangen den ena bataljen efter den andra, så fans det några, som icke skydde att angripa den på det rent kyrkliga området; det var triumviratet *Hammar skjöld*, *Treffenberg* och *Fehr*.

*
*
*

Genast man kom in i kyrkomötet under pågående debatt, fästes ens uppmärksamhet vid en mager, medelålders herre, som visserligen tycktes ha sin plats längst ut på venstra flygeln, men som syntes betrakta denna plats som en rent formel sak, utan den ringaste praktiska betydelse. Med matematisk noggrannhet skär han gångbanan — sexton steg fram och sexton tillbaka, fram och åter regelbundet som en pendel — ett levande *perpetuum mobile*. Nu stannar han och betraktar talaren . . . så i väg igen med tummarne innanför vesten — sexton steg fram och sexton tillbaka. — Men hvad är det? Har urverket råkat i olag? Den högra tummen släpper sitt fäste, handen börjar gestikulera och slå i luften, och det ser ut som om fingrarna råkat i den lifligaste opposition mot hvarandra — det är förberedelsen.

»Herr *Hammar skjöld!*» ropar ordföranden.

Gestalten skyndar att intaga sin plats. Det blir med ens alldeles tyst i salen. Biskop Billing vänder sig helt om på sin stol och stirrar talaren oafvändt i ansigtet; hvar och en spetsar öronen — referenterna både öron och pennor, ty nu blir det säkerligen ord af och inga visor.

Ja, ord blir det — ord, der hvarje bokstaf är en klinga, hvarje sats en väl riktad stöt in i det fiendtliga lägret!

Med händerna stödda mot den framför honom stående stolens ryggstöd, vaggande sakta fram och tillbaka med kroppen och ofta nog med slutna ögon för att utestänga alla yttre intryck och koncentrera hela sin intelligens och tankeförmåga på det föreliggande ämnet, börjar talaren sitt anförande. Skarpa, ända till ytterlighet pointerade och sammanbundna med en oböjlig logisk klarhet och reda, följa satserna hvarandra. Det

är nära nog intet tal detta, åtminstone icke i vanlig mening; det är en dissekering, som obarmhertigt vänder upp och ned på motståndarnes argumenter och med oemotståndlig styrka tränger ned i frågans hjertpunkt. Och när talaren slutat och som ingenting händt återtager sin promenad, så skall man vara mer än lofligt dum, om man icke har den ifrågavarande saken på sina fem fingrar, klar och genomskådlig som ett a-b-c.

I justitierådet Hammarskjöld hade den ortodoxa högern sin ojemförligt skarpaste och talangfullaste motståndare inom kyrkomötet. Hans lysande tal under debatten om kyrkliga handlingars förrättande af icke prestmän kan betraktas som en af mötets glanspunkter. Med en kraft och skärpa, som söker sin like, tillbakavisade han här kyrkomötets inblandning i rent borgerliga förhållanden, på samma gång han med bitande ironi gisslade försöket att införa borgerliga straffbestämmelser för rent kyrkliga förseelser.

Man lyssnade icke på honom den gången liksom så många andra. Men det är ju så — hvilket väl kyrkomötet minst af alla skulle vilja förneka — att den Gud vill förderfva, den slår han med blindhet.

Säger hr Hammarskjöld sina motståndare sanningen på ett visserligen skarpt men dock akademiskt, man kunde nästan säga civiliseradt, sätt, så ger landshöfding *Curry Treffenberg* honom icke efter — åtminstone icke hvad skärpan beträffar; med det akademiska är det både si och så.

Det ligger något af obändig naturkraft öfver hr *Treffenbergs* hela personlighet. Med ett utseende som en cirkusdirektör — det fattas bara piskan och ridstöflarne, står hans inre jag i den lyckligaste harmoni med det yttre. Stora gester, röst och rörelser af öfverflödande kraft — storslagen och djerf, passionerad, häftig, något framfusig kanske, men framförallt originell — se der en bild af den store Dalahöfdingen. Att se honom och biskop Rundgren i strid med hvarandra — hvilket man ofta var i tillfälle att göra, var som att åskåda en kamp mellan tvänne olika element. Fick hr Rundgren rätten, d. v. s. majoriteten, på sin sida, nog fick hr *Treffenberg* sympatierna på sin. Hvilket är bäst — förståndet eller hjertat? För egen del tvekar jag icke i valet.

Hr *Treffenberg* höll egentligen under hela mötet endast två, om jag så får säga, stora tal; det ena till försvar för sin vid flera föregående kyrkomöten väckta motion om katekesutanläsningens inskränkning, det andra i fråga om föreslagen

ändring i kyrkomötets sammansättning. Med hvilken robust hårdhändhet går han icke här sina motståndare in på lifvet! Han förebrår de presterliga ledamöterna deras stora omsorg för ekonomiska frågor, å de kyrkliga intressenas periferi, på samma gång de visa en oförlätlig likgiltighet för det kristliga församlingslifvet, han erinrar dem spetsigt om Bismareks ord, att det endast är de dåliga hufvudena, som ej ändra åsigter, sålunda på ett lika roligt som skarpt sätt afvisande skälet, att hans motion förut flere gånger afslagits. Och med hvilken ogenerad djerfhet slungar han icke i det senare talet ut de riksbekanta orden om kyrkomötets impopularitet! Man skall stå på säkra fötter för att våga komma fram med dylika saker, menar ni. Det är sant, men det fordras något mera; det kräfs både hufvud och hjerta.

Till den venstra flygeln hör äfven en — summa en prestman, men denne en är så god som tio andra.

Hvad är det, som har gjort, att pastor primarius *F. A. Fehr* på kort tid förvärfvat sig så allmänna och varma sympatier som ingen af hufvudstadens prestmän, ja, kanske ingen inom Sveriges landamären? Och detta — egendomligt nog — äfven inom det yngre slägtet, som eljes icke är känt för att hysa alltför stora sympatier för prestkappan. Svaren skulle kunna variera på mångahanda sätt. Jag vill endast framhålla en orsak, som — så förunderligt det låter — kanske är den bestämmande och mer eller mindre ligger till grunden för de andra. Det låter nemligen icke förneka sig, att oviljan mot statskyrkan såsom institution, och dermed äfven mot presterna såsom hennes representanter, är så djup, isynnerhet hos det yngre slägtet, att en blott opposition deremot är tillräcklig att stämna våra hjertan till förmån för oppositionsmannen. Kommer nu dertill, att personen i fråga sjelf tillhör denna kyrka, att han är en af dess främste män, att han är begåfvad, talangfull och en alltigenom kraftfull och sympatisk personlighet, så är det ju icke att undra på, om sympatierna äro vända mot honom som sidorna i en uppslagen bok.

Säkert är, att 1888 års kyrkomöte bidragit, att än ytterligare öka hr Fehrs popularitet. Gentemot den obskurantism, den hätskhet och ofördragsamhet, som utmärkt ett stort antal af de andra, högre och lägre prestmännen, har hr Fehrs uppträdande varit som en oas i ödemarken. Med hvilken ljungande kraft har han icke här fört den religiösa fördragsamhetens talan! I debatten om katekesutanläsningen är han den ende,

som med vältalighet understödjer hr Treffenberg och dermed utsätter sig för ett på förhand afgjordt nederlag; vid behandlingen af sin motion att medgifva hvarje till myndig ålder kommen person rättighet att utträda ur statskyrkan, går han återigen sina motståndare in på lifvet, framhåller de skriande missförhållanden, som nu ega rum, understödjes af hr Rudin med ett varmt och besjäladt anförande och — lider nederlag; vid debatten om kyrkliga handlingars förrättande af icke prestmän är han den ende af de presterliga ledamöterna, som instämmer med hr Hammarskjöld, gisslar presternas benägenhet att med armarne i kors beskärma sig öfver tidens ondska och framhåller som en ironisk motsats den segervisshet och troskraft utan all klagan och ängslan, hvarmed apostlarne undanröjde alla de svårigheter vid de kyrkliga handlingarnes hållande i helgd, som stälde sig i deras väg —, men lider naturligtvis nederlag; i likbränningsfrågan vänder han sig mot sekelgamla fördomar — återigen nederlag. Kort och godt, det är en bana, kännetecknad af idel motgångar och nederlag, men likaväl — ett triumftåg.

Lika förträfflig hr Fehr är som talare, lika utmärkt är han som predikant. Det fins visserligen de, som tycka, att han är för kall, — må vara, men då är också kristendomen kall. Ty kristendom är det han predikar — klar, enkel och lättfattlig, utan öfverflödigt känsloljunk och utan tummande på pietistiska och sentimentala strängar.

* * *

De reguliera trupperna ha passerat revy. Det återstår endast att kasta en blick på de irreguliera.

Här möter oss då först en liten patrull på två man, hrr frih. *Barnekow* och *P. Olsson*, bägge skåningar, bägge utpräglade protektionister, men här i kyrkomötet — förfärligt att säga — frihand . . . nej frireligiöse. Frireligiöse i 1888 års kyrkomöte, förunderliga ödets ironi! Och om de ändå haft det vettet att tiga! Men nej, redan i början af kyrkomötet, vid debatten om hr Björnströms motion om inskränkning i de kyrkliga rättigheterna med bibehållande af de kyrkliga skyldigheterna, företogo de ett häftigt angrepp mot det fiendtliga läget, tillbakaslogos naturligtvis af en öfverlägsen styrka, sedan de dock först med skärpa hunnit påvisa, huru som motståndarnes stora och granna skäl samt och synnerligen

hamnade i — penningpungen. Hr Olsson måtte emellertid snart ha funnit det trist, ty strax derefter försvann han från skådeplatsen för att, såsom nyutnämnd *senateur de Suède*, på en annan marknad verka i fri . . . nej protektionistisk riktning, och frih. Barnekow sjöng derefter endast brutna strofer ur de frireligiöses svanesång.

Hvad den andra gruppen beträffar, bestående af hrr *A. P. Danielsson, Ola Andersson, J. E. Wikstén* och *Gustaf Jonsson*, så tycktes de förunderligt nog — icke känna sig riktigt hemmastadda i Andra kammarens plenisal. De goda landtmännen kände tydligen icke igen den apitretande doft af ladugård och de gyllene skördar, som eljes bruka känneteckna denna sal. Tyckte de måhända, att det fans för mycket ogräs i vvetet? Men i så fall var det ju endast prestkragar, och nog veta skicklige jordbrukare hur man gör med dem — man plockar bara — si så här — duger . . . duger inte . . . duger . . . duger inte o. s. v., tills fältet blifvit rensadt och moget för riksdagens mejande lie.

* * *

Den stora teologiska fältmanövern är nu avslutad. Med blandade känslor hafva kämparne återvänt till sina ulliga hjordar och återtagit den angenäma klippningen. Under intrycket af ett landligt lugn och saxarnes sympatiska knäppande skingras alla oroliga tankar och det blir frid i sinnena. Klagomålen öfver tidens ondska försvagas och dyka endast upp här och hvar med förminskad styrka. De hjernspöken, som kallats till lif af 1888 års kyrkomöte, domna så småningom och den svenska statskyrkan försjunker ånyo i en mild och sakta slummer. I full sympati med det gamla ordstäfvet: »tyst på läktaren, presten sofver!» ljuder en välgörande snarkning genom de åldriga murarne. Man har glömt de många sprickorna, man märker icke, hur det knakar i fogar och bjelkar . . . tyst på läktaren . . . stör inte de sofvande . . . sömnen är helig . . .

De dårarne — de veta icke, att det fins en, som aldrig sofver, aldrig hvilat, och det är *tiden!*

Anatole de Suède.

Hvem är skulden?

Af

A. F. Å.

Att det nyss församlade kyrkomötet med sina utpregladt reaktionära tendenser i alla kyrkliga frågor och sina hänsynslösa försök att inskränka och kringskära det begränsade mått af religionsfrihet, vi ega, icke är ett verkligt uttryck för åsigtterna och tänkesättet hos det stora flertalet af svenska kyrkans medlemmar — detta är ett faktum, som ej gerna kan bestridas. Också ha dess beslut om skolrådets bemyndigande att inskrida mot folkskollärare för förseelser mot »kyrklig ordning», om de odöptas uteslutande från kyrklig rösträtt, om straffbestämmelser för religiösa kultushandlingars förrättande af lekmän och dess obevekliga tillbakavisande så väl af hvarje försök till inskränkning af den oförnuftiga och okristliga katekesutanläsningen, som ock af förslaget att afskaffa presteden åtminstone i dess nuvarande form — m. fl. åtgärder i samma anda — öfverallt i landet väckt en liflig ovilja, åt hvilken den frisinna pressen här och hvar gifvit uttryck. Det för vår andliga utveckling ödesdigra i dessa reaktionära åtgärder bör ligga i öppen dag för en hvar, som håller på religion och kristendom, men icke kan identifiera dem med kyrklig ortodoxi och luthersk konfessionalism. I samma mån som den kyrka, hvilken det vida öfvervägande antalet af det svenska folket ännu — åtminstone till namnet — tillhör, afskär möjligheten att reformera sig sjelf och gör sig omöjlig att vara ett uttryck för nutidens religiösa medvetande, måste det materialistisk-ateistiska fritänkeriet nödvändigtvis vinna allt större utbredning och komma att anställa allt fruktansvärdare förödelse. Den närvarande kyrkliga religionsundervisningen kan nästan snarare betraktas såsom en lämplig förberedelse därför än såsom

en motvigt deremot, ty den bidrager till att döda allt verkligt intresse och all djupare pietet för det religiösa.

Men hvems är skulden, att våra kyrkomöten äro sådana de äro? Orsaken ligger, säga många, i kyrkomötets sammansättning, i det oproportionerligt stora inflytande — tillsättandet af halfva antalet ledamöter — som det presterliga elementet der har, och den äfven så oproportionerliga andel, som det biskopliga elementet har i den presterliga hälften af mötet. Ehuru i denna förklaring ligger någon sanning, träffar den dock icke sakens kärna. Vi böra ihågkomma, att den hälft af kyrkomötet, som utses af menigheterna, väljes på grundvalen af en betydligt vidsträcktare rösträtt än riksdagens Andra kammar. Medan endast de, som skatta för minst 800 kronors inkomst, få deltaga i riksdagsmannaval, får deremot enhvar, som skattar för någon om än så ringa inkomst, således en hvar som har rösträtt i kommunens angelägenheter, deltaga — nämligen för så vidt han tillhör statskyrkan — i val af elektorer till kyrkomötesval. Tillsättandet af lekmanrepresentanterna i kyrkomötet är sålunda baserad på en mera demokratisk grundval än tillsättandet af den politiska folkrepresentationen.

Men huru begagnas denna rättighet? Och huru uppfylles den för hela vårt folks andliga utveckling så betydelsefulla förpligtelse, som med denna rättighet är oskiljaktigt förknippad?* Ett faktum är, att endast ett ringa fåtal af de röstberättigade deltaga i elektorsvalen. Särskildt var detta i hög grad fallet vid valen till det nu avslutade kyrkomötet. I Stockholm t. ex. var det i de särskilda församlingarna i allmänhet blott några få, på sin höjd några tiotal personer, som valde elektorer. Sak samma var förhållandet nästan öfverallt i landsorterna såväl i städerna som på landsbygden. I några församlingar inträffade det till och med, att ingen eller blott en valman infann sig, så att valförrättaren måste i största hast skicka efter en och annan för att något val skulle blifva af.

Visserligen finnes hos ett stort antal — måhända det öfvervägande antalet af den svenska kyrkans medlemmar — föga eller ingen insigt om betydelsen — för vårt folks andliga odling — af de frågor, hvilka kyrkomötet eger att behandla. Dock gifves utan tvifvel på alla orter inom Sverige äfven ett

* Man ihågkomme blott, att kyrkomötet har att behandla sådana frågor, som om hvilken lärobok skall begagnas för religionsundervisningen i skolorna, om katekesutanläsningens bibehållande eller afskaffande, om prestedens bibehållande eller afskaffande m. m.

ej obetydligt antal röstberättigade medlemmar, som känna och erkänna behovet af kyrkliga reformer, som inse det förkastliga i att på det andliga området använda tvång, och som ogilla allt hierarkiskt förtryck. Det är dem ansvaret för våra reaktionära kyrkomöten och deras resultat i första rummet drabbar; ty så svagt som deltagandet i valet äfven från konservativ sida varit, kan man knappast betvifla att desse frisinnade — om de blott på allvar velat — skulle ha kunnat bestämma valens utgång utefter hela linien. Och då inom den presterliga hälften af kyrkomötet åtminstone finnas några, som hafva vilja att verka för kyrkliga reformer, och som äfven under närvarande förhållanden åtminstone gjort hvad de kunnat genom framläggandet af motioner i en reformerande riktning, skulle säkerligen helt andra resultat i sådant fall der uppnåtts.

Folket inom den svenska kyrkan, som sofver vid kyrkomötesvalen och öfverlemnar åt en handfull kyrkliche reaktionärer att i dess ställe välja lekmanrepresentanterna, skall måhända med hänsyn till sina barns uppfostran och hela den nästkommande generationens andliga odling få skörda frukterna deraf; men då det knotar deröfver, må man med skäl säga: »du klagar, men du klagar dumt.»

Lysande frånvaro.

Glömska eller demonstration?

Gejerstoden aftäcktes i Upsala den 31 oktober

- 1:o. *icke* i närvaro af Sveriges konung;
  - 2:o. *icke* i närvaro af Svenska Akademiens direktör, *kansler*, ledamöter och sekreterare;
  - 3:o. *icke* i närvaro af Vetenskaps-Akademiens präses och sekreterare;
  - 4:o. *icke* i närvaro af Musikaliska Akademiens präses och sekreterare.
-
- 1:o. Geijer var dock »en kong i Aandens rige» och var högt uppburen af den n. v. dynastiens grundläggare;
  - 2:o. Geijer var en af de 18 — och — derom kunna väl alla svenske män enas — en af de allra ypperste i detta lysande samfund;
  - 3:o. Geijer hade skrifvit »Svenska Folkets Historia» och »Svea Rikes Häfder».
  - 4:o. Geijer var en af Sveriges yppersta tonsättare, ursprunglig, melodiös, full af karaktär, likasom i *allt* hvad han skrifvit, och framför allt *djupt* känslig. Hans tonskapelser skola aldrig dö så länge sinne och hjerta finnas kvar hos detta svenska folk, till hvars allra innersta ännu aldrig någon trängt så som Erik Gustaf Geijer och måhända den, som låg närmast intill hans sängarbröst, Adolf Fredrik Lindblad.
-

Återblick på den musikaliska vårsåsongen.

Af Volontaire.

(Slut från föreg. häfte.)

När läsaren tager kännedom om denna musikrevy är det väl antagligt att höstsåsongen har kommit på fullt allvar. I underbara månad maj hade naturorkestern alldeles försummat sig, åtminstone i månadens förra hälft. Naturen hade varit barmhertigare mot konsten, än naturmänniskorna i riksdagen, »vandalernas» grandiosa företeelse. Naturen hade vidare visat ett älskvärdt tillmötesgående mot de k. teatrarne, då hon genom kyla, hagel, regn och diverse slags oväder sökt mota allmänheten från sitt sköte och i stället fösa den in i de k. salongerna. Af väder och vind beror en teaterchef lika mycket som en roslagsskeppare, för begge lura grund och dolda undervattensskär, begge ha att göra med gästar om inte precis med troll, men när roslagsskutan gör haveri, går hon inte till kungs, det är skilnaden. Skilnad bör väl ock göras mellan haveriorsakerna, då man erinrar sig att roslagsskutorna ofta råka illa ut på grund af för mycken *last* — — —

Fast å andra sidan, hvad har k. teatern icke lassat på sig af talmi-talanger, af duodes-genier? Af tungt gods? Af tjocka, stora fastager? Af råmaterial, trävaror och pitprops?

Ja det blefve kanske vidlyftigt nog att orda om. Också lemnar jag saken derhän för att komma till de Behrenska bastonerna, som verkligen lockade ett och annat godt hus till vår f. d. öde operasalong.

Hr *Behrens* öfverraskade angenämt med att sjunga mycket bättre nu än då han senast var här. Rösten tyckes också ha mått väl af den goda behandling den rönt, ty långt ifrån att ha föråldrats klingar den lika bra, om ej bättre än vid senaste Trebelli-stagionen. Naturligt är att stämman ej har kunnat återfå den klang och glans, som den egde under sångarnas engage-

ment vid vår k. opera 1862—1870, men icke dess mindre är hans röst i och för sig fortfarande ett ståtligt instrument. Om det också ej eger en Elmladskas gigantiska värde, så har det ej heller de Elmladskas nödroppen, hvilket allt torde vara en förtjenst, som öfverväger mycket annat. Och som sångkonstnär står hr Behrens numera vida högre än sin kollega, som i det hänseendet var märklig att höra. Hu!

Deremot drager hr Behrens det kortare strået ifråga om sångens uttrycksfullhet och framförallt som skådespelare. Hr Elmlad var som sådan en utmärkt.

Men lyckligtvis finnes det något som heter rutin, ett slags cikoria-medel, utan hvilket jag är rädd världen ej skulle ega många skådespelare — d. v. s. på tiljan. Hr Behrens har en präktig rutin och så långt dess vingar kan bära hans talang, flyger den både säkert och snabbt. Men hvad deröfver är, är — ingenting alls.

Ett godt hjälpmedel, utan hvilket en andra bas står sig slätt på scenen, är sex fot. Hr B. har dem inne i fullt mått och för sig med hakan i vädret, ryggen rak och värdiga steg, m. a. o. allt som fordras för »en nobel hållning».

Som Sarastro sjöng hr B. den stora arian med mer expression än han brukar, särdeles vid dacapokupletten, då hans låga E klang med stor fasthet. Verdis musik är mindre i behof af de finare konstnärsegenskaper, Mozart fordrar, hvadan hr B. kanske i »Ernani» var ännu mer lyckad. Wagnersångare är hr B. i mindre grad; att han det oaktadt lyckats få en musikreferent att känna »en fläkt från de stora operascenerna» i en Wagner-opera, bör ju vara mycket hugnesamt för den gamla sångaren.

Denna »fläkt» sades uppbära hela akt II af op. Tannhäuser. Så väl ansågs hr B. gå i land med landtgreffvens enligt D. N. »korta och härliga parti».

Detta »korta och härliga parti», som många okunniga stackare (Hanslick, Norman m. fl.) ansågo och anse grymt tråkigt, fordrar icke mer än stolt hållning, tydligt uttal och pompös deklamation. Hr B. uppfylde alla dessa kraf på bästa sätt, men om han med sitt långrandiga trontal därför kan sägas ensamt ha »uppburit andra akten», torde vara dubiöst.

Publiken, som annars visade hr Behrens stor och välförtjent ynnest, var i »Tannhäuser» ganska kall mot honom, hvilket sålunda var partiets fel, det korta och härliga.

Efter första aktens slut inropades de spelande och hr Sellman fick en bukett. Efter den andra kastades en lagerkrans in, som hr S. tog upp och vördsamt räckte sin landtgrefve, men landtgrefven tittade efter adressen och då befans att mästersångar Volfram var adressaten. Adressaten var blyg och stod i kulissen, med mindre än hr S. tog och visade honom kransen kom han ej in, men då han äntligen lunkat in, utbröt en riktig storm af bravorop, som han ensam mottog med kransen i hand, till dess hr Behrens och fröken Ek just som ridån föll stego in från sidan hand i hand, liksom för att se efter hvad i Herrans namn var på färde.

Dessa små pantomimer roade salongen åtskilligt mer än det katolska recitativet, under hvars förlopp jag hörde två damer hviska till hvarandra: Jess', han skriker ju som det gälde lifvet. Den andra (antagligen Wagnerian, förebrående): Ja, men det gör det ju också, vet jag.

Frk. *Klemming* utförde i denna repris Venus' parti. Sjelfva fru Devrient i världen sade att derutaf absolut intet kunde göras. Att detta dock är möjligt i något högre grad än nu visades, uppenbarade fru Bergmans framställning vid operans premiére. Hvarför fru B. sedermera lemnat denna rol, der hon passade så bra, kan jag ej begripa, såvida icke några måttbestämningar från bildhuggarkonsten anfåttat teaterstyrelsens estetiska blick. — — —

Frk. K. är onekligen en måttfull staty. Af marmor.

Men hur den eldiga Tannhäuser kunnat bli så betuttad i en skulptur, låt vara med speldosa i svalget, är högst svårklarligt.

Han svärmar ju ej för »de fria konsterna» (precis).

Gjorde han det, borde han ej heller blifvit synnerligt berusad af Veneris grotta, sådan den ter sig vid Gustaf Adolfs borg. En radikal må ha sin fröjd deråt, men annars tycks oss detta rödt i rödt föga lockande och inbjudande arrangeradt. De s. k. dimmorna förefalla ock väl *påtagliga*.

I »Trollföjten» förekom samma rolbesättning som vid Elmblads gästspel utom Taminos parti, som hr *Lundmark*, ehuru ännu odisponerad efter en sjukdom, sjöng ganska förtjenstfullt och särskildt den stora recitativ-scenen med en verve, som lemnar Strandberg och Ödmann långt bakom. Operan gafs mycket väl och vackert på alla händer. Papageno-Örtengren tycktes nu ha kryat till sig efter Pariserfärden och var ganska glad och treflig igen. Särdeles bör han rosas för sitt undvikande af allt

buffoneri under Paminas gudasköna aria, nu som alltid en af fru Edlings ädlaste prestationer. Deremot hade hennes nattliga majestät lagt sig till med ett för »en kunglig person» opassande sätt att dedicera sina flörityrer enkom åt en ärad parkett. Det tar sig alltför vänskapligt ut, när det är fråga om grannlåter i en aria ur en opera-seria och till på köpet i denna passionerad majestätiska musik: En afgrundslåga rasar i mitt hjerta!

I mis-en-scenen ställer man sig icke librettos befallningar till efterrättelse vid ett mycket viktigt ställe. När det älskande paret gått genom eld och vatten och bestått sitt prof med heder, så sjunger kören: »Kom, templets portar öppna sig». Men det är just hvad de icke göra. Man ser Tamino och Pamina taga några steg upp på ett slags källartrappa, men de svarta portarne i fonden öppna sig ej för dem — i publikens åsyn, åtminstone. Om hr Christierson *sedan* låter sig angeläget vara, sen ridån fallit, vet jag ej, men det kan ju tänkas. Men en effekt är förlorad: ljuset ur visdomstemplet strålande emot det ur profningarnes skärseldar lyckligt segrande menskoparet.

Hvarför snålas med visdomsljus? Skulle sådant till äfventyrs — —??

En annan brist är bristen på presentabel orm. Den nuvarande tjänstförrättande reptilen tycks nästan vara hin sjelf, så tillvida som denne potentat ju kallas den *gamle* ormen och gammal synes den ifrågavarande vara om något. Han har ju så svårt att krypa, stackare.

Japanska prinsar måtte mer än andra prinsar vara rädda för dylika kräk, när ung Tamino kan väsnas så för den der lilla gröna slingrarens skull.

Ja, det tycks stå klen till med det djuriska elementet inom k. teatern numera. Taminos musikälskande lejon tycktes ha med döden afgått (mähända i förskräckelsen öfver Trollfjöjtsrepresentationerna på 70-talet) och Papagenos vidunder voro hvarken så många eller så förfärande som förr i verden. Äro de kanske realiserade till fabulösa pris för utrymmes vinnande?

Annars skulle man nästan tycka att direktionen kunnat uppoffra en eller annan sångare med obeskriflig röst till förmån för t. ex. ett par lejon, som kunna ryta så det gör en godt ända in i själen.

Det saknas lejon vid k. teatern. Om det saknas rytningar för det, vill jag lemna osagdt.

»Den svarta dominon» daterar sig på Stockholms operascen från december 1845. Under detta spelår och de närmast föregående och efterföljande bildade de Auberska operetterna repertoirens nyhetslista. Den tidens förhållanden orsakade emellertid att en nyhet icke gaf så många representationer i sträck som nu. Kort förut på hösten 1845 hade »Kronjuvelerna» f. f. g. gifvits, men redan i december samma år var direktionen och — publiken färdig med den operan och »Den svarta dominon» upptogs för att mycket snart vika för »Ambassadrisen» och »Sirenen», hvilka operor tillsammans upplefde ungefär — 10 representationer.

Man lefde ännu i efterklassicitetens ålder inom det musikaliska området och Auber hade rätt svårt att finna nåd inför våra svenska smakdomare. »Svarta dominon» ansågs betydligt underlägsen sina föregångare på svenska operascenen och eget är att läsa att man den tiden ansåg musiken i denna operacomique så — ojemn.

Numera anses »Svarta dominon» som bekant för Aubers minst ojemna arbete för Opéra-Comique. Men på den tiden utdömde man litet af hvarje såsom dess-dur-kupletterna, finalduon, dryckeskören, älskarens cantilena (som härom året med hr Ödman som tolk ansågs som »operans perla»!) o. s. v. och endast det rent komiska eller rent allvarliga såsom klosterkupletterna eller bönen fann nåd för de stränge granskarnes öron och — ögon, ty då för tiden bedömde man i ej ringa grad musik efter hur den tog sig ut på papperet.

Teatern hade denna tid en första och en andra koloratur-sångerska, af hvilken den ena kreerade Ambassadrisen och Sirenen (fru Gelhaar) och den andra Kronjuvelerna och Hälften hvar (fröken Fundin). Ingendera af dessa fick emellertid titelpartiet i denna opera, som i stället uppdrogs åt fru Liedberg född Widerberg, en dotter till Henriette Widerberg, hvars partier hon i viss mån ärfde. Fru Liedbergs »Svarta domino» lär ha varit en täck och behaglig uppenbarelse som allt, hvad hon utförde, men saknat karakter. Rösten gick ej ut med höjtonerna och koloraturen räckte ej till. Det kan vara skäl att erinra om flydda tiders prestationer nu då gamla opera-habituéer klaga så mycket öfver hur det nu är mot hur det förr var. Fröken Torslow gjorde en lyckad debut som Brigitta. Hr L. Kinmanson måtte ha liknat hr Pelle Janzon i allt som Gil Penz äfven i rösten, som han lär ha behandlat så treffligt att man ej tänkte på att han icke hade någon. Fru Bock var en utmärkt

käring som alltid och en sångerska, som nyss förut kreerat Valentines stora parti, sjöng nu — gumman Ursulas. Det var fröken Ström, hvars sköna röst så snart förlorade sig. I älskarens rol, som då heter Eugène, uppträdde Olle Strandberg, som på den tiden komplimenterades för »ledighet och liflighet i Auberska operor, som ligga så bra för hans talang». För den som sett hr S. under senare delen af hans artistlif låter detta nästan ofattligt, men jag antecknar det som ett faktum, att såväl i »Hvita frun» som i Aubers operetter berömdes af ganska stränga kritici hr Strandbergs »dramatiska talang».

Don Julianos parti gafs af hr — Sundberg, som alltså försökt sig också som operasångare. Hr S. lär ha varit »ledig och liflig» men ej nog elegant för en grand seigneur, eller som en recensent skrifver: »en hidalgo har dock ej den turnyr, som hr S. nu visar (!)». (AB. Dec. 45).

Ouverturen ansågs osammanhängande, orkestreringen ofta simpel. (Tänk om dessa herrar lefvat nu och hört ouverturen till »Paul och Virginie» eller nutida orkestrering — hade de ej dött förr, hade det väl händt deraf!)

»Svarta dominon» lades efter fru Liedbergs snart inträffade död in i garderoben och togs ej fram förrän efter två decennier att kläda fröken Gelhaars vackra axlar. Hon var charmante i alla afseenden, ehuru i sången ganska oberäknelig, så att Ludvig Norman mången gång godmodigt skakade på hufvudet när den med medfödd koloratur så rikt begåfvade sångerskan drillade och »skalade» upp och ned så att orkestern alldeles höll på att tappa koncepterna, utsatt dertill för en gäckande skärseld från ett det grannaste ögonpar som någonsin blixtrat från vår operascen.

Arlberg var då en elegant Juliano. Om hans turnyr fann nåd för professor Bauck vet jag ej, men deremot ansåg prof. B. och många dertill älskaren ganska klen. Det var dock — Arnoldson, som kort förut vunnit så lysande segrar i Hugenotterne och Oberon. Fröken Harling öfvertog denna opera som många andra efter frk. Gelhaar, men det var först 1873 som Svarta dominon upplefde sitt andra glans-skede. Olefine Moes tolkning står ännu i alltför friskt minne för att behöfva många ord. Hon göt en poetisk charme öfver rolen som ingen före eller efter ännu och var i alla hänseenden beundransvärd i denna rol. Fru W. Strandberg var också en förtjusande Brigitta och frk. Agnes Jacobson en lika duktig Perronella som klen — Nattens Drottning, hvilka begge partier hon samtidigt hade på sin reper-toar (!).

Hr Ohlson hade från Melchior, som blott har 2 repliker, ryckt upp i Julianos parti. Icke heller han förmådde tillfredsställa de stränga turnyr-anspråken och »fina Q», som artisterna kallade N. D. A:s recensent, klagade högljudt öfver Julianos brist på god ton och Horaces (f. d. Eugèns) brist på god röst. Det var för femton år sedan, men ej dess mindre sjunger samma sångare med ännu i dag i denna opera och tiden har ej ökat rösten. Hr Ohlson har afstått åt honom sin rol och sjelf anammat hr Strömbergs, lorden. På detta sätt gör hr O. en rundresa genom hela operan, så att han kan ge den solo till slut.

Horace har efter Torslow sjungits af hr Ödman, som i dramatiskt hänseende var så naiv att en recensent fann honom »charmant». Efter Uddman fick Janzon Gil Penz och har behållit den rolen. Deremot har fru W. Strandberg måst lemna sin flickrol och som fru C. Strandberg under tidens gång efterträdt frk. Jacobsson som Perronella tog fru W. Strandberg genast den rolen. »Släkten är värst.» Fru C. Strandberg hade då intet annat att göra än återvända till sin högmögiga nunna, der tidningen »Vikingen» en gång komplimenterade hennes »sträfhets», ett sakkunnigt beröm, då man erinrar sig denna avisas norska och mörska artiklar.

Frk. *Vendela Andersson*, som gifvit titelrolen i Göteborg på Blasieholmen, den tid då hr Josephson försökte »operera» der, och senast å k. operan, har gifvit rolen raskt och lifligt, men ej med denna skålmska gratie och detta poetiska behag, som var Olefine Moes hemlighet. Ej heller har frk. Andersson någonsin förmått ge den stora scenen som hon, kupletterna med denna finessfulla detaljering, denna skalkaktighet, som ligger under de fromma orden och visar hur road den unga flickan i alla fall varit af alltihop trots rysningarne. Men denna genanta jemförelse åsidosatt, kan man ej förneka prestationens förträfflighet i många fall, särdeles i spelet. Fru Edling spelade Brigitta med en kraft och näbbighet, som man ej förr sett hos Brigitta, och sjöng i Auberstil — en stor kompliment, då man betänker fru E:s mångsidighet, att ena qvällen jollra: »Vet ni då hvar Ni bör gå?» och den andra snyfta: O Maria, du smärterika!

Fru W. Strandberg var en lika bra Perronella som förr Brigitta och höll duktigt reda på — hr Rundberg, Melchior, han med de två replikerna och de kurtisanta fasonerna mot Inesilla, som förr hette Leonora. Hr Ohlson var ganska engelsk i uppsyn och sätt med något *svensk-engelsk* »brytning». I slutet af andra akten står han alldeles stilla med ett ljus i handen tills

hr Rundberg skämtsamt släcker ut det till lordens ogemena häpnad. I samma akt omtalar hr Janzon att han sett »fan sjelf» och tittar sedan vid razzia-galoppen i en tom — champagne-butelj om den efterspanade möjligen kan vara der. Detta påminde om hr Klinkowström på en annan scen. Hvilka excellenta bas-buffos desse båda! Skilnad: hr Janzon har alltid reda på takten.

Frk. Andersson sade med »Svarta dominon» farväl för alltid. Hr Josephson sade vid hennes debut att hon var ett geni. Efterverlden torde väl näppeligen säga detsamma, vare sig om den ena eller den andra af dem. Men en talangfull utilitet har den förra alltid varit, *mycket* talangfull till och med. De sceniska snillena göra ingen teaterdirektör glad, sade en sådan engång. Men de talangfulla utiliteterna, som kunna användas litet här och hvar och aldrig skämma bort någonting — de äro teaterdirektörernas balsam. Utom i de stora dramatiska primadonnpartierna i hjelteoperan har frk. V. A. varit med öfverallt. Hon har sjungit koloraturpartier af alla slag, italiensk seria, semi-seria och buffa, fransk seria och opera-comique, klassiska page-roler (Cherubin) och — Salomansk lindanserska, sist men ej sämst. Läger man dertill att hon spelat fru Kattong i Hittebarnet och Madam Angots dotter (det senare kanske ej på k. operan) — så bör intet tvifvel råda att en mångsidigare dansk undersåte har k. danska kronan svårt att få i present af den k. svenska kronan. Jag bör nemligen icke fördölja att ett par dar efter sen frk. A. med intagande behag sjungit åt sina kamrater på k. operan

»det himlens vilja är att jag ej hos Er skall bli kvar
— — och att jag ren i dag en make skall se ut»

— så — gråten I muser! — utträdde frk. A. en vacker middagstund som välbestäld dansk tanddotorinna ur Östermalmskyrkan.

Och alla den intagande sångerskans vänner citera med verklig ledsnad Tegnér, när de —

»vid tåget församlas: *Mot söder, mot söder!*»

* * *

Det Behrenska gästspelet slog bättre ut än vederbörande uppenbarligen vågat bedja eller tänka. Ända från repr. af »Tannhäuser» annonserades »hr Behrens' sista uppträdande». Men

som publiken denna Tannhäuser-representation råkade hylla så godt som alla de medverkande — hr Behrens i sitt torra parti exclusive — så fann man förmodligen att man borde söka arrangera åt den värderade gästen en mer uppmärksammat sortie. Hr Behrens uppträdde derefter »för sista gången» än i den ena operan än i den andra, tills dess den enligt menageri-egarnes terminologi »återkalleligt sista gången» firades den 4 juni. Om hr Behrens sedan »ännu vidare ytterligare extra» (samma terminologi) uppträdt på k. operan, är mig obekant.

Emellertid — på ofvanstående lilla vis hann publiken få återse sin gamla bekantskap i flera af hans bästa roller, såsom Leporello, Tell o. s. v. Det förra partiet har hos oss nu rätt länge fått undvara stödet af ett myndigt instrument, hvadan hr Behrens kraftiga toner gäfvö ny glans åt partiets skönheter, särskildt den spirituellet graciösa katalog-arian. I dramatiskt hänseende var prestationen underhållande, om ock hr Janzon, vår »faste Leporello», i det fallet kan bjuda på mer. I Tell hade hr B. tillfälle att förvåna med omfånget af sin stämma, som trots åren ännu ganska godt går ut med partiet, hvilket annars för en bassångare ej ligger så synnerligen fördelaktigt. Hr Behrens' Wilhelm var i alla hänseenden en fortfarande mycket parant framställning, visande huru långt en operasångare utan att vara konstnär i djupare mening kan hinna genom studier, observationer, rutin — imitationer o. s. v. Den mer hjertliga klangen i vår ordinarie Tells äfvenledes storartade stämma och framställningens värme och adel gör dock att åtminstone vi för vår del »nöja oss» med hvad vi ega. Om man för öfrigt jemför »Don Juans» och »Tells» återgifvande dessa aftnar, så torde priset tillkomma Rossinis operas, der första tenoren, hr Sellman, i sitt parti — den del han sjöng — inlade en eld, som Arnoldson trots sitt öfverlägsna organ ej var mäktig och der äfven damerna ganska väl gjorde skäl för sig. Deremot slarfvades med en hufvudfaktor, körerna, hvilkas strålande skönhet om något borde inspirera en konstförståndig teaterstyrelse till omsorgsfull värd.

Sist — åtminstone sist vi sågo honom å k. operan — gasterade hr B. som Plumkett i Martha. Denna är den lättaste rolen inom hans repertoar och lyckas honom bäst — nu som förr. Någon individualisering behöfs der ej, man gör der bekantskap — om man ej gjort det förr — med hr Behrens privata menniska, och lär det väl ej vara indiskret att säga att det är en mycket angenäm, lifvande och lifvad bekantskap. Lik-

som höstens bas-gäst, hr Elmblad, var störst i en sekt-visa, så var vårens dito, hr Behrens, störst i en porterlied. Hr B. var verkligen oförliknelig i denna visa och våra egna små beskedliga Plumketter — Söderman, Örtengren och hvad de heta — sjönko ned genom jorden med sina fridsamma vaggvisor emot detta »hurra», som dånade, drillade och fräste som den hvit-skummande drycken sjelf.

Frk. Almati, som hittills varit en ganska intetsägande Nancy, inspirerades nu af sin strålande glada motspelare och sekunderade hans komik i flera fall ganska bra, om också ännu bättre »Julior» funnits på vår scen, Trebelli och Charlotte Strandberg, t. ex. Att frk. Almati ej gick ut med sångpartiet var oroväckande för hennes eventuella engagement utomlands, der af en altsångerska fordras fullt ut det röstomfång, som Nancys parti utvisar. Måhända kan detta register, som förlorat sig under sångerskans engagement i Stockholm, genom öfning i tid återupphjelpas. Frk. Almati uppträdde »sista gången för alltid» denna representation. Det gör frk. Almati nu hvar vår. Den unga damen är så skalkaktig att hon dermed narrar sina beundrare i D. N. o. s. v. att i deras förtviflan öfver afgangen (frökens icke Nyheteras) hardt när skriva nekrologer öfver henne. I år har känslan gripit t. o. m. Aftonbladet, som i sin beklämning vänder litet upp och ned på den saknades roler, såsom då sångerskan förmenas ha sjungit Gertrud i Den bergtagna, Elsa i Svinaherden, hvilka roler det ännu återstår för professorn-kompositören — att skapa.*

»Martha» gafs föröfrigt med samma personal som i höstas. Sälunda tvingade teaterstyrelsen fortfarande frk. Karlsohn att misslyckas i lady Durhams rol, hvilket den i andra partier så framstående och gerna hörda sångerskan utan vidare kan sätta på k. teaterstyrelsens syndaregister — om der får rum någonting mer.

Några dar efter denna föreställning hade fru Hvasser sin »afskedsrecett».

Jag erinrar mig på tal härom en anekdot om en gammal onkel i landsorten, som, ifrig Hvasser-beundrare, icke nog kunde uttala sin hänförelse öfver »hur hon sjöng se». Det var i »Egmont» och Clara-Hvasser hade »med sin gudomliga sång rört mig till tårar, riktiga tårar». Jag kan ej beskrifva gubbens förargelse, när en något mer teatervan Stockholmare en gång

* Skapa, enligt katekesen = frambringa af intet!

dervid förklarade att det egentligen var fru Stenhammar, som sjöng, »hon stod i kulissen eller satt under bordet» (!).

»Stod i ku — satt under bor — så det är då ingen skam till hur de stackars aktriserna förtalas på sin bak. Jag ska säga honom, min gunsti herre, att jag såg Clara öppna mun, ja det gjorde hon och då var min herre kanske inte född ännu och sådana tänder hon hade —! Min herre hade vid den tiden säkert inga alls —!»

En annan recett-tagare var hr Lundqvist. Men han hade otur med sina program. »Konung för en dag» annonserades först, men måste i anseende till hinder inställas. Derpå kom »Lohengrin» och fröken Almati skulle efter sin beklagliga långa frånvaro i Göteborg och Köpenhamn ($1\frac{1}{2}$ vecka) der göra sitt högtidliga återinträde på vår scen, hvarjemte hr Behrens skulle medverka, som vanligt »för sista gången». Men hur det var så blef det ingenting af med det heller. Fröken Almati reste till Paris »der hennes föräldrar uppehålla sig», som en tidning upplyste, på det att allmänheten ej må oroa sig öfver den lilla stora sångerskans öde i fjerran land. Richard Wagner vek dock ej från programmet, ty nu blef det »Tannhäuser», som annonserades. Hr Behrens skulle medverka i Landtgreffvens rol. Onekligen var detta val af hr Lundqvist klokare än »Lohengrin». En recett-tagare bör framförallt ha något att beställa i sista akten, då publikens stämning (med eller utan nedre våningens *inflytande*) blifvit höjd och applåderna lättare att få i smatter. Erinrar man sig nu hur hr Lundqvist uppträder i sista akten af Lohengrin finner man hur gruffigt litet hans situation lämpar sig för applådsalvor, lagerkastning, bugningar och slängkyssar. Han bäres ju in på en bår och ligger stilla under ett svart skyнке, en ättehög lik, en kvarts timma, bäres derpå ut och nedsättes af de pustande drabanterne så fort som möjligt och till och med förr. I »Tannhäuser» deremot har hr L. en lång solo-scen i sista akten, ypperligt egnande sig för utbytandet af tankar m. m. med en charmerad salong. Om det nu till sist blef »Tannhäuser» som gafs eller icke på hr Lundqvists recett-afton, har jag mig icke bekant. Jag läste visserligen en notis derom i Dagens Nyheter morgonen derpå, men med säkerhet vet jag ingenting derom.

Hr Behrens begynte efter denna recett ånyo sina »sista uppträden». »Wilhelm Tell» skulle ges, »Martha» skulle ges, balett-recett skulle ges och mycket mer, »men hur det var må Gud allena veta». Jag följde icke kungliga svenska operan till

grafven och ehuru begrafningen lär ha firats med baletthopp, gissar jag föga hopp finnes för öfrigt om den lyriska konstens ordnande på ett våra operatraditioner något så när värdigt sätt. Fröken Hanna Ouchterlony, en för mig okänd sängerska, lär ha gifvit in anbud om Operans förhyrande, men om k. m:t bifallit denna sängerskas ansökan är mig okänt. Det vill emellertid tyckas att då en *bas*-sängare icke förmått gifva Operan en betryggande ställning, föga hopp om frälsning kan finnas hos ofvannämnda sopran-sängerska, hvars organisationsförmåga emellertid säges ingalunda skola understiga de gamla majorers och andra gamla militärers, som fordom brukat leda vår Operas öden. Angående sängerskans repertoar som artist, har jag låtit mig berättas att den skall gå i Louise Michaëlis, eller snarare Louise Michels genre. Verdis »Giovanna d'Arco», den rena oskuldsfagra jungfrun i spetsen för sin frälsande armé lär vara ifrågasatt som invigningsopera för den eventuella nya regimen. Som de gamla harporna i orkestern under den nya direktionen bli öfverflödiga, komma de i likhet med violiner och flöjter att ersättas med nya trummor, trianglar, bjellror, gongonger och ånghvislor, hvilket allt man hoppas skall bli af stor effekt i Richard Wagners religiösa tonspektakel, som denna direktion enkom är egnad att introducera i Sverige. Biljettluckorna komma att afskaffas, unga, vackra och dygdiga flickor och ynglingar (för femte raden militärer) skola gå kring med tallrick. Äfven viktualier mottagas. Naturalia non sunt turpia. Få se!

* * *

Musikföreningen fortsätter med sin lofliga ifver att göra i patriotism. Att Svenska Dagbladet icke mer senterar sällskapet uppsåt än att tidningen emellanåt affärdar dess konserter med några få rader, emellanåt iakttagar en hemsk och olycksbådande tystnad!

Sedan »Jesu födelse» firats för andra gången, kom föreningen med mindre pretentiösa, men mer konstfulla svenska verk.

Konserten inleddes med att hr *Lundqvists* populära gestalt med någon möda banade sig väg mellan föreningsmedlemmarne och slog sig ned bredvid (och på) flygeln, som hr L. troget vaktade hela qvällen.

Sedan stämde hofkapellet upp en charmant, lätt, skir och luftig orkestersats, »konsert-ouverturen», med geniets stämpel,

som allt af Söderman. Af samme saknade kompositör gafs det lilla körverket »Hjertesorg». Hur enkelt, lättfattligt, anspråkslöst, men hur i hvarje ton genombäfvadt af inspirationens heliga glöd, af ett sannt poetiskt sinnes svärmiska känslorikedom och fångslande omedelbarhet!

Publiken hedrade sig och verket genom att bissera det samma. Det framfördes utsökt väl, så af kör som orkester. I solostämman saknade en och annan måhända frk. Öhrströms patetiska föredrag, men också fru *Edling* sjöng med stor förträfflighet, som den aktade sångerskan måhända likväl utvecklade i än högre grad uti »Signes visa», en af Ludvig Normans bästa inspirationer och — fru Edlings också.

En nyhet för många var hr Svedboms »I Rosengården». Efter några takters förspel begynner en täck och behagfull kör med fritt behandlad tenorstämman, hvars sammanfogning med damkören åstadkommer rätt egna harmonier. Harmoniseringen är förförligt kalkylerad på den Södermanska fjellmusiken och bättre förebild står ej att få. Ett särdeles vackert ställe är rallentandot före fanfarerna, likaså stegringen vid »midsommartider» mot slutet. I sin helhet är detta körstycke arbetets helgjutnaste del. Prinsessans klagovisa strax derpå är dock rätt karaktéristisk med vackra anklanger från Söderman och Hallström, men själfständigt och dramatiskt utarbetad. Den något för ofta förekommande tonföljden af kvart och underdominant ger dock vissa partier en något maniererad anstrykning. N:o 3, Svennens sång, börjar karaktéristiskt och klingande och erbjuder en särdeles lycklig modulation i moll, men förlorar sig i fortsättningen. Den friskhet och omedelbarhet, som texten fordrar, uppnås ej genom enharmoniska förvexlingar, harmoniska och disharmoniska förvecklingar, oklara ackordföljder o. s. v. Vissa vändningar äro rätt godt funna, men man märker för mycket hur pinsamt de blifvit sökta dessförinnan. Vi hålla med hr Hallén att det är skada det fruktan för imitation eller banalitet hindrat kompositören att hängifva sig åt längre, mer flödande och ostylekade melodibildningar, som rätt hållna, lika godt om ej bättre, karakteriserat innehållet, till hvilket hr S. nu begagnar en alltför vidlyftig på samma gång som intetsägande apparat. I det fallet liknar han nästan — rysligt att säga — hr Hallén själf.

Aftonkören är mild och lugn med fasta basar som aftonkörer pläga ha det. Munkläten är ganska originell och damernas pianissimo dervid fint och välplaceradt. Både text och musik slutar utan någon sluteffekt, svensken säger kungadottern godnatt,

denna antyder att idyllen skall börja om i morgon dag, munkarne repetera, hvarpå allesammans ge sig till att sjunga Ave Maria, ett fromt, något oväntadt drag.

»Stackars liten sven, som om blomstern har vård», det var hr Lundqvist, som satt i tēten för de unga damerna, hr L. sjöng vackert med sin vackra röst och det är vackert så. Ungdomligt svärmeri och en viss poetisk entusiasm hade varit af nöden förstås, men då en ung Upsalastudent, som vi hört i partiet, var ännu torrare, bör ingen undra på hr L. Hans prinsessa tog saken ganska kallt och bemödade sig förnämligast att sjunga i takt och få fram höjdtönerna, der hr Arlberg ännu har diverse ojordt. Gud vet om inte fru Edling, som har många fler år på nacken, hade gifvit verket en långt ungdomligare tolkning. Det är ett tidens tecken att ju yngre våra konsertfoglar äro, desto kallare och förståndigare och tråkigare och fatalare sjunga de sina sånger.

Musikföreningens uppträdande »i rosegården» var alls icke rosenrasande och k. hofkapellet *ackompanjerade*. Mirakel!

Men bättre ändå ackompanjerade frk. *Sidner*, en behaglig ung pianist, som medverkade i Blommornas undran. De som undrade voro frk. *Klemming* (Majros), frk. *Juell* (förgät mig ej), tre musikvänninnor (penséer) och den som gaf svar på tal det var frk. *Karlsohn*, som skizzerade Papilios luftiga små koloratursprång aldeles som sig borde, fjärligslätt, skälmskt och småroligt. Penséerna sjöngo särdeles bra, kontra-alten gjorde speciellt god effekt. Hr Lundqvist inledde med några klockar-toner det hela och hr Strandbergs nästoner saknades ej heller, mera nasala än någonsin, i blomsterringen.

Damerna sjöngo sedan Snöflingornas kör af Norman. På frk. Öhrströms stora konsert okt. 86 gafs denna kör under hr Halléns anförande och äfven med fara att anses partiska till hr Halléns förmån måste vi tillstå att vi tyckte mycket bättre om den snön som föll i fjol eller för-fjol än den som föll i Maj. I allmänhet tycker folk heller ej om snö i Maj.

Ett ganska dundrande slut bestods i Normans Kung Hakes död, ett af den utmärkte kompositörens mindre framstående arbeten för öfrigt. Solopartiet är enkom skrifvet för apotekare *Smith* och hr apotekaren hade der tillfälle att briljera med både höjd och djup, det senare dock ej af Behrens sonoritet och vidd. Manskören skrek och orkestern gaf hals och publiken började sitt korståg ut mot det förlofvade landet, jag menar kapprummen, der de länge och väl belägra sina ytterkläder i den rysligaste

trängsel, hvarvid de stackars karlarne särdeles äro illa ut på grund af damernas mördande — icke blickar, men hattnålar. Småväxta personer äro i dessa skockningshålur i fara att alldeles komma bort. En af våra framtida tragediennor såg jag med oro klämmas hit och dit af hopen, men hon redde sig tappert, som Askungen i sagan med de fräcka systrarne. Feta personer äro skyldiga att allraminst taga tre biljetter för sin person, detta med hänsyn både till de späda läktarstolarne som till kapp-kapp-löpningarne.

Bättre stäldt i det fallet ha de det allt i Upsala, dit en pilgrimsskara flög med 10-tåget ett par dagar derefter med Margareta och Mefisto i spetsen för att höra och sjunga Rob. Schumanns »Faust». Mefisto hade tur- och returbiljett, alldeles så som erfarna personer råda när nyfikna personer vilja anträda en färd till hans rike — icke Ystads apotek, utan »dernere, ja dernere», som hr Willman brukade sjunga, innan han kommit sig upp.

Margareta möttes vid stationen af sin — man, men återfanns icke dessmindre på aftonen i den granna Aulan i ett välklingande samspråk med Faust. Mot slutet uppenbarade sig också frk. *Klemming*, som nästan mest sjöng i kören, det lilla der-utöfver ville ej gå riktigt ihop med den öfriga musiken. Orkestern satt högt i vädret och spelade ihjel mycket. Hr musikdirektör Faust var klok nog att spatsera fram litet mot publiken, som därför hörde honom bäst. Hr *Smith* var litet af hvarje. Än Mefisto, än »ond ande bak Margareta», än pater Profundus (»djup region») än pater Seraphicus (»mellanregion») än »arbetsförman» och till sist Doktor Marianus. »Unna mig att skåda få nådens hemligheter» skulle doktorn ha sjungit »med hänryckning» enligt textboken, hemligheterna hade dock ej den verkan, det blef ingen hänryckning af. Jemntjockt och ointresseradt ointressant föredrog hr S. detta praktfulla nummer. Frk. *Karlsohn* uteblef och med henne »den stora synderskan» »Samaritanska qvinnan» och »Egyptiska Maria». »Sorgen» var dock som alltid trogen och representerades af f. d. frk. Olena Falkman, hvars herrliga organ och poetiska sång icke fått många efterföljare i vårt land. Flera professorskor och doktorinnor deltog i utförandet och hedrade sig särskildt genom en väl utförd kvartett, till hvars toner fru Edling och frk. Klemming lyssnade med tydlig förnöjelse. Hr *Lejdström* hade Fausts långa parti som han utförde med stor bravur, d. v. s. mer liffull och intresserad än vanligtvis. Hr *Strandbergs* tenor klang denna afton

mera rent och fritt än hos Musikföreningen och gjorde smekande behagfull verkan i Ariels graciösa melodiglänande strofer. Mindre lyckades sångaren med pater Exstasicus, (»sväfvande upp och ned»). Denna sväfning fick uttryck också i röstsväfning, extas passar dessutom hr S. i allmänhet ganska lindrigt att åskådliggöra och att höra hr S. sjunga om »pilar, o stingen mig, lansar betvingen mig, klubbor, nedslungen mig, blixtar, nedljuven mig», gör på det hela taget ett ganska fridsamt intryck. I slutkören deltog hela estraden, orkestern lyckades icke så som den ville *tuta öfver* i detta nummer. Efter denna granna körs stolta sluttoner applåderades både länge och väl, hr Hedenblad bugade och fru Edling neg, men vid tredje »inropningen» ville ingen tacka, då ändtligen damerna med våld släpade fram hr H., som inlagt största förtjensten vid framförandet af detta förut i Sverige ohörda musikverk, och därför har gjort sig ärligt förtjent af musikverldens erkännande.

Nytt vin på gamla flaskor.

Två ord om den nya *kgl.* opera-regimen.

Af *Volontaire*.

Artilleriplan! Koketta varelse! Som ej begär mer eller mindre än ett kungligt stall att bepryda dig med. Man lägge märke till »kungligt». Ty ett vanligt stall anses ju näppeligen höra till prydnadsaker, liksom det allt är skilnad mellan en vanlig stallchef och en kunglig, en hofstallmästare är minsann ingen vanlig stalldräng, han. Icke heller äro kungliga hästar vanliga hästar lika. Liksom en kammarjunkare är långt för mer i rang än en professor, så är en *kgl.* lifhäst vida mer än en kammarjunkare. En *kgl.* lifhäst, som går med i sorgen, gör en långt dråpligare effekt än en kammarjunkare, har sorglig som helst. Nåväl; var det då underligt att Helgeandsholmen i så många år med förtviflans envishet kämpat att bibehålla slik förnäm och elegant utstyrsel, som den hittills haft. Kan man förtänka holmen dess högst förklarliga nedslagenhet, då den skall degraderas på det viset och se obskyra bankvarerter och onda Mammons-trälar hafva sin varelse på samma mark, hvarpå de kungliga hästarne hafva trampat, gnäggat, frustat och annat mer?

Svårligen! Men värre vore det dock om den blefve lemnad ensam att inkräktas af blomster och blad, liksom den stackars Strömparterren. Svea Rikes Bank är visst en dålig ersättning för ett stall, ett kungligt, men något är det dock. Mätte blott denna kristliga förening icke för snart upplösas på något rasande sätt, så att bankräntorna falla djupare ned än önskligt är i den brusande vilda ström, som så länge väntat på Vasabrons nedkomst.

Men när nu Helgeandsholmen blir sirad med bastanta granitkolosser, så blir det för rysligt att se Strömparterrens öfvergifna belägenhet. — Dock, räddningen låter nog ej länge

vänta på sig. Det säges att inom en icke så aflägsen framtid en filial här skall byggas till pastor Beskows etablissement på Blasieholmen, hvilket börjar bli för trångt, något som ju alltid är ett godt lifstecken eller också en filial till Nya Hittebarns-huset, som också börjar bli så rysligt trångt, också ett tecken till lifaktighet.

Men öfver dem alla, dessa bank, barn- eller prestholmar, strålar Artilleriplan, som redan förut ansågs för en vacker plats, en lunga i kroppen Stockholm, men som därför nu ingår i ett än mer lysande skede i framåtskridandets trogna tjänst, alla våra radikaler till synnerlig tjusning!

Men kgl. teatrarne! Radikalerna jubla, men de gråta, de sitta med florstufva det här året, enligt hvad premieraktör Hedin försäkrade i sin afskedspredikan Juni 1888, så sorgligt är det. Farbröderna förtogo sig på de kgl. hästarnes omflyttning, inte ett öre hade de kvar åt Euterpe och Thalia, tvenne damer, som efter att blifvit af farbröderna hittills soutenerade anständigt, om ock ej generöst, i ett nu befunno sig på bar backe.

Den äldsta skönheten, som nu i öfver 100 år haft våning i operahuset, fann sig mest kränkt. Hon lät genom sina affärsmän delgifva själfva Hans Kungliga Majestät sina bekymmer, hvilket sorgligt nog icke hade några de minsta följder. Kom så hr källarmästar Bengt Lagman på den tanken att damens beundrare, hon hade sådana, nu möjligen skulle reträttera från »våningen inunder», der de uppeldat sina känslor, om damen blef vräkt ur huset. Men hr Lagman hade sjelf icke tid med damen, han har tillräckligt med damer ändå att hålla reda på, ett par hushållerskor, en kallskänksförestånderska, ett par kassörskor, åtskilliga kokerskor och köksor, diskerskor o. s. v.», upplyser hr Lundin i Nya Stockholm, som välvilligt tillägger »uppassarne få sin föda, men för öfrigt — — — —» o. s. v.

Alltså, en homme d'affaires måste upptäckas. De gamle hade efter sin effektlösa litania lemnat damen åt sitt öde, ja, den ene hade ej mer minne af skön Euterpes 100:åra behag än att han genast inlopp i äktenskapets hamn för att »köpa en landtegendom», som hans efterträdare påstår, eller »hyra en liten lägenhet på Fågelbrolandet», som han sjelf påstår. Denne efterträdare efterträdde dock egentligen kgl. operans regimentskrifvare och eger dess värre intet regimente att skriva i, men en nyhetsbyrå som vid tillfälle står till den skönas disposition. Operadirektör blef regementsmusikdirektör Nordqvist, som dock ej haft något regimente på länge, utan passerat

graderna i Euterpes ynnest som hästryktare (kormästare) portvakt (ballet-musik-anförare), kammarlakej (2:dre kapellmästare), lif-betjent (1:ste kapellmästare) och nu ändtligen — äkta man, så länge det räcker.

Den nye äkta mannen har med sällsynt artighet gjort allt för att fruns beundrare måtte finna det riktigt trefligt och komma i allt större skockar. »En foyer fattas», så ha de länge klagat. »En foyer», svarar det nya regementet, »ah bah! två ska ni få, fler till, om det kniper.» Hr Bengt i underjorden blir inte efter. »Blir deroppe flera lägenheter utan punsch, så ska här nere bli så många fler med. Här ska bli gentilt i farstun, speglar, fasoner på tak och väggar, krumilurer på dörrar och rutor i golf, snygga diskar och stora glas, och allt — allt har jag förtjensten af.»

Vid åsynen af Euterpes goda belägenhet är det ej underligt att Thalia känner sig smått jalouse. Icke heller hjälper det vänskapen, att Thalia ålagts betala 15,000 om året åt Euterpe, åt en konkurrent, och dertill skall hon vid behof underhålla henne med sängar och soffor och bord och stolar och hr Törnqvist och fröken Zetterberg och hr Norrby och hr Grip och andra förnödenheter för det högre skådespelet. Åt en konkurrent! Oh!

Emellertid har hon dock tak öfver hufvudet. Hr Fredrikson har med henne svurit hymens fana och de bo nu Östra Trädgårdsgatan Numro . . . Herrskapet började sina mottagningar med klassisk komedi, men som detta strider mot Numro . . . traditioner, så har man nu lyckligt och väl återgått till de små farsroligheterna, dervid fru Hartman och hr Waldteufel aldrig fattas på hvar sin sida om rampen att med sitt näpna kling uppmuntra en ledsen allmänhet.

Sålunda hafva nu våra kungliga teatrar inlupit i ett par nödhamnar att ligga der ett spelår eller fler, allt efter som ödet länkar.

* * *

Redaktionen har önskat några ord om den nya operaregimen, *det nya vinet på den gamla flaskan*.

Vi ha dock hittills endast högst ylligt kunnat beskåda den Nordqvistska opera-företeelsen, hvarför vi icke kunna stå till tjänst ännu med annat än flyktigt skizzerade intryck, eller med andra ord med — *två ord*

Hr Nordqvist började allaredan sin kormästarebana med en liten razzia, ganska välbehöflig för resten, och förmådde på helt kort tid ingjuta anmärkningsvärdt med lif och friskhet i körens musikaliska prestationer, hvilka närmast från hans embets-tid bjudit på snygga saker i harmoni och takt, dervid Mozart och Weber som vanligt misshandlats med största nitet, »Trollflöjten» isynnerhet, som säkerligen aldrig någonsin gifvits ynkligare i denna världen än på svenska operascenen i medio af 70:talet.

Hr Nordqvist har också nu anställt en razzia, hvarvid flera obeskrifliga röster bland solisterna förpassats utom hörhåll — somliga hördes då ej alls, förstås, men de sågos i alla fall så mycket mera.

Angående de nya krafter, hr N. enrollerat, anse vi oss böra intaga en afvaktande ställning, beklagande likväl att hr N. i *dess* tider begår sådana otidsenliga handlingar som att importera råmateriel från utlandet, då egna resurser i den vägen ej tryta och — Sverige åt svenskarne, k. operan också, inte sannt, tullpatriotiska pressblommor?

Hvad repertoiren beträffar, är ingenting att klandra. Men t. ex. »Oberon» gafs liksom bra under Willmans tid som nu, ja än bättre, när hr Ödman då fans för Hüons rol, den hr Lundmark visst icke går ut med *comme il faut*. Så några lofsånger speciellt åt den nya regimen för den operan anse vi opåkallade. Likaså Mignon, der fru Anna Bergman saknas i Philines rol och hr Lange i Lotharios. Deremot gratulera vi Laertes, hvilket lilla parti ej sedan Arlberg haft en så lycklig representant som nu i hr Linden.

Den nye Mefistofeles i Boitos opera var kanske ej disponerad den akt, jag åhörde honom, hvarför jag låter honom fara så länge, i förbifarten komplimenterande frk. Klemmings »sköna Helena», en verkligen stilfull grekinna, som med aplomb framstälde sin Troja-scen. Kärleksduon saknade dock Grabows *con amore*, ehuru det föreföll oss som relativt sedt frök. K. var litet mindre is denna afton än annars i sin sång. Hvad jag såg af hr Bruns Faust förbigår jag med största nöje. Bättre tige än illa tala. I slutakten lär han emellertid haft några lyckade skådespelar-moment, men så länge var jag ej med. Slutet godt, allting godt, är ju också ett ordspråk, stundom rätt — beqvämt.

Eget att vår svenske tenor, hr Ödman i samma rol debuterade i Danmark som den danske tenoren hr Brun nu i Sverige,

neml. Faust i op. Mefistofeles. Begge två vunno endast succès d'estime. Patriotismen å sido, tror jag dock danskarne ej behöfva afundas oss.

I Gounods Faust-roll har hr Nordqvist haft det goda omdömet att ej exponera sin danska eröfring. Det var alldeles nog med Boitos.

Minnet af hr Bruns medverkan i Gounods opera tycktes vara så starkt hos vederbörande att de hellre äfventyrade hr Lundmark efter några timmars förberedelser i den rolen än återtaga hr Brun, för hvilken man i vintras enkom inöfvade operan, en complaisance hors ligne d'un ridicule — — —

Hr Lundmark blef således till sist Faust vid operans 200-års jubileum, som föregicks af ett artigt puffande i tidn. Vårt Land, som börjat visa de kgl. teatrarne en glädjande välvilja, gående så långt att knapt någon enda representation förgår på k. operan utan ett par hulda rader i den goda prestidningen förut och en sockersöt halfspalt efteråt. Det är vackert och det är oegennyttigt också. Ty bland tidningens läsare finnas många »ömna samveten», hvilka icke utan bäfvan betrakta tidningens amikala teaterfasoner och mer än en hederlig abonnent har med känslor af onämnbär smärta sett hur den ädle skalden Wirsén prostituerat sin penna med teaterkritiken, der han »blifvit bättre» efter en omoralisk parisiskas prestationer. Märket C. D. W., så ljufligt som literaturdomare, finna de sorgligt under en teater-artikel. Så ha flera »djupare sinnen» sagt. Och detta teaterpuffande kan ta en ända med förskräckelse, om tidningen ej betänker kontraktsprostarnes känslor, de ypperlige prenumerantsamlarne — — —

Kronjuvelerna. *

Aubers qvicka opera »Kronjuvelerna» var det ett sant nöje att återknyta bekantskapen med, ehuru en och annan

* I afvaktan på de utförligare recensioner, Volontaire bebådat, har red. ansett sig böra förskaffa sig några ord om den repris, som ådragit sig mesta uppmärksamheten.

roll icke fullt kom till sin rätt. Detta gäller i första rummet frök. Ek. Man behöfver icke vara kritiker ex professo, för att förstå att detta parti icke lämpar sig för hennes naturell. Hennes af naturen något tunga koloratur är ett väsentligt hinder, och härtill en alltför trög replikbehandling gör att den charme och elegans, som Katarinas parti fordrar, icke fick den rätta tolkningen. Emellertid eger frk. Ek en så mångårig rutin, att hon icke förstör rollen. De applåder, som hon fick för sina bravurvariationer i 2:dra akten, bör hon skriva på sina gamla vexlar.

Hr Janzon (Reboledo) är ibland ganska rolig, men gör sig tyvärr skyldig till samma fel som frk. Ek vis-à-vis dialogen, i synnerhet när han läser upp sin rapport till drottningen, innehållande knuten i hela intrigen. Uppläsningen bör göras så, att publiken sättes i spänd väntan. I stället hade den aldeles motsatt verkning. Jag såg mer än en hand på ett misstänkt sätt föras upp mot munnen.

Hr Lindens Don Sebastian var något affekterad för att representera en portugisisk ädling och officer. Hr Lundmark (Enriquez Sandoval) har enligt vår mening det parti, hvari han lyckas bäst. Hans framställning var både i musikaliskt och dramatiskt hänseende särdeles aktningvärd. I motsats till de andra, undantagande fru Edling, var hans dialog flytande och lätt, som den bör vara i en Aubers opéra comique. Vi gratulera honom härtill, om ock han i sitt hjerta måste dela äran med regissören. Fru Edling var en täck Diana, och hr Strömberg fylde sin plats.

Med anledning af »Kronjuvelernas» upptagande på stora Teatern kan det måhända vara af intresse för våra läsare att se hur *Tidning för musik* för ett trettiotal af år sedan bedömde operans utförande å vår kgl. scen med hrr Willman, Strandberg, Uddman och fröken Wetterstrand i hufvudpartierna. Recensionen lyder som följer:

»När Scribe och Auber förena sina bemödanden tillvägabrindandet af en dramatisk produkt, så kan man med visshet räkna på att hvad de än vinna eller förlora, vinner dock alltid allmänheten en glad aften. Huruvida nu »Kronjuvelerna» förtjena att förvaras i konstens skattkammare, eller endast ega förmågan att för ögonblicket blända med sin glans, skola vi i det följande närmare undersöka. Scribe behöfver som vanligt framförallt en pikant omständighet, som ger färg åt det hela och som i nödfall får vara hur osannolikt som helst. Men den raskt framåtskridande handlingen lemnar åskådaren föga tid att anställa reflexioner; han förledes lätt till att tro på det otroliga, och finner till sin belöning sin uppmärksamhet sysselsatt på det lifligaste och mest omvexlande sätt. Åskådarens likgiltighet för knutens slutliga lösning är

den farligaste klippan för dramatikern och den förstår Scribe förträffligt väl att kringsegla. Ett bevis på författarens takt som librettist är att han bevarat stycket för utseendet af en »Haupt- und Staatsaktion» och så mycket som möjligt låtit hofintrigen träda i bakgrunden; ehuru ofta af god verkan i en talpjes är en sådan ofta oanvändbar till musikalisk behandling. Deremot har han i 1:sta akten företrädesvis framlyftat de karaktäristiska zigenarscenerna och Katarinas mystiska uppträdande som gifva ett särdeles lyckligt musikaliskt stoff. Äfven 2:dra aktens eleganta ensemblenummer och konversationsstyckena i den 3:dje gifva tonsättaren tacksamma momenter för handen, hvaremot ett och annat enskildt nummer (såsom den första duetten i 2:dra akten) innebär för den musikaliska behandlingen ofruktbara ämnen. Äfven kan man ej frikänna den eljes underhållande dialogen från åtskilliga longörer, hvilka dock i originalet utförda med fransk velocitet, måhända äro mindre märkbara. Pjesens rikedom på pikanta och underhållande motiv återfinnes ock i musiken, hvori det finaste skämt, de qvickaste vändningar korsas sig under formen af lätta, ständigt skiftande melodier. Men konsten är lång och lifvet är kort; detta har Auber väl vetat och därför, då det senare ej kan förlängas, i stället stundom förkortat den förnas, hans pensel har merendels varit för snabb, för att gifva taflan den tids- och lokalfärg, som just här med så mycken fördel kunnat anbringas, hvarför operan egentligen ej eger någon total karaktär och ej frambringar det deraf beroende intrycket. Zigenarväsendet är skildradt med djerfva och vilda toner, men de sakna den fantastiska karaktär som man här väntar; Katarinas romantiska böjelse för det fria lifvet bland skogarnes barn är den princip, som skall ge någon enhet åt den kameleontartade gestalten med dess kapriciösa gratie, dess skalkaktiga lynne — men äfven härom har komponisten föga att förmåla. Med ett ord, det romantiska elementet, hvilket isynnerhet icke bort saknas i ett drama från den Hesperiska halfön — dermed befattar sig Auber i Kronjuvelerna lika litet som i sina öfriga verk, så vidt vi känna dem. Mest obsevärdt visar sig det Auberska lynnet i sista aktens final, der en galoppmelodi fungerar såsom portugisisk kröningsmarsch från 1777 och tillika användes vid drottningens högtidliga förklaring rörande sin förmålning.

Dessa skuggsidor upptäckas vid granskningen, men erbjuda sig ej sjelfmant under åhörandet. Man förbiser lätt de svagare partierna för de qvickare och underhållande, hvarpå operan är så rik. Häribland nämna vi Katarinas visa i första akten, utmärkt genom behag och originalitet, och som har ett effektfullt ackompanjemang af manskören. I detta nummer förekommer ock en zigenarkör, som är af mycken drastisk verkan. Duetten, som utgör början af finalen i samma akt, är graciös, och sjelfva finalen anse vi för det måhända bäst arbetade och intressantaste i operan. Här förekommer en vacker kör i katolsk kyrkostil af de till munkar förklädda falsknyntarne, hvilken sedan vidare utvecklas genom varierande instrumentation och solostämmornas deltagande, till en del i lätt figurerad stil. Ut i 2:dra akten (vid festen hos grefve Campo Mayor) utmärker sig ensemblenumret med den briljanta tvåstämmiga boleron och Katarinas bravurvariationer, hvori hon på ett högst komiskt sätt afsnäser den bekymrade älskaren. Äfven finalen i denna akt är väl genomförd och erbjuder täcka melodier. Deremot innehålla de båda duetterna temligen klena motiv, helst den första, hvori valslusten tycks ha fått nog mycken makt med författaren. Ut i sista akten nämna vi

quintetten, ett lifligt och väl ordnadt konversationsstycke, samt terzetten, som åtminstone ej saknar effekt, hvaremot den magra sopranarian samt finalen (hvarom vi ofvan ordat) utan tvifvel utgöra operans svagaste sidor. Författaren har sålunda minst lyckats uti den sista delen af sitt verk; han tycks emellertid ha hoppats på de muntra dansmelodierna, och äfven här har den världskloke mästaren ej missräknat sig.

Operans utförande vittnar ej öfverallt om troget memorerande och i det hela ännu mindre om den fart, den élan, som är den franska speloperans lifselement och fåfängt söker få makt med vår svenska flegma. Emellertid bör man ej försumma att höra fröken Wetterstrands förträffliga koloratursång, hvilken isynnerhet i den vackra boleron och de båda fiorityrariorna framträder i hela sin glans. Fru Strandberg, fin och liflig såsom vanligt, bör ock nämnas med beröm; vi erinra henne blott att i boleron ej låta respirationen förleda sig till att pausera vid förhållningarne, emedan den harmoniska effekten derigenom går förlorad; äfvenså tillstyrka vi ett noggrannare iakttagande af ensemblen uti den sista terzetten. — Herr Willman ger här nya och öfverraskande prof på sina artistiska framsteg; han träffar ganska lyckligt den blandade ton af förslagenhet och äfventyrlig djerfhet som ligger i rollen; derjemte bör nämnas hans ovanligt tydliga artikulation. — Herr Strandberg, som i allmänhet tyckes finna sig bäst, då han undgår den sentimentalitet, hvilken eljes plägar tillhöra hans fack, ger Enriquez i allmänhet med lynne och har öfver hufvud här ett af sina tacksammaste partier. Herr Uddman ger Campo Mayor med sin vanliga teatervana, dock behöfver hans hållning mera grandezza och en mera markerad ton af en intrigant hofman. Herr Dahlgren har ett biparti, hvare hans röst gör mera effekt än hans spel.

Pjesens uppsättning i dekorationer och kostymer är som vanligt utmärkt värdad. Med tilläggande af något mera lif och precision i utförandet bör denna intressanta opera ännu länge bibehålla sig hos oss.

Ehuru man måste erkänna att recensenten röjer en studerad musiker, kunna vi dock icke dela hans åsigt i allt. Han miss-tager sig, så väl som många af våra nuvarande auktoriteter. anseende att endast den tyska skolan med sin breda stil och öfverlastade instrumentation är den absolut rätta. Ett bevis på Aubers genialitet finna vi i ett litet nummer som för det mesta halkar ouppmärksamadt förbi, sarabanden i 2:dra akten, hållen i fullt klassisk stil, fint och elegant utarbetad. Skada blott, att situationen på scenen icke tillåter oss att få höra den i sin helhet.

Från Parkett.

Man har ibland hört det i höst började spelåret benämnas såsom ett försöksår för de kgl. teatrarne och dervid har väl närmast afsetts deras ekonomiska status eller möjligheten för de båda teatrarne att reda sig, sedan de icke längre äro i besittning af sin gamla hvarken juridiska eller moraliska, men faktiska *plein-pouvoir* att från statsverket pretendera hvad de sjelfva finna för godt. Skulle det under året komma att visa sig, att affärerna icke ginge i hop, så skulle, förmodligen alldeles med frånseende från anledningen dertill, tyckes man i sin fåvitsko inbilla sig, konungens hjerta vekna och riksdagens sinne blickas och teatrarne få glida åter in på sådana hjulspår, der arbetskraften och förtänksamheten i minsta möjliga måtto ansträngdes. En mindre materialistisk och icke minst från synpunkten af teatrarne egen heder och verkliga fördel värdigare uppfattning vore väl dock att betrakta året som en inledning och begynnelse af ett välbehöfligt energiskt och entusiastiskt uppfostrings-, upprycknings- och nydaningsarbete i alla hänseenden samt att sedan vid årets slut bedöma resultaten från den synpunkten.

Huru det emellertid kommer att utfalla både i ideelt och materiellt hänseende, är nu för tidigt, åtminstone för en utanförstående, att yttra sig med någon bestämdhet om, men det vill synas, som om särskildt operans bemödanden ginge i den rätta riktningen. Der har vidtagits den sedan åratals trängande nödvändiga utmönstringen af förbrukade eller redan från första stunden mindre lämpliga krafter; der synes arbetet, såsom också en framstående kritiker bekräftat, med kraft och fart bedrivas och operans nye chef tyckes vara i besittning af en energi

och en praktisk blick, som man just icke varit van att finna hos en chef för en »kunglig teater».*

Återigen i afseende på Dramatiska teatern torde kanske vara säkrast att tills vidare förbehålla sig fullt fri och öppen talan. Ett synnerligen stort plus i styrka är ju alltid återkomsten af hr Fredrikson, men ett ovederläggligt missgrepp var det att vid associationens bildande behålla så godt som allesammans, i stället för att söka bygga företaget först och främst på den lilla — rent af ganska lilla — kärngruppen af verkliga förmågor samt derefter på de talrikare goda användbarheterna samt så vidt möjligt frigöra sig från återstoden. Då hade man åtminstone tagit ut ett steg i riktningen att åstadkomma en elittrupp, så pass något sådant för närvarande är möjligt här i landet. För den stora teaterfyllande allmänheten torde det sant nog i alla fall komma att dröja en tid, innan den vaknar till insigt om betydelsen af denna försummelse, ty den synes ännu ganska barnaframt lyssna till de dogmer, hvaröfver teaterns åldrige »handgångne» män ibland recensentkåren esomoftast salvelsefullt predika, eller att snart sagdt *allt* hvad som vid Dramatiska teatern presteras är oupphinneligt af andra och utan vank och lyte samt att hvareviga en der anställd i och med sin ankomst dit och för hela sin vistelse derstädes kommer att tillhöra den verkliga konstnärssaristokratiens tunnsådda leder. — Dogmer såväl i religion som litteratur eller konst kunna nog vara bekväma hyenden för dem som få hvila derpå, men verka snart stagnerande i afseende på ett lifligt och fritt pulserande lif, som eljest skulle vara mäktigt af verklig utveckling och rikt på framtidslöften; dock kunna dogmer lyckligtvis aldrig på längden hålla sig uppe. Och om icke teaterns egna allvarliga bemödanden gå i riktning af att undanröjda och förebygga de dåliga verkningarna, som af den förra eller den senare orsaken skulle uppstå, skall nog publiken ändå till sist inse beskaffenheten af denna dogm, ty det är nu ett obestriddigt faktum att Dramatiska teatern släpar på åtskillig s. k. död vigt i krafter, hvilkas vistelse dersammastädes endast kan

---

* Operan har ock dessutom fått mottaga ett par så nådiga yttre vederbörligen af hög ynnest, att det bör kännas lätt för densamma att arbeta. Af hans majestät har den ju till foyern fått låna — litet möbler och till kansliet högstendansammes hofkorrespondent. Och ej nog härmed, med en annan stormakt, kung press, har operan fått gå i hälftenbruk om sin nye sekreterare, i musikrecensenten hr Fr. Cronhamn.

vara till förfång för teatern och troligen äfven för deras egen utveckling.

För att under nuvarande förhållanden icke blott bära sig, utan ock vara till nytta och ej svika sitt ändamål, är likväl Dramatiska teatern ingalunda i behof af en dylik konstlad, uppskrufvad glorifiering och okritiskt dogmatiserande, utan bör för sin egen heder undanbe sig all slik väntjenst. Den sitter nämligen inne med så goda resurser och arbetar — för att vara här i landet — under så ovanligt gynsamma förhållanden, att vilja blott vederbörande ligga i och arbeta enigt, ordentligt och med klok förtänksamhet, teatern ej behöfver vara synnerligen orolig för resultatet. Hittills åtminstone och så vidt jag kunnat se, har heller ingenting inträffat, som ger anledning till antagandet att från teaterns egen sida komme att användas annat än fullt lojala och ärliga vapen i den täflingskamp, som till konstens gagn bör ega rum' med de andra teaterne. Huruvida åter *alla* den offentliga kritikens handhafvare, som vare sig af rent personliga skäl eller af intresse för den dramatiska konsten med sina varmaste sympatier omfatta denna samma teater, alltid tillbörligen ställa sig opartiskhetens bud till efterrättelse, lemna jag f. n. osagdt.

Det gamla systemet vid Dramatiska teatern slöt med en storartad afskedspresentation: ett högtidligt sorgetal och en galen fars. Det nya systemet tog i stället vid med ett af världslitteraturens klassiska stycken och ett svenskt original, men utan något som helst tal. Och förut vid operans återöppnande icke heller något tal. I stället föredrogo vederbörande att inleda ett annat, ett nytt system af — artighet och tillmötesgående mot pressens män, d. v. s. icke blott såsom förut mot beskäftiga hartassgubbar, utan äfven mot de sjelfständige och icke fullt ortodoxe. Nej, besväret med talen åtogo sig tidningarna, och det blef i form af ledare. När man vet hur långt inne sådana publicistiska mästerns stundom sitta, böra teatercheferna verkligen hålla tidningarna särskild räkning härför.* Beträffande Dramatiska teatern var dock en ledare, hvarvid jag särskildt fäste mig, af den art, att man snarare skulle

---

* Mera nytta kunde de dock ha gjort, om de mera energiskt och enhälligt spjemat emot oskicket med höst- och vintercirkus samt sökte genomdriva en genomgående ändring i de barocka och parodiska bestämmelserna ang. bevilling för utländings »konstprestationer». I alla händelser borde icke underlåtit att egna cirkusprestationerna en kritik, som låtit publiken komma under fund med att invigningsglansen var af ringa hållbarhet och äkthet.

kunna tro att det gälde några små kyttingar, som skulle lägga bort bruket af gångstol och lära krafla sig fram på egna stacokota ben, och icke landets främsta, mest ansedda dramatiska scen.

Skulle en slik uppfattning som sist antydda och ett härmed harmonierande handlingssätt härefter få ett allmännare insteg be. träffande den ena eller andra eller kanske båda de kgl. teatrarne, vore sådant verkligen i hög grad att beklaga, ty bortklemmande och ett tanklöst hållande till godo med hvad för slag som helst ha aldrig visat sig till nytta på något område. Sin sympati och välvilja bör teaterpubliken och icke minst kritiken visa alla ärliga och goda sträfvanden, oberoende af lokal eller personer. Hvad som göres eller uppföres af värde på t. ex. Svenska teatern måste lika oförbehållsamt, utförligt och snabbt erkännas, som om det varit fråga om Dramatiska eller Södra teatern; och hvad som är uselt, ytligt och slarvigt speladt eller skrifvet får aldrig i tiden förklaras förtjenstfullt, därför att det gäller en insinuant teaterdirektör eller min artige och gode vän och bror X. vid Dramatiska teatern eller spelas der sammastädes. Dessa sanningar äro ju alldeles självklara och göra icke anspråk på någon originalitet, men tyvärr senteras de ibland dåligt.

* * *

Vare sig det alls icke behöfdes förr eller teaterarbetets planläggning och igångsättning icke tillåte sådant, nog af, det dröjde ungefär en månad, innan Dramatiska teatern kom med någon nyhet. Af de repriser, på hvilka man dessförinnan lefde, egde väl flera, såsom repriser betraktade, sin förnämsta dragningskraft i den omständigheten att publiken fick i dem återse hr Fredrikson. Och det skulle i sanning icke behöfvas mer än en flyktig tanke på huru experimenten att ersätta honom under förra året slog ut, för att kunna förstå att behaget att ånyo se och höra honom måste för publik och kritik bli ingalunda obetydligt.

Hittills (d. v. s. före Galeotto) icke blott den förnämsta, utan ock i sjelfva verket den enda verkligt betydande af alla höstens dramatiska nyheter har varit *Edvard Brandes'* »Öfvermakt». — Om jag nu säger, att just denna nyhet för mig blifvit anledning att förutom på sjelfva pjesen och återgifvandet äfven något rikta mina läsares uppmärksamhet på en för sin nobla opartiskhet, ädla flärdfrihet, grundliga kunskaper och oförevillade skarpa blick samt fasta moraliska

grundåskådning allmänt och ovanligt uppbyren hufvudstads-kritiker, så inser naturligtvis tvärt enhvar, hvem jag aser.

»Öfvermakts» verkliga gedigenhet och det förhållande att det var å Svenska teatern detta stycke uppfördes voro visserligen redan i och för sig en dubbel och nästan trängande anledning för resp. unike kritiker att afspisa det så kort och nonchalant, som hans i den vägen ovanligt stora rutin tillät. Detta hade man nog på förhand bort kunna inse, men ändock hade jag i min egen känsla för styckets stora värde varit nog naiv att inbilla mig, att han skulle för denna enda gång låta sina sedvanliga konster hvila. Då så ej blef förhållandet, tar jag mig friheten att i det följande något närmare belysa hela hans s. k. teaterkritiska verksamhet, då den alldeles för länge och för obehindradt fått drifva sitt med en god smak, ett rättvist, *opartiskt* uppskattande och uppmuntransvärda repertoarsträf-vanden alldeles oförenliga spel. Jag vet för väl, att de spjut, som jag, »i krigarens ärliga uppsåt att såra och döda», slungar ut åt det hållet, ej skola mötas med ärliga, öppna genhugg. utan att mothuggen, som icke skola uteblifva, skola komma från sidan och bakifrån och på omvägar, men något måste göras för att få ett slut på ett för pressen nedsättande och för teatrarne utveckling skadligt tillstånd, och när jag icke såsom pjesförfattare, aktör eller delegare i teaterföretag har anledning att krusa för honom eller såsom leverantör af några som helst teaterrekvisita (literära eller materiella) har utsigt att förvärfva aflat för forna synder, kan det ju lika gerna vara jag som någon annan, som säger ifrån hvad de allra flesta tänka, och dervid göra det något skarpere och uttrycksfullare än de svaga erinringar, som just med anledning af hans recension af »Öfvermakt» från ett par håll inom pressen framkommit. En stund får han dock vänta.

Det må vara huru det vill med tillvaron af »blått blod», af en särskild adelsras i staterna, men lika väl som på karaktärens område, har man på litteraturens att spåra en bestämd rasskilnad mellaa plebejer och aristokrater. Båda slagen ha sin uppgift och kunna vara till gagn. För individen är det ofta socialt och ekonomiskt fördelaktigare att tillhöra det förra. Men kultur och litteratur ha större behof af de aristokratiskt anlagda författareindividualiteterna. Lättare är att känna och ana än att definiera hvad som gör en förf. till verkligt distingerad. Ej är det ämnet, och ännu mindre samhällsställningen, som bestämmer, ty härvidlag kan det vara som i

»Folkefienden», der sjelfva byfogden var den fæleste plebej och ej tänkte annat än sina förmäns tankar och menade deras meningar.

Ett utmärkande drag för en andligt förnäm och, enligt »Folkefiendens» resonnemang, dermed verkligt frisinnad förf. är dock alltid det, att han går sin väg fram, mindre bekymrad om han dervid är den stora massan till behag och några af dess literära servitörer och upptågsmakare skulle råka jämra sig öfver det pinsamma, obehagliga intrycket af hvad han skrifver. Till vår lilla nordiska författarearistokrati hör »Öfvermakts» författare och har ifrån första stund så gjort. Både af den grunden och därför att han här i norden är en af de få förnämligare representanterna för verkligt modern dramatisk diktning och kritik, har han aldrig varit riktigt gouterad och begripen på somliga håll bland publik, kritik och skådespelare. Än i dag ryser jag nästan vid blotta minnet af den gång då Dramatiska teatern för ett par år sedan gaf ett så verkligt fint stycke som »En brytning». Trots detaljen af fru Hwassers värdefulla framställning var totalintrycket ytterst nedslående; man kände nämligen huru nonchalant, pietets- och intresselöst samt ytligt man såg på och vårdade sig om det stycket. Och motsvarigheter i betraktelsesätt kunde nog uppletas annorstädes. — I Posttidningens redogörelse för »Öfvermakt» lästes något om att styckets handling var utförd efter gammal schablon. Vid ett sådant yttrande vore jag i sanning frestad att utbrista i ett »fader förlåt dem, ty de veta icke hvad de skrifva». Det är just motvilja för och frihet från all gammal schablon som är ett af de utmärkande och distingerade dragen hos denne förf. Hans personer äro inga figurer efter teaterschablon, utan i regeln fullt individuella, verkligt lefvande gestalter, och de taflor ur lifvet, han upp-ullar, äro inga konventionella tittskåpsbilder, utan handlingen får utveckla sig med strängt logisk konsekvens och obevklig opartiskhet ur den första uppräningen. Såväl bakom skäm-
tet som allvaret röjer sig huru han gått till sitt arbete med samma allvarliga omsorg och aktning för sitt ämne och sitt författarskap, som tillhöra en författare af rang. Naturligtvis skall man kunna leta upp, i afseende på »Öfvermakt», ett och annat att anmärka och betvifla och diskutera, men när det gäller obestriddligt framstående arbeten, bör man väl i de korta kritiker, som vanligen komma i fråga, ej fästa sig vid annat än de stora hufvuddragen och verkligt karakteristiska egenskaperna.

Och handlar man så i afseende på »Öfvermakt», skall man finna, att denna pjes är ett nytt uttryck af den omutliga sanningsskärlek och skarpa, nyktra blick, hvarmed Edvard Brandes i sitt författarskap brukar se på människor och förhållanden, och att den ock är präglad af hans ovanliga förmåga att säkert karakterisera och träffa ton och färg samt af hans omsorgsfulla sträfvan att naturligt och lefvande forma hvarje replik.

Jag har föga lust att sätta mig ned och söka gradera förf:s olika pjeser till innehållets värde och ännu mindre till utförandets teknik. Olika meningar göra sig gällande om huruvida förf:s största styrka ligger i de kortare eller längre styckena, och särskildt om, hvilket af de bästa sista, »Kärlek» eller »Öfvermakt», står högst. Ehuru jag måhända mest är böjd för att sätta de kortare åtminstone »Ett besök» högst och »Öfvermakt» öfver »Kärlek», vill jag icke taga upp någotdera spörsmålet. Alla styckena äro af sådant värde, att man med största intresse kan njuta af hvilket det för tillfället vara månede. Att för öfrigt utförligare syssla med hvad ett stycke eger för tekniska brister eller förtjenster, kan visserligen i viss mån vara lärorikt och intressant, men är för allmänheten jämförelsevis en bra underordnad fråga, som snarare ej bör dryftas annat än inom de egentliga fackmännens krets, och ett ifrigare sysslande dermed kan lätt urarta till pedanteri och konstlad literär gurmandis, för att icke tala om de tillfällen då dylikt tal helt enkelt är litet literärt snobberi och begär att visa sig viktig och sakkunnig. På det hela taget skulle den teaterkonnässör vara föga afundsvärd, hvars njutning af t. ex. »Det nya systemet» skulle grumlas för att han råkat läsa eller sjelf fundera ut att stycket har vissa tekniska brister. — Med allt detta vill jag visst icke förneka den solklara sanningen, att det finnes minimifordringar på teknik, som ingen förf. får försumma, och att ett förträffligt tekniskt utarbetande alltid är egnadt att dess bättre framhålla den inre halten.

Bland de mest moderna och allmängiltiga och därför äfven intressanta ämnen man kan uppleta är ämnet i »Öfvermakt» till sin grundtanke. Det är en episod från den ständiga strid, som i våra dagar mer än någonsin pågår mellan kapitalismen, yttermera understödd af samhällsställningens och de kloka affärsförbindelsernas inflytelserika hjälptrupper, och fattigdomen med få eller inga allierade. Och huru den striden i de flesta fall slutar, behöfves ej stor lifserfarenhet att veta. Att komma här och laga till ett slut i syfte att vara den s. k.

ästetiska rättvisan till behag, vore en tanklöshet och tillika ett kränkande af den grundlag, som för hvarje modern författare bör vara den högsta, eller att göra teckningen ur lifvet sann och följdriktig. — Jag tänker, att det icke är endast i den danska hufvudstaden, utan äfven i våra många större och mindre städer, der literatören mången gång får göra samma iakttagelse som publicisten i »Öfvermakt», eller att: »man är gal, man siger ett menneskeligt Ord i dette Land istedetfor at icke gale med de Hunde man er iblandt.» — Väl är, när de i en sådan kamp besegrade ändå efter ett nederlag ha så mycken lefnadskraft och lifsmod kvar som Josephine och Herman, att de kunna säga: »nu begynder vi paany, — begynde paany hver dag, det er den eneste Maade att leve paa».

Utförandet kunde visserligen ge skäl till åtskilliga detalj-anmärkingar, men det är något som gäller hvarenda representation på hvarje härvarande teater. Såsom ett helt betraktadt var det mycket godt och jämt, och äfven andra mera pretentiösa och uppburna teatrar skulle icke behöft skämmas derför, liksom de för icke bättre spel understundom kunnat påräkna vida mer erkännande. När jag nu redogör för spelet, skall jag begagna tillfället och der så ske kan något ingå på de resp. spelandes öfriga prestationer under hösten. De som i denna pjäs stodo i främsta ledet voro hr Holmqvist och hr och fru Selander. För den förstnämnde har nästan hvarenda roll i höst varit en framgång, en gång t. o. m. en ny stor triumf. Nog vimlar det af s. k. komiska skådespelare i denna goda stad, men på dem eger verkligen skriftens ord full tillämpning om de många kallade, men få utvalde. Jag skulle med någon reservation för ett par stycken vilja snart påstå: en enda utvald; och denne enda är hr Holmqvist, ty denne eger, hvad som man har svårt att märka hos de öfriga herrarne, en rik fond af verklig känsla. Han kan så att säga röra både till tårar och löje, och är dessutom icke hemfallen till den saftlösa, förtviflade stereotypet, som är ett gemensamt drag för alla de andra. Det kan låta barockt att karakterisera en konstnär, i hvars yrke konsten att »göra gubbar» spelar en så stor roll, såsom en verkligt *fin* konstnär, men det är ett sant ord. När man betänker allt det utmärkta, som hr Holmqvist åstadkommit, kan man icke återhålla en tanke på hvad allt han skulle kunnat uträtta, om de ovanligt rika anlagen äfven sporrats af något större energi och ärelystnad. Bland hans roller i den komiska genren i höst skall minnet af hans Kolmodin, i både dess burliska

och känsliga moment, länge förblifva inpräglad i minnet. Hans roll i »Öfvermakt» gick i en helt annan genre, men hans bild af den beskäftige, sangviniske, något fjantige gamle Rud var ock verkligt karaktäristisk och utmärkt.

Redan vid läsningen af »Öfvermakt» lyssnar man med fröjd i sinnet till den käckä Josephine, som i sin frimodighet mindre vårdar sig om talets och fasonernas polityr, men eger en präktig och ärlig natur och i kärleken till de sina visar ett hjerta af ädlaste guld. Rollen är tacksam, men hos fru Selander, hvari teatern vunnit en skådespelerska med förmåga af uppfattning och med goda anlag, hvilka dock torde mest gå åt det burleska hållet, hade den ock kommit i rätta händer och hon var dräplig, om ock med tendens att tangeras invid det simpla och skarpa. Redan i våras, i »Kärlek», vann hr Selander uppmärksamhet för ett karaktäristiskt spel, och som Vänk betryggade han nu och utvecklade sitt anseende. Gång och hållning och icke minst talet hade fått sin vederbörliga prägel, som verkade oemotståndligt. — Hr Ranft har icke varit fullt till sin fördel i höst. I »Birger» sökte han mera sin styrka i ett våldsamt och bullersamt uppträdande än i en genomförd karaktäristik. Och ehuru »Mäster Smith» icke numera gerna kan anses vara bland de mest inspirerande pjäser, borde han dock i titelrollen kunnat bestå mera detaljarbete. Hans uppfattning af etatsrådet var i det stora hela korrekt, men han spelade för torrt och tungt och äfven här med för litet finarbete. Så t. ex. gjorde sig ej alls hans scen i andra akten med publicisten. Deri fans dock hvarjehanda bra att säga, men det hade kräft en finare pointering än hvad hr Ranft mäktade. — Såsom Konni fick fröken Lundqvist bäst fram den yttre öfverlägsenheten, nervositeten och det hånfulla nedblickandet på de andra, men mindre tillräckligt hjernans tomhet, och i synnerhet icke sinlighetens öfvermakt; skarpare färger och ett hänsynslösare spel hade understundom varit mer på sin plats. — För få torde ett ombyte af skådebanan varit till ett mera tydligt framträdande gagn än för hr Lundberg, hvilken i höst i nästan hvarje ny roll å nyo visat sig afgjordt inne på den rätta vägen till att bli en god karaktärsskådespelare. Ännu återstå dock herraväldet öfver detaljerna äfvensom hvarjehanda för att få figur och organ mera i sin makt. Hans Brunke, hans magister Vollmer och nu sist hans publicist ha varit goda arbeten. Att han mindre väl lämpar sig för civila älskarroller, skymtade fram både i

denna pjes, der i tredje aktens andra scen utbrottet af hans passion bort ske mer glödande, och i »Fröken Räf». — Hr Ohlson har vid flera tillfällen visat sig som en lofvande skådespelare, hvaraf det borde kunna bli något riktigt. Nu är han ju icke i saknad af uppgifter och ledning, men det tyckes behöfvas från hans sida ett allvarligare och mera energiskt intresse för sitt arbete. Framför allt, och det är en oefftergiffig skyldighet, får han vara god och söka hålla sig fri från den uppenbara nonchalans och lojhet i uppfattning och utförande, som, mindre visserligen vid premiären, men senare alltför stötande stämplade hans Sindal. Han tyckte uppenbarligen det vara bekvämast att slippa undan allvarligare bemödanden, genom att till gyckel dra ned, hvad den minsta eftertanke, för att ej tala om instruktörens anmaningar, borde lärt honom vara helt annat. »Öfvermakt» är för värdefullt arbete, att något sådant skulle tillåtas som t. ex. åtskilligt af hans spel i 3:dje aktens sista och 4:de aktens 2:dra scen. Sindal skall vara genomglödgad af sinlighet, fullständigt i sina passioners våld, men då skola ock scenerna med Martha få en helt annan prägel än den som kan passa t. ex. för en students värdslösa kurtis med en näpen tjensteande. — Fröken Sommar, som några rec. alldeles omotiveradt velat göra till nybörjerska, hade både i »Birger» och »Öfvermakt» svårt att få fram någon uppfattning alls. Det hela föreföll alldeles för mekaniskt och utan inre lif och skynt af känsla. Och omdömet gäller icke minst talet.

Nu tillbaka till den åldrige recensentseigneuren.

Nuv. presidenten Forssell ansåg sig en gång kunna, för utrönande af den svenska nationens sympatier för Frankrike och Tyskland, begagna ett alnsmått och uppmäta längden af vissa tidningsartiklar i vissa tidningar. När jag vill förvissa mig och andra om halten af den smak och omdömesförmåga, antyde föreståndare för en viss inflytelserik teaterafdelning visar i sina s. k. recensioner, har jag, såsom en hvar i teaterförhållanden initierad nog genast inser, synnerligen stor anledning att tillgripa en dylik metod. Materialet förskrifver sig för denna gång nästan uteslutande från tiden sedan 1 dec. 1886, enär han under tiden närmast dessförinnan till allmän fromma var afstängd från nästan allt recensionsskrifvande. Skemat för dessa, af princip alltid samma kväll nedskrifna, recensioner är betecknande nog i all sin enkelhet. Man kan der urskilja tre hufvudafdelningar. Den ena består af en i sannskyldig referatstil hållen redogörelse för pjесens innehåll. På förmågan att uppfatta och återge hvad som verkligen förekommit i pjесen kan man dock måhända ha skäl att tvifla, då man t. ex. får läsa om Francillons förmente älskare, att anledningen för honom att följa henne till Maison d'or var — löftet om en fin supé.* Med detta referat och en och annan extra fras från det

* Besökte rec. i sin ungdom maskerader, måtte han ha varit särdeles

outtömliga, om ock något förligade förrådet få de litterära intressena anse sig tillgodosedda. Den afdelning, som är hans skötebarn, är den, hvori han, understundom med en rent af rörande ifver, annoterar antalet inropningar och buketter, icke förglömmandes nytända gaslågor eller alla nya purröda sammetsdraperier, som för tillfället uppfiffa den kgl. logen, och som en obestriddig konnässör af verklig elegans och smak yttrar sig om damernas toaletter samt redogör för dekorationer etc., beräknar publikens storlek och profeterar om pjesens framgång etc. * Den tredje afdelningen afser återgifvandet och utgöres uteslutande af fraser. Han har nämligen en principiell motvilja mot allt hvad som menas med analysering, motivering, karaktäristik, distinktion o. d. — Detta är som sagdt skemat, men sedan tyckes det komma an på, om teatern, pjesen eller någon eller några af de spelande ådragit sig hans höghets sympatier eller antipatier, eller han i ett och annat fall anser sig böra visa hänsyn. På dessa omständigheter beror, om en eller alla af dessa hufvudafdelningar skola florera eller krympa i hop, om det skall strös på tjockt eller tunt eller ingenting alls med vackra fraser, om en parisisk bouquet skall förklaras liggande öfver pjes och utförande (det vet nog han hvad som menas dermed), om hvarenda en af de spelande skola rabblas upp med hvar sin lilla blomma eller snöpligt afspisas med ett par ord eller t. o. m. alldeles begrafvas i tysthet, äfven om bemödandena varit aldrig så beaktansvärda, om det skall talas om ifall rec. anser det vara mycket eller litet folk, eller talas om när huset är klent besatt, men icke när det är godt, om pjesen har att förutse långvarig eller kort framtid etc. Tittar man närmare på hans recensioner, faller det genast i ögonen, att verkligt gedigna pjeser, t. o. m. oafsedt hvar de spelas, inte i allmänhet ligga för hans röst. Undantagen torde i regeln ej vara annat än skenbara och mindre beroende på några lucida intervalla hos hans äстетiska förstånd, än på den tillfälliga omständigheten att t. ex. den eller den pjesen förekommer i en s. k. ovanligt ledig öfversättning af någon intim vän eller spelas eller är tilltänkt att spelas af något sällskap, som bör hållas bakom ryggen, eller att lämpliga referat ur utländska tidningar stått till buds utan större besvär etc. I allmänhet befinner sig hans smak på samma nivå som barns och tjänstefolks, och vid läsningen af hans teaterartiklar får man en rationell förklaring på uppkomsten af ett visst mindre artigt uttryck, som understundom framkastas mot den aktade tidning, som nämde herre disponerar för sin pennas alster.

»Öfvermakt» är i hans ögon värd ungefär lika mycket utrymme och uppmärksamhet som t. ex. »Ett stjernskott», »Den store obekante», »Durand och

naiv och nästan abnormt litet förstående sig på kvinnökönets lockelser, eller ock måtte smaken för god mat då ha undanträngt alla andra passioner.

* Vid åsynen af detta hans hufvudintresses karaktäristiska yttringar skulle man vara frestad der bakom spåra något speciminerande till en garderobiers eller biljettkontrollörsbefattning en gång i framtiden, när det s. k. själsarbetet icke längre orkas med. Men troligare är det ett oemotståndligt utbrott af den inre, verkliga kallelsen. Tänk hvad man ändå kan råka att förfela sin kallelse! Hur som helst synes dock förefinnas ett verkligt behof för hans räkning af någon sjelfregistrerande och öjfvig apparat för beräkning af verkliga åskådareantalet, äfvensom för nödiga reduktioner i afseende på frekvensen i de olika teatersalongerna till något normalmått, så länge en af de allra vigtigaste omständigheter vid bedömandet af en ny, dittills af publiken okänd pjes' värde skall anses vara kännedomen om, huru många menniskor infunnit sig första gången.

Durand», »Vägg om vägg», Småflickor» (!), »Orm i lustgård», »Åktenskaplig lycka», repris af »Våra vänner», »Blommor i drifbänk», etc., men naturligtvis mindre än »Askungen» (!) och »Pappa vindböjtel» (!), »Artist-ämnen», en repris af »Herrarne Leopold», af »Roccambole» eller af »Onkel Sam». Märkvärdigt nog kom »Tartuffe» med på ett hörn i denna rangklass. Och icke var det ens värdt för »Öfvermakt» att titta åt sådana privilegierade som dem jag genast skall nämna. — Jag kan naturligtvis inte det minsta förundra mig öfver om en sådan sannskyldig nordens parisare skulle visa sig synnerligen intresserad för vissa franska pjäser. — Plockprogrammet med »Bröder emellan» etc., »Det var en gång», »Hin och Småländingen», »Stål och flinta» och framför allt »John Blund», se dessa pjäser kunde det vara en fröjd att syssla med och något för snälla barn att se på. — Hvarför »På havvets botten», fastän utstyrelstycke, icke fick mer än 25 rader är tydligt nog. — »Öfvermakt» hör i alla händelser ingalunda till de allra sämst lottade. På »Otello» i våras, med von der Osten och eljest helt ny rollbesättning, spildes icke ett ord; anledningen själfklar. »Återgång», en ny svensk originalpjäs af värde, afspisades med — 14 rader (!), »Det nya systemet», såsom nyhet, med — 22 rader (!), d. v. s. dessa båda kommo långt under alla ofvannämnda och ungefär i paritet med Ringhs »Teaterurmen», nyheten »För pengar» (utpuffades) samt repris af »Flickorna Blom», »Rochus Pumpnickel», »Kapten Grant», »Barnhusbarnen», etc.

Med dessa fakta för ögonen frågas, om han ändå inte är en riktig kritikens Pumpnickel vår gode vän? Har han sinne för det gedigna? Och hurudan inverkan måste han antagas utöfva på sina läsares literära bildning, smak och omdöme? I sanning betecknande är, att en bland de längsta artiklar (ungefär en spalt) under ifrågavarande tid på den af honom innehafta teaterafdelningen har varit — referat öfver det utländska sensations- och utstyrelstycket »La Tosca».

Men kan man, naturligtvis under förbehåll af stort svängrum för hans subjektivism och koteriandas nycker och förlöpnigar, någorlunda tydligt se hvaråt i detta hänseende hans smak går, så tyckes han åter såsom ästetisk väktare öfver sedernas helgd befinna sig på en ordentlig gungfly, ty i det kapitlet synes rama godtycket, för att icke antaga något värre, vara hans högsta lag. Han ställer till ett förfärligt oväsen öfver ett och annat ofarligt uttryck i »Amor gengångare» eller »Åktenskaplig lycka», icke förglömmandes de hysteriska attackerna öfver »Sommarsagan», men njuter tydligen af Offenbachliader och gör en mycket lam reservation mot mustigheterna i »Kosackflickan» eller en och annan fars på lämplig teater. Det är viss icke exempellöst, att pjäser kunna ena gången ogillas till sin halt, för att vid andra tillfällen puffas för. Såväl i fråga om »Tre par» och »Francillon», hvilka obehagligt afficerade St. Dbl:s etiska medvetande och gjorde Aftonbladscheferna yra i nattmössan och gifvo anledning till recensentombyte, som rörande hvarjehanda franska pjäser af omtvistligt etiskt värde, har han varit synnerligen litet ömtålig och möjligen gjorda reservationer ha skett i mycket milda ordalag och förefalla mest gjorda för syns skull.

Förutom af nu antydda egenskaper färläggas äfven hela hans ifrågavarande föreståndarskap af ett visst förhållande, som urartat till en snart sagdt patologiskt märklig art. Det är hans intresse för ett visst landsortssällskap. Nöjde han sig med att i tid och otid reklamera för detsamma, skulle, huru ofta sanning, smak och urskilning än finge sitta emellan, jag derom ha mindre att säga, i synnerhet vid minnet af att det fanns en tid då han fick

vara höflig och glad, om han med bekantas tillhjälp kunde i den vägen få in en och annan modest notis i andra tidningar. Men när detta intresse alldeles för ofta bryter ut i offentliga förirringar och orättvisor mot andra fullt ut lika berättigade intressen och sträfvanden, som han inbillar sig icke fullt väl harmoniera med det förra, kan det icke helt och hållet förbigås. Det är väl något starkt, att han ohejdadt och alldeles som det för stunden faller hans lynne in, skall få hålla på och söka vara kitslig mot t. ex. teatrar, som fått sujetter från antydda sällskap, mot personer, som ej velat eller ens kunnat stanna kvar derstädes och som velat bevaka sina rättigheter, eller en teater som ej kunde eller ens fick för tillfället upplåta sin scen och som i det hela tar sig friheten att efter sommaren 1886 existera, t. o. m. trots hans höghets öppna förklaring om dess absoluta onödighet eller systematiska, mindre öppna motarbetningar (exempelvis undertryckande eller omstöpande af notiser, som hos andra tidningar gå orörda, eller nonchalanta, försåtliga anmälningar etc.). Och äfven de teatermenniskor o. d. äro att beklaga, som dessutom af en eller annan, icke sällan ganska oskyldig, anledning råkat ådraga sig hans nyckfullhets antipatier. Kunnna dessa ej genom krus eller på annat sätt afleda hans onåd eller hålla honom i schack och neutralisera honom, få de sannerligen i långliga tider känna att de lefva under hans spira och att i sin genre hans esprit är synnerligen raffinerad och pikant och icke obetydligt uppfinningsrik. — Om dessa af mig antydda förhållanden eger hela härvarande teaterverld och en hvar i teaterförhållanden något initierad kännedom.

Skaplynnnet af den genren är att, under en för den flyktige betraktaren ganska menlös form, bedrifva en mängd småkitsligheter, som äro hala som ormar att taga i, men som ändå kännas och framför allt äro egnade att göra skada. Att tänka sig från hans sida något ärligt, öppet klubbslag — tro aldrig det. Brusar han ut någon gång, dummar han sig vanligen kapitalt och blir lätt löjlig. Nej, i det försåtliga, icke ogera i en småfnaskig form, är han mästare, och då han känner sin publik, har han en stor talang att med små medel åstadkomma det intryck han vill. Mindre betydande som vän är han ganska obehaglig som fiende, så länge han får fritt husera i en vidt spridd tidnings teaterafdelning som på sin privatdomän och nästan ogeneradt tillgodose sina antipatier och sympatier. Hållning, konst och rättvisa! Ah, bah! Hvad skall man bry sig om sådana bagateller.

»En brytning» af Edvard Brandes spelades på Dramatiska teatern och fick tjena som piedestal åt hr Fredrikson m. fl.; bestods 85 rader. Hvilka som spelade i »Ett besök» minnes man; åt det nära en hel spalt. »En förlofning» hade lyckan att få en viss öfversättare, dertför 64 rader, och »Kärlek», som uppfördes på en viss turné, fick 120 rader (händerna måhända (?) Esaus, rösten dock alltid Jakobs), men »Öfvermakt», som icke kunde åberopa någon af dessa meriter, afspisades på 42 rader utan ens den minsta antydning om innehåll. Det var intse något gripande nutidsskådespel som »Kärlek», som dagligen och stundligen utpuffades. Förf. hade visserligen i »Öfvermakt» lyckats skildra människor, men de voro, »snart sagdt alla utan undantag så lumpna och föraktliga,* så dukande under för sjelfviskhetsens eller passionernas »öfvermakt», att det intresse man från början fattar för dem slappas akt för akt». — »Stycket kvarlemnar, i kort-het sagdt, ett pinsamt och nedslående intryck.»** — Kan man väl tro, att denna

* Huru var det i det fallet med »Kärlek», om ni vill tänka er för och vara uppriktig min herre?

** Huru var det med det pinsamma intrycket af »Kärlek» och af

recension skrivits i annat syfte än att skrämma bort publiken från stycket, trots att han sou oftast åt sig sökte sauvera ett och annat litet kryphål i några knapphändiga, vackra fraser om karaktärsskildring, spel och mottagande. Efter andra gången kom han med något som skulle föreställa en blandning af ursäkt, beklagande och uppmuntran, men det var skrivet försätligt och afskrämmande och prägladt af en fariseism som var både ömklig och vedervärdig.

Sådan är denne herre, koterikritikens * sublimaste representant.
 En tidningsman som få,
 En kritiker som ingen.

Nu adjö med honom.

En annan nyhet för säsongen har varit *Dramatiska teaterns* »Stål och flinta», komedi i 3 akter af *Frans Hedberg*. Undantagsvis skall jag lemna en redogörelse for styckets innehåll:

Hufvudmotivet är en konflikt mellan fader och son, som tillika skola föreställas representera tvenne verldsåskådningar. Sonen är 23 år, kommer efter afslagd fil. kandidatexamen hem sjelfva julafton. Han är stålet. Fadern, en hedersman af gammaldags typ, är hettefrad öfver all mätta och representerar flintan. Sonen börjar snart sagdt genast efter hemkomsten locka fram gnistor, ibland riktigt stora gnistor. I första akten, eller på sjelfva julaftonen lockar sonen fram gnistorna genom att svära — hvilket fadern för sin del också kan göra —, genom att begära fram konjak — hvilken dryck fadern ibland använder, fastän, ehuru norrländing, enligt uppgift endast mot reumatism — samt till sist genom att — med en alldeles osannolik hänsynslöshet för faderns och familjens naturligtvis af honom kända tycken — börja orda om sitt ledamotkap i fritänkareföreningar och radikala klubbar samt diskussionsämnen derstädes. En första stora explosion hotar, men lyckligtvis staplar gamla mormor, som, i likhet med oldmor i »Leonarda», har att fungera som det sunda förnuftets språkrör, in till försvar för den hotade julfriden. Julfridens bevarande kan också anses vara pjensens grundtema. Denna gång räddas julfriden genom att mormor sätter sig i sin länstol och börjar berätta en from julsaga om gossen, som höll på att gå vilse på sjelfva julafton. Den unge mannen, som i början af akten bland andra prof på en föga trolig och af förf. oförklarad glömska haft svårt att erinra sig gamla mormor, hvars gullgosse han ändå var, vaknar nu till besinning och lägger sig vid hennes fötter med hufvudet i hennes knä. Under sagan en andaktsfull tablå med de öfriga i akten deltagande på ett lämpligt, älskligt sätt placerade kring länstolen, och med denna på kvinnosjälar mest anlagda godtköpsseffekt faller ridån för första akten, der bland andra goda saker det för förf. ingalunda sällsporda effektmedlet med »möen mad och god mad» spelar en, åtminstone hvad tidsutdräkten beträffar, inga-

»Fadren»? Rec. måtte då haft något starkare nerver, eller ock ville han inte i förra fallet och tordes inte i senare fallet vara lika ömtålig.

* Ett riktigt färskt prof förekommer i nrt för d. 29 okt., då på det mest intensiva sätt puffas för ögonstenen bland landsorts-sällskap, icke blott för hvad sällskapet i en ganska olika skepnad fordom gjort, utan ock för hvad det — komme att göra, och för det ändamål lofordas t. o. m. en pje, som kompetent kritik förklarar vara rent nonsens.

lunda obetydande roll. Dessutom ha redan der förekommit långa diskussioner om utsträckningen af barnens skyldighet att lyda. I andra akten fortsätter sonen sin upprörande, gudlösa vandel genom att ej gå i julottan och i stället ligga inemot kl. 12 på f. m. och dricka kaffet på sängen samt sedan inför modern och en ung flicka hålla långa, men temligen ytliga utläggningar öfver hvarjehanda abstrakta, radikala texter, önska att luften måtte komma att sjuda af vilda, omogna idéer, som skulle verka väckande. Han varnas och ombedes att visa undfallenhet samt att besinna, att hvad som för honom är frisk luft kan för de gamla vara korsdrag. Tyvärr råkar fadern få höra ett och annat ord och nu blir det rakt etterbefängdt; båda deras sinnen komma i häftig svallning med ty åtföljande långa deklamationer, och när fadern får höra att sonen ej vill ta licentiaten, utan — o sjufaldt ve! — bli tidningskrifvare, håller den kära julefriden på att ohjelpigt förintas. Ett med sjelfva pjesen föga sammanhängande motiv om en inringad björn, som för julfridens skull författaren låter lefva öfver till fjerdedagen, tillgriper sonen i förhoppning att det skulle vara lika effektivt medel som gamla mormor och julsagan i första akten, men det förslår inte alls. Konflikterna voro alldeles för skyhögt upptornade, och man satt hvart ögonblick i orolig väntan på den afgörande explosionen. Unga herrn hade innan dessa stora scener emellertid passat på att förklara sig för en ung flicka, som han påstås ha länge svärmat för, ehuru han i första akten och äfven i början af den andra visade henne en ganska stor kallsinnighet. Nu finner auktor intet geschwindtare och verksammare medel att återföra frid och endragt, än att skicka sonen och den unga flickan, som lofvat följa den unga publicistadepten i nöd och lust, ut på en skridskofärd, hvarunder han stoppar åtminstone kandidaten, då han sökte rädda en pojke från att drunkna — jag mins inte riktigt om flickan fick följa med — ner i en vak. En pojke kommer hem till de gamla och berättar olyckshändelsen; men gubben ger sig ändå ganska rundlig tid att ta fram konjaksbuteljen för att vederkvicka sonen med en extra konjak och säga till om en häst samt helt omständligt utfråga pojken. Under tiden har dock förf. låtit styra om det vederbörliga upplockandet ur vaken utan egentliga sviter. Faderns och sonens hjertan mjukna upp och efter litet prut och motsträfvighet från faderns sida förlikar han sig med den hemska tanken på sonens framtida skriferi och ger honom tillstånd att egna sig åt det synnerligen afundsvärda författareyrket. Disharmonien mellan de förut så oförenliga grundåskådningarna är helt lusteligen och gladeligen bilagd — tills härnäst.

Såsom redan af denna redogörelse torde framgå, har förf. med temligen lätt hand gått öfver fordringen på en icke alltför ytlig, utan logisk och naturlig utveckling af handling och karaktärer, och synas dessa hänsyn fått stå tillbaka för hvad som kunde väntas behagligare tilltala den föga fordringsfulla publiken. Dertill var stycket allt betydligt långdraget. Men vid sidan af dessa brister och olägenheter funnos dock hvarjehanda sympatiska egenskaper. Det var först och främst den naturliga dialogen, något som oftast utmärker förf., vidare den goda familjeinteriören och hemprägel i första akten, äfvensom de välgjorda teckningarna af fadern och hans hustru. Och likaledes bör man hålla förf. räkning dels för

hans lilla roliga, af Vårt Land hårdt gisslade, skämt med vördig presterskapet, och dels i synnerhet för att han, ehuru själf tillhörande en äldre generation, dock i pjesen lät äfven de unga bli tillförsäkrade om sin behöriga andel af publikens sympatier. — Spelet var på de allra flesta händer mycket godt och det hela gick med en omsorg och jämnhet, som man skulle önskat återfinna vid andra af teaterns program. Bland de spelande är att erinra sig först och sist hr Hillbergs präktiga jägmästaretyp, bland de andra fröknarne Klefberg och Åhlander, hrr Bäckström (en i synnerhet till maskeringen dråplig bondkaplan), Törnqvist och Hamrin m. fl. Fru Bosin gjorde flera erkännansvärda bemödanden såsom gamla mormor, men förutom masken fick hon inte en riktigt illusorisk ålderdomlighet, särskildt hvad talet beträffar. — Programmet utfylde en tid af en fransk fars, »Villa till salu», visserligen obetydlig, men som kunnat gjorts mycket rolig, om de spelande, i synnerhet fruntimren, haft något bättre förstånd på den saken, mera saft och yster fantasi.

Bland teaterns öfriga program vill jag begagna tillfället att något sysselsätta mig med ett par, tre stycken af dess repriser. I en tidskrift, med dess begränsade utgifningstider och dess icke minst i följd af den på alla områden rika manuskripttillströmningen relativt knappt tilltagna utrymme, är icke en anmälare i samma belägenhet som anmälarer i en stor tidning, hvilken gemenligen kan, om han endast själf önskar eller ides, en eller flera följande gånger återupptaga till behandling hvad som ej kunde komma med första gången. Derför får man i en tidskrift mången gång låta udda vara jämt, både då det gäller att redogöra för en pjes eller spel, både i fråga om beröm eller klander. — I afseende på »Det nya systemet» torde ett ingående på själfva stycket kunna ske ytterst knapphändigt eller t. o. m. helt och hållet underlåtas, då en hvar med anspråk på någon literär bildning ej gernå får antas vara okunnig om detta väckande stycke, som det alltid är en verklig njutning att läsa och se. Att det å Dramatiska teatern går så bra, beror i främsta rummet på hrr Hillberg och Fredrikson. Ej glömmor man lätt den förre i flera djupt gripande scener samt den senare i synnerhet i den präktiga scenen med nattvardsförberedelsen, om ock hans spel då ibland väl ändå var bra starkt anlagdt på applådknipningar. Redan första gången anmärkte jag, att fru Bosin, oakadt öfriga förtjenster, ej kunde riktigt få fram det verkligt rörande och sant känsliga, som fins hos

modern. Denna gång tycktes hon mig chargera och sträfvä efter att låta fjolligheten och löjligheten breda ut sig öfver rimlighetens och den goda smakens gränser. Fröken Klefberg hade öfvertagit fru H. Kinmansons roll, tant Ole, gjorde den, som allt hvad hon gör, vårdadt och naturligt, men det var ändå icke på långt när den riktiga tant Ole; hon var både för litet katig af sig och för litet saftig och komisk. I fröken Sandells hand blef Karen åtminstone hvad hon skulle bli, men icke varit förut, nämligen en ung kvinna, icke något barn, men trots enskilda fina och intelligent drag kunde hon ändå icke lemna denna svåra, af förf. något dunkelt tecknade roll fullt klar och lefvande ifrån sig. Hr Personne har i pjesen sedan gammalt en mindre betydande roll, som han utför på ett för sitt vanligaste spelmanér tämligen karaktäristiskt sätt, d. v. s. med sina egendomliga svängningar och rörelser på kroppen. Då jag ju genast har att gå in på »Sällskap der man har tråkigt», der hr Personne är Bellac, men hvilken — en Bellac ytterst obehaglig och svår att beskåda och höra — i synnerhet det första —, kan jag gerna med samma tillåta mig att allmännare karakterisera hr P:s sedvanligaste spelsätt. Vid somliga tillfällen kan han ju vara både rolig och icke så illa, men understundom är han ytterst befängd och nästan alltid är han en imitation af någon annan. När han skall vara liflig på scenen — och det vill han gerna — handterar han sin kropp på sådant sätt, att man nästan kunde tro det vara fråga om specimen för anställning vid någon annan sorts konstanstalt. Hvar han nu fått sina egendomliga, slankiga och lediga kroppsrorelser ifrån, kan jag naturligtvis ej fullt bestämdt säga, men det vill nästan synas, som om de liksom hvarjehanda annat af hans konstnärsskap ytterst äro försök att taga efter hr Fredrikson, hvars rörelser ju äro temligen egendomliga och icke de allra vackraste, fastän man dels är van vid dem och dels kan och bör glömma dem för det utmärkta som det oaktadt presteras. Som artist betraktad kan hr Personne förliknas med de der gamla hederliga palimpsesterna, hvilka, om de skrapas här och hvar, visa sig fortplanta minnet af diverse auktorer. Hr P. tyckes vara af mycket böjligt och användbart material, ty hos honom är det inte en enda, utan flera som gå igen: hrr Fredrikson, Hedin och Almlöf samt, såsom jag utvecklar här nedan, äfven andra. — I Paillerons »Sällskap etc.» var han som sagdt svår. Bellac säges ju ha till förebild den på sin tid af de parisiska verldsda-

merna vanvettigt beundrade och gouterade filosofen Caro. En förf. benämner denne Caro en mild epikuré, en hysterisk filosof, en sliskigt småleende salongsretor, som hufvudsakligen anrättat sina utpyntade, glatta, honungsklibbiga föredrag för en ytlig, på snask begifven dampublik. Man skall väl kunna föreställa sig honom som en insinuant person, som icke blott genom sina fraser, utan och genom sitt utseende och sin habila stämman kan bli fångslande och modern för en massa verdensdamer. Nu påminde visserligen den Bellac'ska beundrarinneskaran på Dramatiska teatern om allt annat än verdensdamer och fina salonger, men det är ingen ursäkt att låta Bellac utmärka sig egentligen genom en massa konstiga rörelser och svängningar med kropp och armar samt skroderande, som allt kanske passar bättre i någon bourgeois-uppkomlings balsalong i Stockholm. Men att vara fin eller att bemöda sig om att genom ett omsorgsfullt detaljeradt, stillsamt och beherskad spel vinna afsedd effekt, är något som ej tyckes riktigt ligga för denne artist. — Paillerons pjes är nu lyckligtvis i och för sig så rolig, att man kan se den med nöje trots den Bellac och i viss mån den hertiginna som nu presterades. Och några anmärkningar träffa icke hr Fredriksons underprefekt eller fru Fahlman, som utförde sin föga tacksamma roll fint och värdadt, och väl knappast hr Thegerström och fru Hartman, etc. Fröken Sandell var nu Suzanne, och verkade ej ysterheten i början fullt naturlig, var hon sedermera desto utmärktare, särskildt då kärleken vaknade till lif och bröt fram. — Det skall vara svårt att finna någon aktör, som man så snart kan utan till, som hr Palme, och det förefaller som om han antingen inte skulle orka med eller bry sig om den intellektuella ansträngning, som är förbunden med försök att individualisera en uppgift. — Fru Bosin skulle vara »l'esprit, le bon sens aiguisé, la gaîté ouverte», men inte var hon det; och hon skulle i all denna pedanteriets och tillgjordhetens värld införa en vederkvickande fläkt från det gamla, friska, pikanta gauloise-riets dagar, men inte blef det någonting af. Hon var torr och föga uppmuntrande, talade konstladt, och af »romaneskheten vid 60 års ålder» fanns intet spår annat än i rollens ord. — Fröken Zetterberg hade försett Lucy med en stark engelsk brytning, som onekligen kan anses vara motiverad, men drefs till den grad, att den verkade tröttande. — Att en sådan figur, som den hr Grips spiritualitet utfunderat, får visa sig

fortfarande i en salongsscen, kan icke annat än väcka den högsta förvåning och ett bestämdt ogillande.

På allvar kan väl icke mången vilja intala sig sjelf och andra, att det var med synnerligen förlig vind som repri- sen af *»Mycket väsen för ingenting»* nyligen seglade fram öfver denna scen. Hade inte Hr Fredrikson, fru Fahlman och de båda rättstjenarne funnits, hade alltsammans gått i kvaf. Nu bogserade det sig någorlunda fram, men det vill synas som om äfven de båda förstnämnda, i sina bemö- danden att hålla det hela någorlunda uppe, sjelfva drogos nå- got ner. Det var en representation, som lände de dirigerande och hela associationen för resten till föga heder, och bäst hade varit att hela försöket varit ogjort, då man inte vinnlade sig med större ifver om utgången. Icke kunde man der spåra den aktning och det intresse, som icke blott ett dylikt oför- gängligt och ungdomsfriskt mästerverk eger oafvisliga anspråk på, utan som rent af ha att göra sig gällande vid återgif- vandet af hvarje som helst stycke, hvars upptagande beslutits. Öfver detta stycke skall, hvad spelet beträffar, hvilat en stämning af lefnadslustig ungdomskänsla, muntert lynne och spelande kvickhet, hvilken stämning sedan reagerar på åskådarna och för dem förvandlar representationen till en verklig högtid af glad njutning. I stället låg öfver scenen en tryckande atmos- fer af liknöjdhet och dåsighet, som kanske tog sitt bjärtaste och mest koncentrerade uttryck i vigselscenen, och hvarmed vårdslösheten i iscensättning och uppsättning samt den oför- svarligt slarfviga instuderingen på somliga håll af sjelfva ord- läxan fullständigt harmonierade. På knappt någon annan härvarande teater skulle det i detta senare hänseende — rol- lernas memorering — tillåtits i viktiga roller framsläppa några så ofärdiga herrar som hrr Törnqvist och Hartman. Och när man ser huru lugnt arbetet vid denna teater — att döma efter de gamla programmen — kunnat bedrivas, finner man ett dylikt förbiseende desto oursäktligare och nedslående. Det var ock ganska karaktäristiskt att se med hvilket lugn de båda nyss- nämnda herrarna, när de, hvilket icke sällan hände, stakade sig i sina i regeln ganska säffligt framsagda roller, utan vidare togo om igen det af sufflören upprepade stycket. Och hvad deras spel beträffar, så var det i korthet sagdt långt under medelmåttan. Det fans ett uttryck i pjesen om att talet gick på kryckor, och man kunde verkligen vara frestad tillämpa det uttrycket både på deras spel och tal. Och de skulle båda

vara raska och liffiga ungdomar och äfven de genast redo att munhuggas; Claudio (hr Hartman) skulle derjämte föreställa en ung man, som i krig utfört ett lejons bedrifter och som nu under en del af pjesen gick som svärmisk älskare. — Det hade då bestämdt varit bättre att låta hr Skånberg, hvilken, fastän nybörjare, eger en god hållning och dessutom är utrustad med en präktig organ samt hvars anlag nästan synas mindre passa för moderna, borgerliga komedier, försöka sig i en uppgift sådan som denna. När han ansetts böra engageras, borde han ock användas. — Bland de öfriga föreföll icke heller hr Elmlund så ovanligt intresserad af sin uppgift. Hero representerar visserligen den tysta, tillbakadragna kvinligheten, i motsats till den frimodiga, stridslystna, uppslupna Beatrice, från hvilken det sprakar af skämt och hvassa infall, men äfven hon är ett barn af sin glada tid och kan äfven för sin del använda sin tunga och saknar visst inte sinne för ett godt skämt, men genom fröken Zetterbergs behandling blef hon en gråt-mild, tråkig och jämmerlig företeelse, om frk. Z. ock tycktes rätt intresserad af sin uppgift. — Hr Personne representerade det ondas princip, var förste och högste bof i stycket. Han agerade i sin tämligen korta roll på ett sådant sätt, att han skulle varit som klippt och skuren för att göra furore i den tiden, då man ute i undangömdare landsortsstäder spelte förfärliga rövvartragedier. I denna roll hade han naturligtvis intet bruk för sina Hedinska, Almlöfska eller Fredriksonska spelmanér, utan hade måst af reminiscenser af hr Hillbergs tragiska sätt att tala och framför allt af den Willmanska mefistotypen laga i hop en högst bofaktig figur. Man skulle i synnerhet se honom, när han på sitt särskilda sätt lade armarne i kors öfver bröstet och spännande ut sina stora, stora, fasligt rullande ögon, drog och halade i sina långa, långa mustacher eller ock, såsom vid vigselakten, gömde hakan i handen. — Ljuspunkter funnos dock, såsom redan är antydt. Af gammalt är Benedikts roll känd och skattad såsom en af hr Fredriksons förnämsta roller, en roll som verkligen gör skäl för benämningen »glansroll», i ty att han deri rent af glänsar genom sin rent af öfverdådiga behandling af repliken. Och äfven nu var det fröjd att höra honom, om ock, ifall man vill vara fullt uppriktig, det, såsom å annat håll redan påpekats, hade insmugit sig något ålderdomligt och blaseradt i hans spel. Men det förefaller troligt att det gamla goda humöret nog tagit ut sin rätt, om icke nyss antyddade ogynnsamma förhållanden egt

rum. Om fru Fahlman finge tillfälle att mera spela sig in i rollen och derigenom blefve något lättare och raskare, skulle hennes Beatrice antagligen bli förträfflig, och om den visserligen icke skulle kunna uttränga minnet af fru Ulffs Beatrice, dock intaga en respektabel och värderad plats vid sidan. Men i alla händelser var hennes återgifvande redan nu egnadt att visa till hvilken verklig nytta hon kan vara vid en teater, som förstår och vill pröfva hennes krafter på fordrande uppgifter och ej af kottorhänsyn eller andra obehöriga bevekelsegrunder skickar af henne bland reserven. I sin ståtliga, om ock något för yppiga gestalt, sitt utseende och framför allt i sin utmärkt välljudande organ eger hon ju yttre förutsättningar, som de allra flesta af denna teaters *nuvarande* kvinnliga artister — ja, hvad organen beträffar alla — kunde ha skäl att önska sig. Och hvad de inre förutsättningarna angå, torde nog dessa också godt kunna mäta sig med de flesta andras, som periodvis höra till de mera gynnade. Och de lärorika åren vid Nya teatern äro ock icke håller att för glömma som ett stort plus för henne. Hon var hurtig och rättfram här i rollen, och när man besinnar hvilket slag af Shakespeares kvinnotyper Beatrice tillhör, inser man huru förträffligt hennes yttre figur lämpade sig därför. Schück karakteriserar i sitt arbete om S. dessa kvinnotyper bland annat såsom liknande den venetianska målarekonstens yppiga skönheter, de stå ej längre på öfvergången från barnaåren, deras barm sväller af kraft, alla deras former äro mjuka och harmoniska, men icke vekluga. — I det dråpliga och kostliga rättstjenareparet hade nu hr Bäckström ryckt in och stälde sig värdigt vid sidan af hr Norrbys af gammalt kända och uppskattade typ. —

Upptagandet och det ganska respektabla återgifvandet först och främst af *Strindbergs* »Fadren» och äfven af »Otello», måste alltid räknas till stor förtjenst för den association, som förra året innehade *Nya teatern*, numera *Svenska teatern*, och egnadt att öfverskylla hvarjehanda missgrepp. Men i alla händelser var dock tämligen tydligt, att truppen behöfde dels en literärt och artistiskt omsorgsfullare ledning och dels att soffras och förstärkas. För våra teaterförhållanden i deras helhet var det ock af största vikt, att en sådan kraft som hr L. Josephson ej finge någon längre tid ligga oanvändbar. Med alla sina egenheter intar han obestridligen en af de allra förnämsta, måhända förnämsta hedersplatsen bland det lilla, ack så

lilla fåtalet af nu lefvande aktiva eller passiva teaterdirektörer här i landet, hvilka med verkligt allvar, sakkunskap och intresse och högre stråfvanden omfatta detta yrke, hvarförutom han ock eger en energi, som icke af alla motgångar och utståndna bekymmer låtit slå sig till marken, utan har en exempellös tåga i sig. Och sedan Nya teaterns affärer arrangerats, stod han ånyo beredd till ihärdigt arbete. Huru sedan emellertid det i början tillämpade, på associationsprincipen bygda systemet upphört med anledning af hr Hjertstedts anbud och denne senare öfvertagit sjelfva teaterföretaget, är bekant. Under vissa förutsättningar synes mig detta arrangemang mera tilltalande. Namnet Hjertstedt har snart sagdt aldrig förekommit i mina teaterartiklar, utan att dervid vara försatt med en viss polemisk bismak. Hufvudanledningen dertill var som bekant min bestämda åsigt om det principiellt oriktiga af det dåvarande regementets män att utan något som hälst föregående kompetensprof, egentligen endast på grund af personliga sympatier, befordra honom till en ställning, till en stor del motsvarande den, hvarpå hvarken hr Fredrikson eller hr Lindberg varit vederbörande till lags. Men då orsaken är undanröjd, upphör verkan, och så äfven i detta fall. Och på hr Hjertstedts nuvarande plats tror jag att han, såsom utrustad med vissa egenskaper, kan under vissa förutsättningar göra nytta. Hans obestridda energi, tilltagsenhet och ärelystnad kunna bli till mera nytta om de användas på återupptagande af Svenska teaterns goda traditioner och dess nyttiga och för vårt teaterlif maktpåliggande uppgift, än då det var fråga om att stötta under det gamla fallfärdiga och skadliga systemet vid kgl. teatrarna, och i det afseendet inlade han onekligen ett stort nit, kanske större än deras, af hvilka det varit mest att vänta. Nu blir det för honom naturligtvis en ambitionssak att visa, att han inte är så bortkommen och verkligen vill och kan göra något af värde. Det stöd han har att påräkna af hr Josephsons erfarenhet och arbetsförmåga är en mycket betydelsefull faktor. Och en annan faktor, som inte precis torde vara att underskatta, är hans ungdom, då ju de flesta andra nuvarande teaterledare kretsas kring det betydelsefulla femtiotalet. Svenska teaterns reper-toar måste naturligtvis vara af ganska eklektisk natur, det säger sig sjelft. Hvertåt hr H:s egen smak lutar har han ännu inte kunnat visa, men han skulle göra nytta, om han icke underlåte att småningom vänja publiken — och kritiken för re-

sten — vid den moderna riktning, som benämnes den naturalistiska, n. b. i ordets literära betydelse och ej i den, hvori en okunnig och ytlig jargon brukar fatta det. Der finnes flere pjeser af värde och originalitetens intresse och icke af den gamla schablonen att hämta, och han skulle nog få ha den genren mer för sig. Hvarmed han behöfde vara försedd är, förutom nödvändigt rörelsekapital, en förmåga af uthållighet och nya initiativ, ty ehuru Sv. teaterns nuvarande trupp är ganska respektabel och teatern eger hvad de andra icke ega, eller en verklig sakkunnig instruktör, hvarigenom inöfningen af en pjes ofta får en prägel af omsorg och jämnhet, som ej alltid återfinnes på mera pretentiösa håll, kommer det nog krävas åtskilliga upprepade försök, innan teatern slår sig igenom och tillkämpar sig behöfligt erkännande och artistiskt tryggad position hos vår publik, som gemenligen är ganska konservativ i hvad den en gång fått för sig, både till ondo och godo. — Af teaterns öfriga program kräver en ny svensk originalpjes något utförligare omnämnande. Helt hastigt måste jag dock förbigå de andra, bland hvilka både »Birger och hans ätt» och »Mäster Smith», ehuru gammalmodig, dock inom hvar sin genre äro representativa och mycket spelbara, i synnerhet det förstnämnda stycket. — Att de tyska possernas tid är förbi — och väl är det — visas bland mycket annat äfven af »Fröken Räfs» korta lifslängd. Detta stycke var visst icke af värdelösare eller tråkigare beskaffenhet än en hel mängd andra dylika, som under andra förhållanden gjort lycka. I denna pjes gjorde fru Lundberg, f. Malmgren, sitt återinträde vid en hufvudstadsscen. I likhet med sin man torde hon haft nytta af sin flyttning från Söder, der hon i några år spelade en hel mängd unga flickor. Hennes spel var der i regeln ganska näpet och behagligt att åse, men det var ändå i detsamma något litet cirkladt och sippt och man liksom kände på sig att hon icke kunde riktigt släppa löst. Huruvida hon lyckats öfvervinna detta är ännu omöjligt att säga, men vistelsen i Göteborg har ytterst antagligt varit till nytta, då hon der dels fått försöka sig i någon annan repertoar — deribland ett par af fru Hartmans här återgifna uppgifter — och dels äfven ibland haft det tvifvelsutän ganska lärorika tillfället att spela mot hr Fredrikson. De antydda försöken i en allvarligare repertoar slogo visserligen icke alltid ut till Göteborgskritikens fulla belåtenhet, men voro i alla händelser som sagdt antagligen nyttiga. I »Fröken

Räf» var hennes spel ganska vinnande och anslående, kanske något sjelfsäkert, och teatern synes i henne ha vunnit en god tillökning.

Synnerligen intressanta vid denna teater ha varit två ovanligt lyckade debuter, den ena af hr Ekelund i »Birger etc.» och den andra af fröken Grund i »Syrnan». Fel vore visserligen ganska lätt att anföra, men totalintrycket var så öfvervägande gynnsamt oeh glädjande, till synnerlig heder för dem sjelfva och den nitiska instruktören. Båda egde den aldrig nog högt uppskattade förmånen af en vacker, naturlig organ och såväl i denna som i minspelet lades i dagen en förmåga af naturlig känsla och god uppfattning, som verkade ovanligt sympatiskt. Fröken Grund egde dessutom ett mycket fördelaktigt utseende med vackra, uttrycksfulla ögon. Hr Ekelund har sedan visat sig rätt användbar som komiker, om ock något torr och helt naturligt i behof af ytterligare rutin. För bådads utveckling bör vistelsen vid denna teater, med rikt tillfälle till arbete och ledning vara af stor nytta, så mycket mer som naturligtvis hr Josephson kommer att ställa sig till efter rättelse sin i skrift utalade mening (jfr D. Kr. marshäftet i år) om vådan att utsätta unga krafter för ett slags drifhusutveckling, genom att kasta på dem stora roller, hvilka förutsätta hos artisten sjelf en mognare karaktär och större bildning och lifserfarenhet, än det kan fordras af helt unga personer att ha hunnit förvärfva. Det är dock ingalunda någon ovanlig skötesynd hos instruktörer att tro, att öfver deras elever har konstens heliga anda särskildt utgjutit sig och gjort dem dugliga till allt möjligt, och de förväxla lätt verkliga anlag med lusten och förmågan att som mjukt vax i stort som smått forma sig efter och gjuta sig in i instruktörens uppfattning af rollen. För stunden kunna nog då helt uppseendeväckande resultat åstadkommas, men nyttan för framtiden är problematisk. Stommen, sjelfva byggnadsgrunden måste ju vara den spelandes eget verk.

Sista programmet, »Snygga gossar», är en mycket rolig fars, der hr Holmqvist är oemotståndligt rolig, men de andra icke fullt tillfredsställande, dock utan att effekten af pjesen i större mån lider deraf.

Fröken *Emelie Lundbergs* pjes »Mostrar» bär fullständigt syn för sagen att ursprungligen ha tillkommit under fru Hartmans auspicijer och i syfte att bereda henne en ny bravurroll. Förhållandena ha emellertid gjort, att pjesen till sist hamnat vid Svenska teatern och att i stället för fru H. det blef

fru Lundberg som fick hösta in applåderna och bifallsskratten, och att döma efter premiären synes knappast troligt att dessa kunnat vara kraftigare om de gält sjelfva fru H. Men i alla händelser och ehuru pjesen är skrifven med mycken stor talang, känner man sig nästan hågad att lyckönska fru H. till omändringen. I följd af publikens tanklöshet och hennes egen svaghet och de styrandes slappa oförstånd har ju fru H:s ursprungligen så friska och löftesrika talang, som vore värd ett vida bättre öde, alldeles för ofta på det oförsvarligaste ödslats bort på uppgifter, der kvintessensen är att framställa en ung flicka i eller omkring slynåldern med språk och fasoner som påminna om gator och gränder. För min personliga del är jag så innerligt led på hela genren, att skall man nödvändigtvis ha i sig den fortfarande, jag nästan skulle föredraga den omväxling som ett personombyte alltid bereder, om det ock dervid mest blefve fråga om kopiering af originalet och fastän fru H. skulle göra rollen bättre och glädtigheten hos henne komma friskare fram. För resten kan man ju måhända hoppas att derigenom skall till bättre uppgifter räddas fru H:s talang med dess fond af godt humör och friskt lynne. Och ehuru jag visst inte visat mig vara någon varmare beundrare af fru H:s artistskap, sådant som det ibland gestaltar sig, tror jag dock att det är vida angelägnare att taga vara på detsamma än på fru Lundbergs rätt täcka och smånäpna talang, som, med all hennes scensäkerhet och mycket fördelaktiga apparition, hittills åtminstone förefallit mig mera som rutin än något egentligen, ursprungligt och individuelt.

Det vill synas, som om bemödandet att skapa en bravurroll i den antyddna genren till den grad upptagit förf., att hon ej kommit att egna egentlig uppmärksamhet äfven åt andra omständigheter icke utan sin stora vigt, t. ex. åt hvad som fordrats för att ge hela pjesen en verklig karaktär och hållning. Man har svårt för att tro, att förf. verkligen afsett att i denna pjes slå ett slag för de oäkta barnens sorgliga och ofta orättvisa ställning. Snarast vill det se ut, som om hon med ofvannämnda för författarinneambitionen tämligen ned-sättande hufvudsyfte egentligen endast velat förena bisyftet att få säga sitt eget kön några oartigheter för den fördomsfullhet, tillgjordhet och hyckleri, som ofta utmärka detsamma, oartigheter som kulminera i flickans cyniska slutreplik om att det fins nog en hel mängd mostrar, som inte äro en bit bättre än pjesens, d. v. s. att fastän ogifta och af bättre samhällsställ-

ning ha födt barn i hemlighet. Idén med förkunnandet af detta antagligen fullt obestridliga faktum kan jag ej fatta, sådan som pjesen nu är. En pjes må gerna vara i betydlig mån hvad man kallar rå och cynisk eller befatta sig äfven med de allra ömtåligaste förhållanden i lifvet, men då bör ock derbakom kunna spåras att förf. velat fullfölja något allvarligt syfte med sin framställning och bemödat sig att teckna lifvet nyktert och ärligt. Men att göra några af lifvets allvarligare och sorgligare skuggsidor till ämne för fars och gyckel är mindre sympatiskt eller finkänsligt. Dylika skuggsidor böra äfven dragas fram i rätt tid på scenen, och t. ex. fru Edgren har somligstädes i »Hur man gör godt» visat att sådant kan gå för sig, utan att verka rått eller överkligt. Några af personerna i »Mostrar» äro tecknade på ett karaktäristiskt och lefvande, om ock onödigt och öfverdrifvet osympatiskt sätt, och om ett eller annat osannolikt eller oförklaradt drag dervid insmugits, har det väl skett för att pjeseffekten skulle göra sig bättre. Hvad den unga flickan angår, är hon dock till den grad teaterfigur och så litet en trogen verklighetsbild, som man gerna kan tänka. Hon påstås ha vuxit upp i den sämsta omgifning och lefvat som en riktig ränstensunge utan aning till uppfostran. Men i sjelfva verket måtte det endast ha varit ett intermittert ränstenslif. Ena stunden är hon snarast en betydligt sjelfsväldig skolflicka, som inhemtat vissa gatpojksaktiga fasoner och som ibland har riktigt barnsliga tycken och intressen. Ögonblicket derpå kan hon visa sig som en öfver samhällets orättvisor och skuggsidor ovanligt reflekterande ung kvinna med smak och förmåga för långa sociala tal. Den unga löjtnanten är delvis väl tecknad, men nog behöfde hans hastigt påkomna och märkvärdigt nog sedan af intet rubbade förjusning göras sannolikare. Hvari förf:s talang egentligen framträder är i replikerna, som ofta äro både roliga och träffande.

Utförandet var på alla händer öfvervägande godt. Intressantast var måhända att lägga märke till den verkligt individuella bild fru Stenfelt kunnat forma af den ena mostern, det pjollriga, virriga kräket, och detta var desto beaktansvärdare, som hennes egentliga styrka är af helt annat slag och enstaka försök på mera allvarliga områden hittills icke slagit väl ut. Fru Littmark var som Stafva inne på ett fält der hon, liksom fröken Åhlander vid Dramatiska teatern, allra bäst passar, och der hon flera gånger förut gjort många förträffliga typer, och nu var hon helt enkelt bra. Fru Juhlin och hr och fru Se-

lander lyckades äfvenledes väl. Hr Ohlsson var bra i mycket, men hade bort i den af förf. temligen rätt gjorda »afslöjnings»-scenen af modern söka i tal och spel dämpa det obehagliga intrycket. Totalintrycket hade äfven vunnit på, om fru Lundberg ibland modererat något och särskildt i sin röst inlagt någon mindre skärpa. Uti all skådespelarkonst är naturligtvis efterhärmningsförmågan en viktig faktor. Men den torde vara berättigad endast för så vida den hemtar sina förebilder ute i det verkliga lifvet och ej då den är en imitation af hvad en annan scenisk artist förut gjort. Det torde vara ganska svårt att uppleta något motsvarande till den imitationsförmåga som fru Lundberg lade i dagen beträffande denna rolls ogenerade partier. Det var nämligen fru Hartman upp i dagen. I artikulerade och oartikulerade ljud, i grimaser och flin, i hoppningar framför spegeln eller upp i soffan eller på bordet, i nickningar, hufvudböjningar och rörelser med fingrarna, i svarens näbbighet och bångmålsordens betoning etc. etc. var det rent ut sagt en förvillande likhet med fru Hartmans kända spelsätt. Af applåderresultaten att döma tycktes det, för att använda en naturvetenskaplig term, verkligen ha varit »förklädnad» och »skyddande likhet». Ehuru fru Lundbergs återgifvande af de sentimentala och allvarliga partierna var mera prägladt af rutin än af verklig känsla och värme och ehuru hennes ansigtsspel då var temligen stelt och ej tillräckligt uttrycksfullt, så såg jag för min personliga del henne denna gång hållre der, än i de uppslupnare, som eljest torde öfvervägande lämpa sig för hennes naturell, och anledningen dertill var nu uteslutande den, att fru Hartmans-imitationen der icke hade något spelrum.

Vasateaterns enda dramatiska nyhet för i höst, »Tre hustrur och en man», kan kortast karakteriseras såsom synnerligen mustig, invecklad och galen, men icke så litet rolig. Spelet var visserligen icke af någon ovanligare utmärkt beskaffenhet, men var åtminstone så pass karaktäristiskt och lifligt, att intrycket icke blef alldeles förstördt. Hr Gründer befann sig lyckligtvis inne i en rollbransch, der han, oaktadt sin afgjorda regress från ståndpunkten af god skådespelare, kan vara ganska rolig och låta sin olycksaliga omdömeslöshet och liknöjdhet för hvad som fordras för verklig komik och humor — ingalunda detsamma som att få en hop okritiskt menniskor att gapskratta — göra mindre skada.

Djurgårdsteatern har i sommar varit både lyrisk och

dramatisk. Det förra hade den dock ej kunnat, om den ej fått bistånd af hr och fru Castegrén, och det var verkligen ett nöje att återse dem, i synnerhet fru C., om man ock helst sett att det varit i en drägligare och värdefullare operett. — Motgången, som vederfors *Geijerstams* fars, »Herrarne Smith», måste ju till en viss grad anses motiverad, men nogare besedt bidrogo väl dertill en god del otur och andra af förf. oberoende ogynnsamma förhållanden. Å ett eller annat håll har man framhållit felet med en märkbar skärpa och ifver. Särskildt har man lagt sig vinn om att spåra upp nära förebilder; den nitälskan har dock understundom varit af den beskaffenhet, att man kunnat känna sig frestad att knacka på den gode upptäckarens eget hufvud och spörja, om icke det samma händelsevis nyss spruttit upp ur någon homerisk sömn. Pjesens hufvudfel synes mig ha legat i en icke tillräckligt sorgfällig och tekniskt vårdad utarbetning. Hade förf. nöjt sig med ett färre antal motiv och pointer och ockrat med dem han behöll kvar, torde resultatet blifvit bättre. Likaså skulle han mera vårdat sig om den konsekvensens och sammanhangets tråd, som hade att löpa genom det hela. Bland de ogynnsammare, af förf. oberoende omständigheterna var bland annat dels tiden, dels att icke de spelande kunde tillräckligt ockra med de tacksamma momenten i sina roller. Hr Svedberg, som hade hufvudrollen, hade uppenbarligen nedlagt mycken möda och omsorgsfullt utarbetat en karaktäristisk typ, men olyckan var att hr S. till sitt skaplynne ej alls är så saftig och rolig som behöfts. Att sjelfva pjesen egde en mycket naturlig dialog och aldrig gjorde sig skyldig till sådana svagsintheheter, som icke bruka vara främmande för en hel mängd importerade, af publiken med god smak mottagna, tyska farser och lustspel, äro förtjenster, som gerna kunna läggas på minnet.

* * *

Efterskrift. I denna öfversigts elfte timmes sista kvart ha här uppförts tvänne märkliga stycken: »*Galeotto*» å Dramatiska teatern, »*En handske*» af det Lindbergiska sällskapet. Då vår publik, som jag hoppas, väl kan ha mer än nog af den skandalen att »*Öfvermakt*» föll så snart, skall väl »*Galeotto*» komma att gå så länge, att jag i nästa öfversigt kan återvända till detta storartade, gripande sorgespel.

Nu endast något om spelet. — I detta hänseende hvilat

pjesen på tre personer, de båda makarne och den unga skriftställaren, som är hufvudpersonen. Alla dessa tre roller äro uppgifter värdiga och kräfvande hvar sin stora artist. — Af de trenne rollinnehafvarne, hrr Hillberg och Palme och fru Rundberg, är hr Hillberg den enda, hvars konstnärindividualitet är af imponerande slag; de båda andra äro mycket älskvärda artister af vanlig medelsort, understundom snarare under än öfver. Men liksom mottagandet var sådant, att det visar att den stora publiken verkligen ibland kan bli ryckt med och förmår uppskatta literära alster af värde, så var dessa båda senares spel i sin stora helhet en ny bekräftelse på erfarenheten, att värdefulla uppgifter äro egnade att sporra till ansträngningar och framkalla öfverraskande goda resultat. För hr Palme slog det dock bäst ut. Båda voro synbarligen intresserade och hade nedlagt mycket arbete och fru Rundbergs prestation bar tydliga spår af utanför teatern förvärfvad insigtfull ledning. Hufvudintresset samlade sig dock kring hr Hillberg, som hela tiden var förträfflig, men på sina ställen rent af måsterlig. I synnerhet sedan i slutet af första akten blodet började komma i svallning, öfvertog han ledningen. Det var en glöd och en intensitet i känsloutbrotten, som kunde skaka och uppröra åskådaren ända i det innersta. Utmärkt maskerad, fick han i sitt ansigtspel uttryck, rent af beundransvärdt karaktäristiska och gripande. Öfverraskande bra var verkligen som sagdt hr Palme. Intrycket stördes visserligen ibland af hans gamla olyckliga plastik, fäktandet med armarne och gången, och rösten är ju ej häller vidare gynsam. Likaså har hans naturligen tämligen föga af sydländsk liflighet, och hans uppfattning håller sig i regeln och höll sig äfven här mest på ytan. Derfor var han mindre tillfredsställande, då han hade att verka genom ett stilla känsligt spel. Scenen i andra akten mellan honom och Julia gjorde sig ej häller, utan föll till marken. Ansvarer här för dock den motspelande att dela. Bäst var han som sagdt när han fick bryta ut, och i slutakten fick han understundom en glöd i sitt spel, som ryckte oemotståndligt med. Hvad den yttre apparitionen beträffar, gaf fru Rundberg en synnerligen älsklig och behaglig bild af Julia, och äfven i afseende på spelet i de mindre fordrande partierna, var hon ganska tillfredsställande. Men ryckte med gjorde hon egentligen aldrig riktigt. Man har ofta förut i hennes spel haft svårt att återfinna den rätta resonansbotten och därför vanligen sjelf setat tämligen oberörd. Detta må ha berott på ett

hos henne ännu befintligt mindre naturligt sätt att tala eller ock af bristande intresse för eller af oförmåga att vare sig medvetet eller instinktivt tränga djupare in i uppgiften. Äfven då framstegen varit oförtydbara och mer betydande, var det gerna något smått och grundt hos henne, särskildt i fråga om allvarligare och känsligare uppgifter. Och äfven denna gång blef intrycket i hufvudsak något liknande. Af sin instruktis hade hon inhämtat en hel mängd af de yttre konstgrepp, som äro vanliga i sorgespel, och sökte flitigt använda dem så väl i fråga om minspel, hållning och gång och äfven tal, men det saknades ändock ett något, detta något som skulle hålla oss i andlös spänning och låta oss känna och lida med henne. Det skulle vara ett något som angaf tillvaron hos henne af en underström af verklig värme, ett något som visade att hon sjelf af den gripande rollen i sitt inre genom-bäfvades och genomglödgades af en personlig känsla, hvilken sedan af sig sjelf skulle återstråla i tal och blick. Det var »mycket snält» om man så vill, ett nytt godt framsteg, ett bevis på flitigt arbete, men, utan att verka störande, var det icke på långt när tillräckligt, icke hvad en skådespelerska med förmåga af djupare känsla och karaktärisering skulle kunnat åstadkomma.

— Innan detta tryckes, har frkn Zetterberg börjat alternera i denna roll. Här lade hon i dagen detta något hvarom jag nyss talat, en känslans inre glöd, som stundtals verkade rent af gripande. Man kunde då, åtminstone var det så fallet med mig, aflägsna intrycket af allt det ogynsamma som bitit sig fast vid eller af naturen vidlåder allt hennes sceniska uppträdande, glömma bort hennes i synnerhet i vanlig konservation otillåtligt odrägliga sätt att tala, hennes osympatiska utseende och minspel samt hennes olycksaligt osköna gång och nästan löjliga staplingar à la tragédienne. Får man fråse dessa brister, och för *en* roll torde sådant måhända kunna ske, var hvad hon gjorde ibland något verkligt utomordentligt och vida lofvärdare än de tämligen konstlade framgångarna i Francillon och andra pjäser. —

Af birollerna gjorde fru Fahlman sin för henne väl mindre passande roll värdadt och med omsorg. Hr Thegerström — synnerligen litet spansk till sitt yttre — och hr Personne spelade efter hvar sin schablon och utan någon detaljerad och finare utarbetning. — Tapetseraren — nej regissören — tycktes ha heder af sina anordningar.

En handske. Lyckligtvis behöfver jag icke ett ögonblick

tänka på att inlåta mig på »En handskes» lämplighet ss. etiskt agitationsmedel och kommer icke heller att befatta mig vidare med stycket ur literär synpunkt, och detta icke blott af bristande utrymme, utan ock därför att det som ur den synpunkten föreföll ganska intresselöst och svagt redan i förra upplagan, tycktes ännu svagare i denna nya, åtminstone hvad klargöringen af Svavas karaktär beträffar. Jag antar, att den omständighet att före dir. Lindberg ingen svensk uppfört stycket mest vållat att hans hufvudstadssejour dermed inledts. Ty är icke pjesen ss. sådan af ovanligare märkvärdighet, så var icke heller utförandet, med allt erkännande af dess förtjenster och direktörens eget spel, vidare ovanligt. Det vare långt ifrån mig att på minsta sätt förneka, att uppsättning och inöfning förrådde den noggrannhet och omsorg, hvarpå direktörens namn är en borgen och som numera icke i lika hög grad torde kunna anses karaktäriserande för någon annan teatertrupp utanför hufvudstaden och understundom behöfde visa sig äfven hos de härvarande teatrarna. Men icke gingo de förväntningar jag gjort mig helt och hållet i fullbordan. Detta rättframma yttrande må dock icke tolkas ss. innebärande det minsta underkännande af det Lindbergska företagens stora betydelse eller truppens duglighet, och jag är frestad att söka orsaken i truppens korta tillvaro. Jag tror alltjämt särdeles mycket på hr L. som teaterledare, och förmenar att det skulle varit till stort gagn, om han på något sätt kunnat knytas vid dirigerandet af Dramatiska teatern. Och ss. skådespelare måste han alltid räknas bland våra skådespelare af rang och i hufvudsak väcker han intresse, äfven om man aldrig så ofta icke skulle kunna gå med på hans uppfattning eller hans spelmanér. Men när jag intar den ståndpunkten, är jag, utan att synas småaktig, berättigad att ställa mycket stora fordringar på ett af honom dirigeradt företag. Då de forna fanatiska hetsropen mot honom från vissa håll tyckas alldeles ha förstummats, är det så mycket mindre hinder för att markera en afvikande ståndpunkt från den öfriga härvarande kritikens beträffande utförandet af »En handske». Mest desillusionerad blef jag i fråga om Svavas framställarinna; hon kunde icke taga för sig hufvudintresset, utan det fäste sig kring hennes pappa. — Det torde nog med stor framgång kunna bestridas att den Björnssonska Riis och den Lindbergska är samma person, men sådan som hr Lindberg tagit sin Riis, är han ganska rolig, konsekvent, karaktäristisk och intressant, om ock

något outrerad. Särskildt i första akten hade utan olägenhet kunnat komma litet mera lugn öfver framställandet och ett mindre fjantigt kringspringande. Men specielt i andra akten, då Riis på sitt sätt utreder sedlighetsfrågan för damerna, hade han en hel mängd små fina och intressanta detaljer, som slogo an. — Fru Håkanssons begåfning tänker väl ingen människa på att förneka, om man ock tror det varit bäst för densammans utveckling, om den åtskilligt tidigare fått pröfva sig å scenen, ty det gäller för teateryrket som för alla andra yrken att det är af vigt att i god tid komma ut i praktiken. Hon spelade enkelt och naturligt, men icke blef det mycket färg eller individuelt lif hos hennes Svava. Ett specielt ganska betänkligt fel var att de stora utbrotten kommo alldeles för tvärt på, utan att det af föregående minspel eller annat var vidare lätt ana att något dylikt var i görningen. I allmänhet torde den för vissa ställen af pjesen erforderliga nervositeten markerats för litet. I sista aktens stora handskscen var det icke hon, utan Alf — till en stor del dock genom dennes olämpligt högröstade tal, — som blef hufvudpersonen. Fru H:s synnerligen fördelaktig utseende och vackra, ehuru skarpa och kalla organ gjorde sig, vill det mig synas, bättre gällande nu än på Dramatiska teatern. Svava borde emellertid ha förefallit yngre än hvad nu blef fallet, hvartill väl äfven den numera något för fylliga figuren torde i sin mån bidragit. — Med ett för ungdomligt ansigte var frkn Rustan rolig i den dock af sig sjelf ytterst tacksamma förmiddagstrakteringsscenen och hon var nu som en gång förut ett lefvande vittne på hr L:s instruktörsförmåga. Fru Boström har ett föga tilltalande sätt att tala och både hon och hr Malmgren fingo icke på långt när fram hvad som borde gjorts af deras resp. roller. — Sällskapet har något hvarpå hufvudstadscenerna äro tämligen vanlottade eller unga ståtliga män. I hr Lundbergs utbildning tyckes återstå åtskilligt, men den ståtliga figuren och den af naturen vackra organen voro beaktansvärda.

I fråga om Gringoire väntar jag och tar den i nästa häfte i samband med de öfriga programmen.

Den 28 oktober.

Gasparone.